чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

СССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1968 çулхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче “Коммунизм ялавĕ” /халĕ “Хыпар”/ хаçата “ХИСЕП ПАЛЛИ” орденпа наградăланă

ШĂМАТ КУН
2014, авăн /сентябрь/
20

183-184 /26589-26590/ № №   Хакĕ ирĕклĕ   WWW.hypar.ru

Геннадий ВЕРБЛЮДОВ архивĕнчи сăн ÿкерчĕк

Андриян Николаевпа спорт çăлтăрĕсем чăваш халăхне тĕнче шайне çĕклерĕç

Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçин вут-çулăмĕ витĕр тухнă, Чул хулари лингвистика институтне пĕтернĕ хыççăн Елчĕк районĕнчи Лаш Таяпари вăтам шкулта 30 çул ытла ачасене нимĕç чĕлхи вĕрентнĕ атте П.В.Сидоров çур ĕмĕре яхăн каялла районти хăш-пĕр пухура е ытти мероприятире çапларах каланине ас тăватăп: «Эпир çамрăк чухне чăвашсем çинчен кÿршĕ çĕр-шывсенче те пĕлсех кайман. Атăл тăрăхĕнче пин çул каяллах тĕпленнĕ пирĕн йăхташсем пирки тĕнчери чылай çĕр-шывра Ардалион Игнатьев 1954 çулта кĕске дистанцисене чупассипе Европа чемпионĕ ятне çĕнсе илсен тата тепĕр икĕ çултан Австралире иртнĕ XVI Олимп вăййисенче виççĕмĕш вырăн йышăнсан кăна пĕлме пуçларĕç».

Елчĕк районĕнчен тухнă, пăлан пек çăмăллăн та илемлĕ чупакан спринтер хыççăн 1962 çулхи çурла уйăхĕнче тĕнче уçлăхĕнче виçĕ талăк вĕçнĕ Шуршăл кăйкăрĕ Андриян Николаев чăваш халăхĕн чапне тата çÿллĕрех шая çĕклерĕ. Космонавтика енĕпе тĕнче рекордне çĕнетнĕ пирĕн мухтавлă ентеш часах СССР спортăн тава тивĕçлĕ мастерĕ пулса тăчĕ. Тепĕр ултă çултан вара çак ята бокс енĕпе XIX Олимп вăййисен чемпионĕ Валериан Соколов тивĕçрĕ. 1970 çулсенче тинех республикăра Европа чемпионачĕсене хутшăнакан, тĕнче шайне çĕкленнĕ çăмăл атлетсем, велосипедистсем, кĕрешекенсем, боксерсем, парашютистсем тухма пуçларĕç. Тăван республикăра хатĕрленĕ тĕнче спорт мастерĕсен шучĕ Мускаври XXII Олимп вăййисем /1980 çул/ пуçланиччен çирĕме çывхарчĕ.

40-50 çул каялла республикăра çуллахи спорт енĕсем кăна мар, йĕлтĕр спорчĕ, конькипе чупасси тата хоккей та лайăх аталанма пуçларĕ. Иртнĕ ĕмĕр варриччен Чăваш Енре СССР спорт мастерĕн нормативне пурнăçланă икĕ йĕлтĕрçĕ кăна пулнă: Шупашкарти коопераци техникумĕн преподавателĕ Мария Гущина /1912-1983/ тата Чăваш патшалăх ял хуçалăх институчĕ хыççăн Вăрнар поселокĕнче ĕçлесе пурăннă Геннадий Иванов /1910-1983/. 1970-мĕш çулсен варриччен вара йĕлтĕрпе чупассипе СССР спорт мастерĕн ятне республикăра 28 çын тивĕçнĕ. Вăл вăхăтра Чăваш Енре йĕлтĕрçĕсемпе çăмăл атлетсем чи пултаруллисем шутланнă.

Хĕрĕх çул каялла чи вăйлă та хастар йĕлтĕрçĕсенчен ытларахăшĕ Канашра пурăннă. Иккĕшне çеç аса илер: Владимир Воронков тата Дина Григорьева /Скворцова/. Тăван республикăра кăна мар, Пĕтĕм Союзри радиопа телевидени Владимирпа Дина тата РСФСР тава тивĕçлĕ тренерĕн хисеплĕ ятне 1970 çулта тивĕçнĕ Канашри ачасемпе çамрăксен спорт шкулĕн директорĕ В.Я.Григорьев çинчен темиçе хут кăтартнă, чылай хаçат-журнал пысăк очерк-статья пичетленĕ. Мухтавлă çак йĕлтĕрçĕсен ячĕсене Швеци, Финлянди, Канада, Франци, Япони тата ытти çĕр-шыв çыннисем паян кунччченех пĕлеççĕ.

Канаш хулин хисеплĕ гражданинĕсен Дина Федоровнăпа Владимир Яковлевич Григорьевсен çемйине республикăра спорт çемйи тесе хисеплеççĕ. Владимир Григорьев 1950-мĕш çулсенчех таврари чи вăйлă йĕлтĕрçĕсенчен пĕри шутланнă, çур ĕмĕр каялла биатлон енĕпе Чăваш АССР чемпионĕ ятне çĕнсе илнĕ. Ленинградри физкультура институтне пĕтернĕ тата Совет çарĕнче хĕсметре пулнă хыççăн 60 çул каялла çамрăк лейтенант тăван хулана таврăннă. Малтанхи вăхăтра Владимир Яковлевич – ачасемпе çамрăксен спорт шкулĕн тренерĕ, 1964 çултанпа вара çĕнĕ ĕмĕр пуçланиччченех çак ДЮСШ директорĕнче вăй хунă.

● ➡ 5 стр.

«Хыпар» Издательство çурчĕн мĕн пур кăларăмне Раççей почтин кашни уйрăмĕнчех çырăнтараççĕ:

«Хыпар» – 732 тенкĕ те 66 пус.
«Хыпар» – шăмат кун» – 304 тенкĕ те 08 пус.

Бизнеса лăпкăлăх кирлĕ

Пĕтĕм тĕнчери "Сочи-2014" инвестици форумĕнче ĕнер Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Раççей Перекет банкĕ "Бюджет шайлашулăхĕ е ÿсĕме хăвăртлатасси: суйлама вăхăт-и?" темăпа ирттернĕ ĕçлĕ апатланăва хутшăннă.

ЧР ПА пресс-службин сăн ÿкерчĕкĕ

Макроэкономика тăнăçлăхне çирĕплетмелли мерăсене сÿтсе явма РФ вице-премьерĕсем Ольга Голодец тата Аркадий Дворкович, финанс, экономика аталанăвĕн министрĕсем Антон Силуанов, Алексей Улюкаев, ыттисем хутшăннă. Калаçăва Перекет банкĕн правленийĕн председателĕ Герман Греф ертсе пынă.

Тĕл пулура палăртнă тăрăх – шайлашуллă бюджет экономика ÿсĕмĕн никĕсĕ пулса тăрать. Çавна май налук тиевĕн ÿсĕмĕнчен сыхланмалла, пенсисен пухăнса пыракан висĕн тăнăçлăхне ÿстермелле. РФ субъекчĕсен экономика ÿсĕмне тĕревлемелли мерăсене тишкернĕ май калаçăва хутшăннисем регионсен инвестици илĕртÿлĕхне тĕпе хумаллине палăртнă.

Журналистсен республикăн экономика ÿсĕмне, инвестици илĕртÿлĕхне тивĕçтермелли çулсемпе çыхăннă ыйтăвĕсене хуравланă май Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев бюджет шайлашулăхĕ ĕçлĕ климата лайăхлатассине витĕм кÿни çинчен каланă. Çавăнпа республика бюджетĕнче укçа-тенке программăсем валли тĕллевлĕн уйăрмалли меслете тĕпе хунă. Çавăн пекех экономика кăтартăвĕсене лайăхлатас тĕлĕшпе обществăпа политика лару-тăрăвĕн тăнăçлăхĕ те пысăк пĕлтерĕшлĕ.

"Влаççен хăйсем шантарнине пурнăçламалла. Çăмăл мар, анчах регионăн инвестици илĕртÿлĕхĕн шайĕ çакăнтан килет. Экономикăри лару-тăру йĕркеллĕ тĕк – бизнес хăйĕн вырăнне тупатех. Унăн патшалăх 3, 5 тата 10 çуллăха мĕнле вăйă правилисем палăртнине пĕлмелле – çакă чи кирли. Çав правилăсем улшăнсах тăни арпашу çуратĕ, коммерци тытăмĕсем çакна ăнланмĕç. Çавăнпах эпир – тăнăçлăхшăн, хамăрăн бизнесменсем хăйсен тĕллевĕсене ĕçпе тÿрре кăларччăр тесе ырă условисем йĕркелеме тăрăшăпăр", – пĕтĕмлетнĕ республика Пуçлăхĕ.

■ К.ВОЛКОВ

Импорта хамăрăннипе улăштармалла

Кĕçнерни кун Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Мускаврa РФ Патшалăх Канашĕн ларăвне хутшăннă. Унта Раççей бизнесне, унăн тулашри рыноксенчи лару-тăрăвне тÿрремĕнех витĕм кÿрекен ыйтусене пăхса тухнă.

Ларăва уçнă май Владимир Путин Президент юлашки 10 çулта çĕр-шыв экономикинче пысăк улшăнусем пулса иртнине, предпринимательлĕх климачĕ лайăхланнине палăртнă. 16 çул калаçусем ирттернĕ хыççăн Раççей ВТОна кĕнĕ. Анчах Анăç Раççей тĕлĕшпе йышăннă санкцисем ирĕклĕ конкуренци принципĕсене пăсаççĕ, çав çĕр-шывсем ВТОн никĕс шайĕнчи принципĕсене пăрахăçланине çирĕплетеççĕ. Санкцисене хирĕç мерăсене кама та пулин явап тыттарма мар, хамăр çĕр-шыври тавар туса кăларакансене киревсĕр конкуренцирен хÿтĕлеме йышăннă.

Çĕр-шыв ертÿçи федераци тата регионсен влаç органĕсене экономикăн чăн секторне аталантарма сĕннĕ. Çапла туума кредитсемпе усă курмалли майсене анлăлатмалла, инфратытăма аталантармалла, производство секторĕ валли ăста специалистсене хатĕрлемелле.

Экономика аталанăвĕн министерствин ертÿçи Алексей Улюкаев вăрахлăх кредит ресурсĕсемсĕр производство ÿсĕмне тивĕçтерме май çуккине палăртнă. Белгород облаçĕн кĕпĕрнаттăрĕн Евгений Савченкăн шухăшĕпе – Раççейĕн стратеги шайĕнчи тĕп ĕçтешĕ пулма ăнталакан Китайпа тытакан хутшăнусене çĕнĕ шая çĕклемелле. Воронеж облаçĕн кĕпĕрнаттăрĕ Алексей Гордеев Раççей Ял хуçалăх министерстви юлашки çулсенче кивĕ фермăсене реконструкцилемелли, çĕннисене тумалли проектсене пулăшма пăрахнине аса илтернĕ. Çавна май сĕт суса илес енĕпе ĕçлекен хуçалăхсен укçа çитеймест. Воронеж облаçĕнче, сăмахран, федераци бюджечĕн инвестици кредичĕсен проценчĕсене саплаштармалли парăмĕ 140 млн тенке çитнĕ.

Чăваш Енре Раççей ВТОна кĕнĕ май шалти рынокри импорт продукцийĕн тÿпи ÿснĕ. Çав вăхăтрах çак ÿсĕм тĕпрен илсен предприятисем чикĕлеш енчен пысăк технологиллĕ оборудовани кÿнипе сăлтавланнă. Унашкаллисен шутĕнче – "Промтрактор-Вакун", "ТУС" АХОсем, "Хĕвел", "Керамика", "ГиПор-М", "Проектэлектротехника", "Юрма" агрохолдинг" ОООсем, "Акконд", "Букет Чувашии", "Чăвашавтодор" АУОсем. Вĕсем çĕнĕ производствăсене, оборудование хута янă май импорт калăпăшĕ чакасса кĕтме пулать.

Экономика ĕç-хĕлĕн тĕсĕсене тишкерни çакна кăтартать: Чăваш Енре конкурентлă ĕç-хĕл шутĕнче – апат-çимĕç хатĕрлесси, хими, металлурги, электрооборудовани, электрон тата оптика оборудованийĕн производствисем, çавăн пекех электроэнерги хатĕрлесси, ăна тата газ, шыв валеçесси. Конкурентлăх енĕпе уксахлаканнисем, патшалăх енчен пулăшмаллисем – пир-авăрпа çĕвĕ, машинăсемпе оборудовани, транспорт хатĕрĕсен производствисем.

Республикăн экспортăн пĕтĕмĕшле калăпăшĕнче "Химпром" АУО тÿпи 2010 çулхипе танлаштарсан пĕлтĕр 16,6-ран 28,6% таран ÿснĕ, "Дюпон-Химпром" АУОн – 2,6-ран 6,7, Чапаев ячĕллĕ ПОн – 1,2-рен 3,5% таран. "Акконд" та экспорт калăпăшне ÿстерсе пырать: 2010 çулта АПШн 4620,5 пин долларĕ чухлĕ пулнă, пĕлтĕр – 5686,1 пин доллар шайĕнче.

ЧĂВАШ ЕНРЕ РАÇÇЕЙ ВТОна КĔНĔ МАЙ ШАЛТИ РЫНОКРИ ИМПОРТ ПРОДУКЦИЙĔН ТŸПИ ŸСНĔ

■ К.САВЕЛЬЕВ

Вăрман отраслĕн ĕçченĕсем тата ветеранĕсем!

Сире професси уявĕ ячĕпе саламлатăп!

Вăрман пуянлăхне сыхласси, хушасси, унпа перекетлĕ усă курасси, çынсен экологи культурине ÿстересси – Чăваш Республикин патшалăх политикин пысăк пĕлтерĕшлĕ çул-йĕрĕ.

«Вăрман пек пуянни çук», – тенĕ пурнăç опычĕпе ăслăланнă пирĕн мăн асаттесем. Чăваш Енре хальхи вăхăта тивĕçтерекен вăрман пушарне сÿнтермелли служба йĕркеленĕрен, унăн пурлăхтехника никĕсне çирĕплетнĕрен тата вут-çулăмран сыхланмалли тапхăра вăхăтра хатĕрленнĕрен паян чăтлăх-вĕтлĕхĕн пушар хăрушсăрлăхне туллин тивĕçтереççĕ. 2010 çулхи пушар ешĕллĕхе пысăк тăкак кăтартнă хыççăн ăна саплаштарассишĕн нумай ĕç тунă: 5561 гектар /мĕн пур лаптăкăн 83,5%/ çинчи çунчăка пĕр çĕре пухнă, вут-çулăм иртнĕ 2268 гектар çинче хунав лартнă /пушар сиенленĕ вырăнăн 34%/. Ĕçе малалла тăсаççĕ.

Вăрмана паха йĕркелеме республикăн 2013 çулхи бюджетĕнче укçа пăхса хăварни вăрман фончĕн тухăçлăхне ÿстерме тата унпа перекетлĕ усă курма май парĕ. Пĕлтĕр виçĕ вăрманлăхри 89,6 пин гектар симĕслĕхе йĕркеленĕ. Кăçал çак ĕçе тата виçĕ вăрманлăхра, икĕ çулта вăрман фончĕн мĕн пур лаптăкĕн çурринчен ытларах пайĕнче пурнăçлаççĕ. Халăх пуянлăхне кирлĕ пек шута илме, унпа усă курнине тĕплĕн тĕрĕслеме май тăваççĕ.

Çут çанталăк еткерлĕхне упрассишĕн вăрман хуçалăхĕн специалисчĕсем çеç мар, общество организацийĕсемпе ахаль çынсем те тăрăшнине ырăпа палăртас килет. Чун-чĕре туртнипе йывăç-тĕмлартакансем, вăрмана каяшран тасатакансем çуллен йышланаççĕ.

Чăтлăх-вĕтлĕхе упраса хăварассишĕн, çут çанталăк пуянлăхне хушассишĕн тăвакан капашлă ĕçе малалла тăсмалла. Хăйсен профессине парăннă çынсем çеç ăна пурнăçа кĕртме пултараççĕ.

Ывăнмасăр тунă пархатарлă ĕçĕршĕн тав сăмахĕсене йышăнсамăр! Сирĕнтен кашнинех телей, ăнăçу тата ырлăх сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Çĕнĕ Шупашкарăн хисеплĕ çыннисем!

Сире Хула кунĕ ячĕпе пĕтĕм чунтан саламлатăп!

Çĕнĕ Шупашкар – Чăваш Енри чи çамрăк тата пысăк малашлăхлă хула, промышленноç, культура тата спорт центрĕ. Кунта пултаруллă, ĕçчен, хăйсен хулине юратакан, ăна аталантарма тăрăшакан çынсем пурăнаççĕ.

Çĕнĕ Шупашкар малтисен шутĕнче федерацин моногхуласене пулăшакан программине хутшăнчĕ. Çак программăпа килĕшÿллĕн хулана аталантарма 2,6 млрд тенкĕ уйăрнă. Çĕнĕ Шупашкар ÿссе, сарăлса пырать. Кунта çулсерен çĕнĕ çуртсем хута каяççĕ, нумай хваттерлĕ çуртсене тĕпрен юсаççĕ. Инженерипе коммуналлă инфратытăм объекчĕсене – шыв, канализаци, электричество, газ, ăшă, çыхăну сечĕсене – тăваççĕ. Транспорт инфратытăмĕ лайăхланать: урамсенчи, картишсенчи çулсене юсаççĕ, çĕнĕ магистральсем хываççĕ.

Республика Правительстви халăха шантарнине пурнăça кĕртсе пырать. Çĕнĕ Шупашкарта пĕчĕккисем садике кайма черет кĕтмеççĕ, шкулсене çĕнĕ оборудованисем вырнаçтараççĕ, нумай ачаллă тата сахал тупăшлă çемьесене пурăнмалли çурт-йĕр условисене лайăхлатма пулăшаççĕ.

Кунта физкультурăпа спорта аталантарассине те тĕпе хураççĕ. Çĕнĕ Шупашкарта Пăр кермене, çăмăл атлетика манежĕ, бассейн, футбол уйĕ тата ытти объект тухăçлă ĕçлет. Тĕрлĕ ÿсĕмри тата тĕрлĕ профессиллĕ çыннисем валли сывă пурнăç йĕркине тытса пыма, спортпа туслашма условисем çителĕклĕ.

Иккĕленместĕп: Çĕнĕ Шупашкарта пурăнакансем малашне те хулана илемлетме, хăтлăлатма тăрăшĕç. Пурне те çирĕп сывлăх, ăнăçу, телей тата ырлăх сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Саламлатпăр

Чăваш Республикин Пуçлăхĕн 2014 çулхи авăн уйăхĕн 17-мĕшĕнчи 126-мĕш Указĕпе килĕшÿллĕн ĕçри çитĕнÿсемшĕн тата нумай çул тÿрĕ кăмăлпа ĕçленĕшĕн Чăваш Республикин Çут çанталăк ресурсĕсен тата экологи министерствин вăрманпа усă курас тата çĕнетсе пырас енĕпе ĕçлекен пай пуçлăхне **Геннадий Николаевич МУСАБИРОВА** тата Шупашкар хулинчи «Монолит строительстви» тулли мар яваплă обществăн кадрсен пайĕн пуçлăхне **Наталия Игоревна РОДИОНОВĂНА ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ХИСЕП ГРАМОТИПЕ** наградăланă.

Çак Указпах культурăри тава тивĕçлĕ ĕçсемшĕн тата нумай çул ăнăçлă ĕçленĕшĕн Чăваш Республикин «Шупашкарти Ф.П.Павлов ячĕллĕ музыка училищи /техникумĕ/» профессии енĕпе вĕтам пĕлÿ паракан бюджет вĕренÿ учрежденийĕн преподавательне **Любовь Викторовна КРУПНОВĂНА «ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН КУЛЬТУРĂН ТАВА ТИВĔÇЛĔ ĔÇЧЕНĔ»** хисеплĕ ят панă;

педагогика тата воспитани парас енĕпе тунă тава тивĕçлĕ ĕçсемшĕн тата нумай çул тÿрĕ кăмăлпа ĕçленĕшĕн Раççей Федерацийĕн Тĕп Союзĕн «Раççейри кооператив университечĕ» аслă пĕлÿ паракан автономлă коммерцисĕр вĕренÿ организацийĕн Шупашкарти кооперации институчĕн /филиалĕн/ кафедра доцентне **Татьяна Михайловна ГРИГОРОВĂНА,** Шупашкарти муниципалитетăн «2-мĕш лицей» пĕтĕмĕшле пĕлÿ паракан бюджет учрежденийĕн директорне **Татьяна Васильевна ПЕТРОВĂНА «ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ВĔРЕНТĔВĔН ТАВА ТИВĔÇЛĔ ĔÇЧЕНĔ»** хисеплĕ ят панă;

промышленноçри тава тивĕçлĕ ĕçсемшĕн тата нумай çул тÿрĕ кăмăлпа ĕçленĕшĕн «Комплекслă тивĕçтерÿ» акционерсен хупă обществин сортлă прокат пайĕн ертсе пыракан специалистне **Светлана Григорьевна ЗИНЬКОВĂНА,** Çĕмĕрле хулинчи «Автомобиль фургонĕсен комбиначĕ» акционерсен усă обществин ертсе пыракан инженер технологне **Владимир Николаевич КОЧЕНОВА «ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ПРОМЫШЛЕННОÇĂН ТАВА ТИВĔÇЛĔ ĔÇЧЕНĔ»** хисеплĕ ят панă;

ял хуçалăхĕнчи тава тивĕçлĕ ĕçсемшĕн тата нумай çул тÿрĕ кăмăлпа ĕçленĕшĕн Шупашкар хулинчи «Агротехкомплект» тулли мар яваплă обществăн директорне **Валерий Петрович ГАВРИЛОВА,** Çĕрпÿ районĕнчи «Чувашский» агрохими службин патшалăх центрĕн федераци патшалăх бюджет учрежденийĕн директорне **Александр Петрович КОРШУНОВА «ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ЯЛ ХУÇАЛĂХĂН ТАВА ТИВĔÇЛĔ ĔÇЧЕНĔ»** хисеплĕ ят панă;

вăрман хуçалăхĕнчи тава тивĕçлĕ ĕçсемшĕн тата нумай çул тÿрĕ кăмăлпа ĕçленĕшĕн Чăваш Республикин «Сĕнтĕрвăрри вăрманлăхĕ» хысна учрежденийĕн вăрман маçтăрне /вăрмана сыхлас енĕпе ĕçлекен участокри патшалăх инспекторне/ **Геннадий Иванович ГРИШИНА,** Чăваш Республикин «Улатăр вăрманлăхĕ» хысна учрежденийĕн директорĕн çумне **Геннадий Валентинович СУЛЬДИНА «ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ТАВА ТИВĔÇЛĔ ВĂРМАНÇИ»** хисеплĕ ят панă.

Влаç партийĕ мĕншĕн çĕнтерчĕ?

АВĂН УЙĂХĔН 14–15-МĔШĔСЕНЧЕ МУСКАВРА ПĔРЛЕХИ СУЙЛАВ КУННЕ ХАЛАЛЛАНĂ "РАÇÇЕЙ РЕГИОНĔСЕМ" МЕДИАФОРУМ ИРТРĔ

Халăхсен хушшинчи суту-илӳ центрĕнче ăна вун-вун политолог-социолог пĕтĕмлетрĕ. "Авăнăн 14-мĕшĕнчи пĕтĕм Раççейри сасăлав маларахринчен çĕршывра кăçал политика лару-тăрăвĕ улшăннипе палăрса юлчĕ, – терĕ обществăри шухăш-кăмăла тĕпчекен центр директорĕ В.Федоров. – Сăлтавĕ акă мĕнре. Кăçалхи нарăс-пуш уйăхĕсенчен пуçласах Раççей Правительстви Крымри, Севастопольти, Украинăн кăнтăр-хĕвел тухăç регионĕсенчи вырăсла калаçакан çынсен правине хӳтĕлет. Раççей вĕсене пулăшни Украина Правительствине çеç мар, АПШпа Европăри хăшпĕр патшалăха килĕшмерĕ, икĕ енлĕ хирĕç тăру амаланчĕ. Вăл суйлавçăсене сехĕрлентерчĕ. Çынсем Крыма Раççейпе пĕрлештернине, Украинăра вăрçă пынине, çĕр-шыв тĕлĕшпе йышăннă экономика санкцине чун-чĕре витĕр кăларчĕç. Вĕсене кӳршĕ патшалăхра снарядсем ӳксе çурăлни, Донбасра çĕр-çĕр çын вилни, Европа пире хирĕçле каварлашни тарăн шухăшлаттарчĕ. Электорат ик-виç çул каялла çеç пин-пин çын çĕкленĕ социаллă ыйтусене ним пулман пек манса кайрĕ. Украина националисчĕсене, вĕсене укçа парса пулăшакансене, экономика санкцине пурнăçа кĕртсе Раççее ура хума тăрăшакан патшалăхсене сивлерĕ. Пĕр шухăш-кăмăлпа – Крымпа Севастополе Раççейпе пĕрлештерес, Украинăри вырăссене пулăшас тĕллевпе – пурăнчĕ. АПШна, Европăри темиçе патшалăха тăшман вырăнне лартрĕ. Иртнĕ çулхипе танлаштарсан кăçал мĕн пур шайри влаçа хирĕçлес, критиклес туйăм тамалчĕ. Çынсем Владимир Путинăн Крымпа Севастополе Раççейпе пĕрлештерес тĕллевне, вăл пурнăçа кĕнине, Донбасри вырăссене хӳтĕлес тĕлĕшпе çĕр-шыв тăвакан ĕçсене ырларĕç. Президент идейи халăха пĕрлештерчĕ. Çавăнпа ытларахăшĕ вăл йĕркеленĕ, халĕ те çул кăтартакан "Пĕрлĕхлĕ Раççей" парти кандидачĕсемшĕн сасăларĕ".

Политика кĕрешĕвĕн технологийĕн центрĕн директорĕ И.Бунин хайĕн сăмахне РФ умĕнче нумай шухăш-кăмăллă общество тăвас, политика партийĕсемпе пĕрлĕхсен кĕрешĕвне йĕркелес тĕллев тăнине аса илтернинчен пуçларĕ. "Суйлав ăна нумай енĕпе тивĕçтермерĕ, – палăртрĕ вăл. – Кандидатсемпе партисен хушшинче çивĕч кĕрешӳ пулмарĕ. Сăмахран, Николай Меркушкин Самар облаçĕн кĕпĕрнаттăрĕ пулассишĕн суйлавçăсен 90 процентĕн сассине пухнă. Тĕлĕнмелле кăтарту тĕрлĕ шухăшпа палăрнă Самар облаçĕн электоратне мар, Мордвари суйлавçăсен иртнĕ тапхăрти Меркушкин майлă пĕр шухăшлăхне аса илтерчĕ. Суйлавçăсен 86 процентне хăй майлă çавăрнă Валерий Шанцев /Чул хула облаçĕн кĕпĕрнаттăрĕ/, 80 процент тата ытларах сасă пухнă ытти пуçлăх регионĕнче кĕрешӳ пулман. Крымпа Севастополе Раççее тавăрнине ырласа йышăннисем "Пĕрлĕхлĕ Раççейпе" унăн кандидачĕсемшĕн сасăланă. Мускаври суйлав çеç ытти нумай регионтинчен хайне евĕрлĕрех. Кунта партисен пĕлтерĕшĕ пысăк мар. Суйлавра çĕнтересси кандидатсем электоратпа епле ĕçлениинчен, вĕсене çынсем хисепленинчен е сивленинчен нумай килчĕ. Чылайăшĕ саккунсем йышăнакан органта темиçе тапхăр ĕçленĕрен, хайсене суйлавçăсем лайăх пĕлнĕрен мандата тивĕçрĕ. "Пĕрлĕхлĕ Раççей" депутачĕсен ушкăнĕ чи пысăкки, иккĕмĕш вырăнта – КПРФ. Кĕскен: суйлав хальхи влаç тĕллевĕсене, шухăш-кăмăлне майлă, референдум евĕрлĕ иртрĕ".

Обществăри шухăш-кăмăла тĕпчекен фонд президенчĕ А.Ослон та "Пĕрлĕхлĕ Раççейрен" чи нумай кандидат суйланнине Крымпа Севастополе Раççее кĕртнипе, Правительство Донбасри вырăссене хӳтĕленипе, Украина ыйтăвĕпе çĕр-шывра Европăна хирĕçле шухăш-кăмăл йĕркеленнипе ăнлантарчĕ. "Суйлавçăсем федераци влаçне иртнĕ çулхинчен урăхларах йышăнчĕç, – терĕ вăл. – Унăн Крым, Севастополь, Украина тĕлĕшпе тытса пынă çул-йĕрне,

Европа Раççей тĕлĕшпе экономика санкцийĕ пурнăçа кĕртме йышăннине пĕлтернĕ хыççăн Правительство хĕвел анăçĕнчи патшалăхсенчен темиçе тĕрлĕ апат-çимĕç кӳме чарнине ырларĕç. Ку влаçпа халăх пĕрешкел шухăшланине пĕлтерчĕ. Президентпа премьер-министр ĕçне пысăка хурса хак пачĕç. Çавăнпа "Пĕрлĕхлĕ Раççей" пур çĕрте те чи нумай тата ытти партирен чылай ытларах сасă пухрĕ ".

"Вăл çĕнтересси суйлавчĕн темиçе уйăх маларах уçăмланчĕ, – терĕ РФ Общество палатин членĕ Д.Бадовский. – Иртнĕ уйăхсенче В.Путин рейтингĕ – 70-72, В.Жириновскин – 6, Г.Зюгановăн – 4, С.Мироновăн 1 процент шайĕнче тăчĕ.

ÇЫНСЕМ ВЛАДИМИР ПУТИНĂН КРЫМПА СЕВАСТОПОЛЕ РАÇÇЕЙПЕ ПĔРЛЕШТЕРЕС ТĔЛЛЕВНЕ, ВĂЛ ПУРНĂÇА КĔНИНЕ, ДОНБАСРИ ВЫРĂССЕНЕ ХӲТĔЛЕС ТĔЛĔШПЕ ÇĔР-ШЫВ ТĂВАКАН ĔÇСЕНЕ ЫРЛАРĔÇ

Ыран Президент суйлавĕ иртсен çав рейтинг Путин çĕнтерессе пĕлтернĕ. "Пĕрлĕхлĕ Раççей" мĕн пур шайра пĕрремĕш вырăна йышăннине Президент Крым, Донбасс, Европа санкцийĕ тĕлĕшпе тĕрĕс йышăну тунине çынсем пысăка хурса хакланипе ăнлантаратăп, – терĕ "Минченко консалт" коммуникаци холдингĕн президенчĕ Е.Минченко. – Çапах та партисен хушшинче кĕрешӳ пачах пулман тенипе килĕшместĕп. Вăл тĕрлĕ çĕрте тĕрлĕрен пынă. Çакна КПРФ Мускавра суйлавçăсен 20 процентне хайне майлă çавăрни те аван çирĕплетет".

Форумра Раççей Правительствин тата "Пĕрлĕхлĕ Раççей" парти Председателĕ Дмитрий Медведев сăмах каларĕ. "Общество хайне лайăхлатассишĕн 20 çул ытла вăй хурать, – терĕ. – Пирĕн умра нумай партилĕхе пурнăçа кĕртес, суйлав нормисене уçăмлатас тĕллев тăратчĕ. Ăна пурнăçа кĕртрĕмĕр. Улшăнусем – куç умĕнче. Чăн та, хăшĕ-пĕри çав ĕç пынине манăçа кăларнă. Анчах асăннă ыйтусене татса парассишĕн нумай тăрăшма тиврĕ. Суйлавçăсем манран кĕпĕрнаттăрсене суйлама ыйтрĕç. Вĕсене каллех суйлама пуçларăмăр".

"Пĕрлĕхлĕ Раççее" эпĕ икĕ çул ытла ертсе пыратăп, – сăмахне тăсрĕ премьер-министр. – Ăна Раççей Президенчĕ Владимир Путин никĕсленĕ. Вăл 2 миллион çынна пĕрлештерет. Вĕсем влаçăн кашни тытăмĕнче вăй хураççĕ, мĕн пур шайри суйлава хастар хутшăнаççĕ. Иртнĕ вырсарни кунхи суйлавра та эпир чи нумай сасă пухрăмăр. Çавăнпа кăмăл çĕкленнине пытармастăп".

Д.Медведев обществăри политика тытăмне лайăхлатас ыйту çинче те чарăнса тăчĕ. "Обществăра политикăна урăхларах йышăнма пуçларĕç, – терĕ вăл. – Пуç тавра çавăрса шухăшлакан хушăнчĕ. Хăйсен прависене лайăх пĕлеççĕ, ыйтăвĕсене уçăмлă хурав партарассишĕн тилмĕреççĕ. Влаç ырă ĕç тăвасса кĕтеççĕ. Суйлав кампанийĕ пынă чух кандитатсен сăн ӳкерчĕкĕсем çине йăл кулса çеç пăхса иртеççĕ. Сасăлав еплерех пынине, комисси бюллетеньсене шутланине сăнама хапăл тусах килĕшеççĕ. Сасăлав иртнĕ кун суйлав участокĕсен ĕçне çутатакан интернет-трансляцие сехечĕ-сехечĕпе пăхса ларакан, çирĕп шухăш-кăмăллă çынсене пĕлетĕп. Вĕсемпе "Пĕрлĕхлĕ Раççейĕн" йышăну пӳлĕмĕнче те тĕл пулатăп. Мана политика тытăмне мĕнле улăштармаллине, пурнăçа епле лайăхлатмаллине ăнлантараççĕ".

"Вĕсемшĕн пурте икĕ айкки те тăвайкки мар, – палăртрĕ Дмитрий Анатольевич. – Чăн та, ку – чи кирли. Çынсем обществăна демократи кирлине чунран туяççĕ. Çавнашкаллисем хушăнсан политика тытăмĕн пахалăхĕ лайăхланатех. Крымпа Севастопольте кăçалах суйлав ирттерсе тĕрĕс турăмăр. Ăна тепĕр çулталăкран йĕркелеме йышăнса тĕрĕс мар тăваттăмăр. Саккунсем йышăнакан органсем иккĕшне те халех кирлĕ".

Д.Медведев КПРФ, ЛДПР, "Тĕрĕслĕхшĕн тăракан Раççей" парти ертӳçисем Г.Зюганов, В.Жириновский, С.Миронов, РФ Патшалăх Думин ытти депутачĕ Пĕрлехи сасăлав кунне авăн уйăхĕн иккĕмĕш вырсарни кунĕнчен пуш уйăхне куçарма сĕнни пирки çапла каларĕ: "Вĕсем хальхи сасăлав кунне чăрмав вырăнне хураççĕ. Эпĕ ун пек шухăшламастăп".

Муниципалитетсенче тĕрлĕ парти хушшинче кĕрешӳ начар пыни пирки: "Пĕрлĕхлĕ Раççей" вырăнти хăй тытăмлăх Пухăвĕн депутатне, пуçлăхне суйлама кандидатура çителĕклех тăратнă. Ытти партин те çав шайра ĕçлемелле пулнă", – терĕ. Çулталăк вĕçлениччен депутатсен бюджет çирĕплетмеллине, суйлавçăсен умĕнче шантарнă ĕçсене тумаллине аса илтерчĕ. Регионсенчен пуçтарăннă темиçе çĕр журналиста çапла каларĕ: "Информацин йышлă хатĕрĕсем халăха тĕрлĕ шухăша паллаштараççĕ, регионсенче пурăнакансене вырăнти ыйтусене ăнланма пулăшаççĕ. Пресса – хайĕн вулаканĕпе юнашарах. Субъектсенче унăн яваплăхĕ тĕп хуларипе танлаштарсан пысăкрах. Статья айне псевдоним лартнипе яваплăхран пăрăнаймăн".

Правительство Председателĕ информацин йышлă хатĕрĕсен /ИЙХ/ никама пăхăнманлăхĕпе çыхăннă ыйтăва та хускатрĕ. Вăл е ку лару-тăрăва пур енлĕн те тĕрĕс çутатма регионсенче Мускавринчен йывăртараххине, федераци шайĕнчипе танлаштарсан субъектсенче ИЙХ никама пăхăнманлăхĕн ыйтăвĕ çивĕчреххине пытармарĕ. "Çынсене чăнлăхпа килĕшсе тăман информацие ултлама парас мар тесен федерацин тивĕçлĕ саккунне лайăхлатмалла, – терĕ. – Халăха патшалăх шайĕнчи ĕçсем çеç мар, вырăнтисем те кăсăклантараççĕ. "Пĕрлĕхлĕ Раççей" ертӳçи пулнă май сире çынсемпе тачă хутшăнма чĕнсе калатăп. Влаç халăхпа ИЙХ урлă калаçать. Сирĕн ĕç пахалăхĕ информаци хатĕрĕсем пулăшнипе влаç сăмахне халăх патне, çынсен сăмахне влаç патне мĕнлерех çитерниничен нумай килет".

Политика партийĕсен ертӳçисем Геннадий Зюганов, Владимир Жириновский, Сергей Миронов "Пĕрлĕхлĕ Раççейрен" Пĕрлехи сасăлав кунне авăн уйăхĕнчен пуш уйăхне куçарма тархасласах ыйтрĕç. Электорат çулла пахчана, амăшĕсем шкула ярас умĕн ачасене вăхăт нумай уйăрнăран суйлав кампанине тухăçлă йĕркелеме май çук, çавăнпа суйлава çын сахалрах хутшăнать терĕç. "Халăхăн пысăк пайĕ сасăлав правипе усă курайманшăн влаç партийĕ пĕрре те кулянмасть, – терĕ Жириновский. – Çынсем суйлава сахалрах кайни унăшăн усă çеç. Çавăнпа пирĕн сĕнĕве йышăнмасть".

"Пĕрлĕхлĕ Раççейĕн" генеральнăй канашĕн секретарĕ Сергей Неверов ыйтăва хуравласа çапла каларĕ: "2000 çулсенче суйлав пуш уйăхĕнче иртнĕ. Вĕсене суйлавçăсен – 40-45, авăн уйăхĕн иккĕмĕш вырсарни кунĕнче 46,2 проценчĕ хутшăннă. Пĕрлехи сасăлав кунне унччениччен сахалрах хутшăннă тени чăнлăхпа килĕшсе тăмасть".

"Çулла суйлав кампанийĕ йывăррăн иртрĕ, – пĕлтерчĕ Зюганов. – Раççейри тĕп телеканалсем çынсем ĕçрен таврăнсан партисен элчисене эфира кăларса вĕсен платформине паллаштарма май туса памарĕç. "Раççей-24" телеканал суйлавçăсем производствăра чухне кăна вăхăт уйăрчĕ. КПРФшăн сахалрах сасăлачăр тесе "КПСС", "Раççей коммунисчĕсем", "КПРФ" ятлă партисем йĕркелерĕç. Вĕсен ĕçĕнче коммунистсен тĕллевĕпе çыхăнни ним те çук. Нумайăшĕ эпĕ ертсе пыракан Раççей Федерацийĕн коммунистсен партийĕ тесе вĕсен ячĕсен тĕлне çекĕл лартса йăнăшнă".

Жириновский суйлавçăсен 50 процентĕнчен ытла сассине пухса кĕпĕрнаттăра суйланни политикăн тӳрĕ кĕрешĕвĕпе çыхăнса тăмасть терĕ, 5 регионта /вăл шутра Мускавра, Ленинградпа Калининград облаçĕсенче, Крымра, Севастопольте/ иртнĕ суйлав пĕтĕмлетĕвĕпе килĕшменнине пĕлтерчĕ.

Миронов ЛДПР, КПРФ, "Тĕрĕслĕхшĕн тăракан Раççей" сахалрах сасă пухнине вĕсен ертӳçисем, вĕсенче тăракан çынсем, агитаторĕсем чикĕ леш енчи патшалăхсем Раççее санкцие хăратнă чух Раççей Президенчĕ тавра чăмăртаннипе те, социаллă ыйтусене иртнĕ суйлавсенчи пек çивĕч лартманнипе те, экономика санкцийĕн тапхăрĕнче влаç партине критиклеменнипе те сăлтавларĕ. Неверов суйлавçăсем Владимир Путин тавра çирĕп тăнăран "Пĕрлĕхлĕ Раççей" ытти партие хыçала нумай хăварса мала тухнине çирĕплетрĕ.

■ **Юрий МИХАЙЛОВ.**

Шупашкар – Мускав – Шупашкар

«Тăнăçлăх – парламентăн ăнăçлă ĕçĕн палли»

Пирĕн ыйтусене ЧР Патшалăх Канашĕн вице-спикерĕ, Экономика политики, агропромышленноç комплексĕ тата экологи енĕпе ĕçлекен комитечĕн председателĕ Олег МЕШКОВ хуравлать

– Олег Вадимович, ЧР Патшалăх Канашĕ йĕркеленнĕренпе кăçал 20 çул çитрĕ. Паллах, эсир çак икĕ теçетке çулшăн явап тытаймастăр, çапах та хăвăр депутат тивĕçĕсене пурнăçлакан çулсенчи парламентăн хăш утăмĕсене пысăк, пĕлтерĕшлĕ ĕçсем тесе хакланă пулăттăр?

– Тĕрĕсех, эпир 2012 çулхи суйлавра депутат мандатне илнĕ. Эппин, çак тапхăршăн яваплă. Патшалăх Канашĕн тĕп ĕçĕ – саккунсем кăларасси, пĕлтерĕшли те вĕсемпех çыхăннă. Сăмахран, республика Пуçлăхне суйласси çинчен калакан саккун. Е тата – саккун кăлармалли пуçарусем. Тĕрĕссипе, ку ĕçе кашни суйлаври парламентах пурнăçлать. Эпир темле революци туман, пăтăрмахсем пулман, импичмент, референдум йĕркелемен... Çакă, çирĕп тăнăçлăх, лайăх та.

Ытларах хам ертсе пыракан комитет пирки каласшăн. Алă усса ларман. Экономикăн тĕрлĕ отраслĕнче мĕн пулса иртет – пĕтĕмпех пирĕн комитетра пăхса тухмалли ыйтусем. Ĕçе кӳленнĕ çулах эпир Патшалăх Думине ял хуçалăхне пулăшас тĕллевпе саккун кăлармалли пуçарупа тухрăмăр. Ăна Раççей субъекчĕсем пурте тенĕ пекех ырларĕç. Нумаях пулмасть пирĕн çав пуçарусенчен пĕр пунктне Думăра çĕклерĕç. Сăмах – субсидисем пирки. Ял хуçалăх предприятийĕсем кредит илеççĕ – уншăн коммерци процентĕсене тӳлин тӳлеççĕ. Саплаштармалли вĕсене патшалăхăн тавăрса памалла – темиçе уйăх е çулталăк таранах кĕтме тивет. Пур пĕр бюджет укçи вĕт: хуçалăхсем хăйсен процент виçине кăна тӳлечĕр, банксемпе вара патшалăх кайран хăй татăлтăр – çакăн пек пуçару турăмăр. Дума татса пама тивĕç – чăннипех пысăк ĕç.

ЖКХ ыйтăвĕсемпе те Думăна тухрăмăр. Электроэнерги тарифĕсене коммерци тытăмĕ çине куçарассине чармашкăн сĕнтĕмĕр. Çакна та чылай регион ырларĕ. Кунашкал нумай пуçару пирки калама пулать.

2020 çулччен ял хуçалăхне аталантармалли саккуна икĕ вулавпа йышăнтăмăр. Пысăк та пĕлтерĕшлĕскер. Хамăр бюджетран кăна ăна пурнăçлама 9,5 млрд тенкĕ уйăратпăр. Нумай пек, анчах 5-6 çуллăха пулнине шута илсен – нумаях та мар. Çав вăхăтрах техника, ГСМ, электроэнерги, ытти çуллен хакланса пырать. Темиçе çултан укçан асăннă виçи мĕн туянма çитĕ – тĕптĕрĕс пĕлме хĕн. Çавăнпа пуçару турăмăр: çак укçана инфляцие кура индексацилесе пымалла.

– Тытăççах каятчĕç теместĕп, çапах унччен парламентсенче хĕрӳ тавлашусем пулатчĕç. Паян аплах тавлашмаççĕ пек. Çакă мĕнпе çыхăннă? «Пĕрлĕхлĕ Раççей» фракци йышĕ пысăк та – унăн депутачĕсем пĕр саслă пулнин витĕмĕ-и?

– Ку кăна мар. Тавлашуллă самант паян та пайтах, анчах нумай ыйтăва комитетсенче сессиччене татса пама тăрăшатпăр – тĕп тавлашусем шăпах унта. Чăнах та, «ПР» фракцийĕн йышĕ пысăккин витĕмĕ те пур. Анчах оппозици те çук мар – сессиенче калаçусăр пулмасть. Иртнĕ сессире те, авă, çивĕч самантсем пулчĕç. Тепĕр чух кирлĕ-кирлĕ мар ыйтусене те çĕклеççĕ. Çав вăхăтрах «Пĕрлĕхлĕ Раççей» йышĕнчи депутатсем те ыйтусем параççĕ – çакна та асăрхăр. Иртнĕ сессире Çут çанталăк ресурсĕсен министерстви тĕлĕшпе калаçу пулчĕ: вăрман касасси, ытти – министртан ыйтрĕç.

– Иртнĕ сессире ырланă документсенчен пĕрне хăшĕсем «Черкесов валли» тунă саккун тесех хакларĕç. Районсенче пĕр пуçлăх пулать, Шупашкарта вара – хула тата администраци пуçлăхĕсем. Кун пирки мĕн шухăшлатăр?

– Районсенче район пуçлăхĕ тата администраци пуçлăхĕ пĕр çын пулать. Хулара депутатсем хăйсен хушшинче хула пуçлăхне суйлаççĕ, вăл комисси урлă кăларса сити-менеджерпа контракт тăвать. Икĕ тытăм пулни пĕр енчен тĕрĕс: хăшĕ лайăхрах – танлаштарма май пур. Хулана илес тĕк – депутатсем администраци пуçлăхĕн ĕçне тĕрĕслесе тăма пултараççĕ. Коррупци никĕсĕ çинче иккĕшĕ пĕтĕçсе ан кайччăр, сити-менеджера ашкăнма ан паччăр. Пĕр çын пулсан – укçа та, управлени те пĕр алăра, вăл хăйĕн влаçĕпе усă курса «ашкăнасси» те часах, çавăнпа чару тытăмĕ кирлĕ. Çапла, пĕри тепринчен аслăрах тесе пуç касăртма пултарать, анчах ăна чарма пулать: контракт паян пур, ыран вара пулмасса та пултарать. Администраци пуçлăхне суйланă чухне вăл «мана халăх суйланă, полномочи вĕçлениччен мĕн тăвас тетĕп – çапла тăватăп» теме пултарать. Унашкаллисем валли уголовлă ĕç пур теççĕ-ха, анчах ку юлашки мера вĕт – ĕç-пуçа мĕншĕн ун патнех çитермелле?

– Петр Краснов депутат, парламентăн темиçе суйлавĕнче ĕçлекенскер, унччен парламентарисен йышĕнче культура, вĕрентӳ, ытти сфера представителĕсем нумай пулни çинчен каланăччĕ. Хальпăхатăп та – тĕп йыш директорсем, управленецсем…

– Тĕрĕссипе, çакă мана та килĕшсех каймасть. Патшалăх Канашĕнче тĕрлĕ сий представителĕсем пулмалла: культура çыннисем, врачсем, учительсем... Ку обществăн анлăрах сийĕсен интересĕсене хӳтĕлеме май парĕ.

– Анчах директорсен, паллă, ресурссем ытларах – учитель вĕсемпе мĕнле тупăшайĕ?

– Эпĕ апла каласшăн мар. Иртнĕ суйлавра кандидатурăсене парти списокĕсемпе тăратнă чух çав çынсене те кĕртме май пулнă – нумай укçа тăкмасăрах. Партисен малашне çакна шута илмеллех. Калăпăр, «Пĕрлĕхлĕ Раççейре» хайхи сийсенчен пĕр пилĕк депутат пулнă тăк – пирĕн блок нимĕн чухлĕ те хавшакланмастчĕ.

Тĕрĕссипе, халĕ те ертӳçĕсем кăна мар. Эсир асăннă Петр Красновах – культура сферинче чылай çул ĕçленĕскер. Владимир Мидуков – вĕренӳ министрĕ пулнă. Пур вĕсем. Çапах врач, шкул директорĕ...

– …журналист…

– ...культура представителĕ пулсан пăсмастчĕ. Вĕсем Патшалăх Канашĕн «тавра курăмне» анлăлатĕччĕç, унăн ĕçне пуянлатса нумай енлĕрех тăвĕччĕç.

...Спортсмен та пур-ха – Ирина Калентьева. Анчах вăл халĕччен пĕр сессине те килсе курман. Ун пеккисем кирлĕ мар. Темле тава тивĕçлĕ пулсан та унашкаллисене парламент çывăхне ямалла мар. Ку пирĕн йăнăш – çакна йышăнмалла.

– Хăй вăхăтĕнче вăл списока илемлетме килнĕ пулнă-тăр ĕнтĕ.

– Çук, ун пеккисем илемлетмеççĕ, пачах тепĕр майлă – пăсаççĕ. Ун вырăнне врач килнĕ тĕк – лайăхрах пулатчĕ.

– Паянхи парламент, тĕпрен илсен, ЧР Пуçлăхĕ майлă пулни куç кĕрет. Хăшĕсем çакăншăн ăна сивлеме те пăхаççĕ – «Игнатьев айне кĕрсе ӳкнĕ» имĕш.

– Ку – оппозици сăмахĕсем, вĕсемпе килĕшместĕп. Парламентпа ЧР Пуçлăхĕ хирĕçсе пурăнни республикăшăн усăллă-и вара? Сиен кăна. Калăпăр, бюджет саккунĕсене вăхăтра йышăнманни пĕтĕм республика пурнăçне япăх витĕм кӳрĕ – пенсисене, ĕç укçине... Пĕр-пĕрне ăнланса ĕçлени – вăй.

Çакна та калам: ертӳçĕсем Патшалăх Канашĕн ят-сумне çĕклесе пыма тăрăшаççĕ. Хула шайĕнче депутатсемпе администраци мĕнле ĕçлемелли пирки каларăмçке – кунта та çаплах: эпир, саккунсем кăларакан влаç, палăртнине ĕç тăвакан влаçăн пурнăçа кĕртсе пымалла. Çавăнпа ПК шайне ӳкерме юрамасть, парламентăн Правительство инструменчĕ пулмалла мар. Паян ку енĕпе пĕтĕмпех йĕркеллĕ: ПК – инструмент мар, Правительствăпа алла-аллăн ĕçлекен тытăм.

– Эсир – республика ертӳçисен аслă теçеткинчи çын. Калăр-ха, Мешков депутат Михаил Игнатьевпа курнăçнă май «ку – йăнăш, апла тумалла мар» теме пултарать-и?

– Михаил Васильевич – питĕ «демократичнăй» ертӳçĕ. Хăйĕн шухăшне пĕлтерсен те ыттисенне итлеме тăрăшать. Теприсем хирĕçлесен вĕчĕрхенесси те часах. Ăна вара хăвăн шухăшна калама юрать. Итлет кăна мар, илтет те. Кайран тĕрлĕ шухăша тишкерсе хăй йышăну тунă чух вĕсемпе усă курать. Ĕçлĕ, конструктивлă тавлашăва пӳлмест, унпа калаçма пулать. Çакă мана килĕшет.

– Эсир производствăран килнĕ. Кунта – пачах урăх ĕç. Производствăшăн тунсăхламастăр-и?

– Производствăра ăнса пырсан ĕç кăтартăвĕ курăмлă. Кунта вара, политикăра, паянхи ĕç кăтартăвĕсем халех мар, темиçе çултан тин палăрма пултараççĕ. Суйлавçăсемпе курнăçатăн, депутатсемпе хутшăнатăн. Çак ĕçе хамăн пурнăçăн тепĕр тапхăрĕ тесе хаклатăп. Маншăн – интереслĕ тапхăр. Çапах тепĕр суйлаврах каймашкăн тивме пултарать, эпир кунта вăхăтлăххине манмалла мар.

– Темиçе çул каялла Мускавра Владимир Путин Президент ирттернĕ пресс-конференцие хутшăнма тивнĕччĕ. Ăна панă ыйту асра юлнă: «Сире мĕншĕн намăс?» Çав ыйтупа усă курам-ха: сире намăс пулать-и?

– Тӳрех калам: намăс пуласран хăратăп. Паянччен никама та усал туман, усă кӳме тăрăшнă кăна. Юлташсен, çывăх çынсен, суйлавçăсен умĕнче намăс курма пултарасси, паллах, шухăшлаттарать. Турă сыхлатăр унашкаллинчен. Çавăнпа çынсене итлемелле – аслисене, килтисене...

– Путин «çынсен чухăнлăхĕшĕн намăс» тесе хуравланăччĕ.

– Кӳренмелле тени вырăнлăрах пуль. Чăваш Енре пурăнакансем пĕтĕмĕшле илсен ĕçчен, çав вăхăтрах республика хăш-пĕр регионтан япăхрах пурăнни чăннипех кӳренмелле. Республика бюджечĕ пĕчĕкрех пулнăшăн, экономика эпир ĕмĕтленнĕ пек вăйлă аталанайманшăн, инвестицисем çителĕксĕрришĕн, çĕнĕ предприятисем нумай пулайманшăн – кӳренмелле... Укçа кирлĕ, бюджет пысăкрах пулмалла. Çакă, шел те, пиртен кăна килмест. Çапах ĕç-пуçа улăштарма тăрăшатпăр – вăй çитнĕ таран.

■ **Николай КОНОВАЛОВ калаçнă.**

Геннадий ВЕРБЛЮДОВ сăн ӳкерчĕкĕ

Блиц

Çемье

– Ĕç кунĕ вăраха тăсăлать. Çук, мăшăр куншăн мăкăртатмасть – çакăн чухлĕ пурăнса хăнăхнă ĕнтĕ. Нумаях пулмасть кĕмĕл туй турăмăр вĕт. Хыçра çирĕп тыл – мăшăр, çемье – пулсан, ăнланса, тĕрев парса пырсан ĕç те ăнăçлă.

Манăн виçĕ ача. Асли Мускавра аслă пĕлӳ илчĕ, инженер-экономиста вĕренчĕ, консалтинг агентствинче тăрăшать. Вăталăххи – шкулта 10-мĕш, кĕçĕнни 3-мĕш классенче вĕренеççĕ. Вĕсен малашлăх валли, паллах, шухăшĕсем пур. Çук, депутат пулатпăр темеççĕ. Анчах предприниматель пуласси пирки те каламаççĕ. Эпĕ вара Экономика комитетне ертсе пынă май предпринимательсемпе те ĕçленине кура яланах калатăп: пирĕн ачасем предприниматель пулатăп тесе ӳсрĕç тĕк, эппин, экономика аталанăвĕ валли патшалăхра тĕрĕс условисем йĕркеленĕ. Хальлĕхе вара çамрăксем чиновник пулма ăнтăлаççĕ – ун пек общество ăнăçлă аталанасси иккĕленӳллĕ. Предприниматель пулатăп тесе каласси патне çитеймен-ха. Шел, манăн ачасем те апла каламаççĕ.

Атте-анне

– Телее, аттепе анне чĕрĕ-сывă пурăнаççĕ-ха – Патăрьел районĕнчи Пăлапуç Пашьелте. Нумаях пулмасть ылтăн туй турĕç. Эпир, тăвату ачи, ялта час-часах пулма тăрăшатпăр. Мăнукĕсем вĕсене питĕ юратаççĕ, çулла ялан унта – ватăсене тунсăхлама памаççĕ.

Пушă вăхăт

– Ертӳçĕсенчен нумайăшĕ – е сунарçă, е пулăç. Манăн унашкал хобби çук. Тĕрĕссипе, пушă вăхăт та питĕ сахал, çавăнпа майсем çукрах. Тен, каярахпа, пенси çулĕсем çывхарсан, тупăнĕ. Çапах сунар мана килĕшмест – сунарçă пулмастăпах. Кирек мĕнле пулсан та чĕр чунсене вĕлерме тивет-çке. Çийĕнчен çав чĕр чунсен çăлăнма шанăç та çук: сунарçăсем çĕрле те лайăх куракан прицелсемпе – тискер чĕр чунпа сунарçă хушшинче пĕр танлăх çук.

Кĕнекесем

– Чылай вулатăп. Çулталăк пуçламăшĕнче ятарласа список тăватăп та – çав кĕнекесене вуласа тухма тăрăшатăп. Çул çинче машинăра, ытти чухне пушă самант тупăнсан та алла кĕнеке тытма тăрăшатăп. Бизнес çинчен илемлĕ литература мелĕсемпе çырса кăтартнă хайлавсем кăмăла каяççĕ. Халĕ ют çĕр-шыв авторĕн «Жесткий тайм-менеджмент» кĕнеки алăра. Борис Акунин хайлавĕсен ярăмне вуласа пĕтертĕм – «Статский советник» кĕнекерен пуçларăм та. Валентин Пикулĕн «Честь имею» кĕнеки килĕшрĕ – пĕрремĕш тĕнче вăрçи çинчен. Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи пирки аван пĕлетпĕр, çĕр çул каялла пуçланнă вăрçă çинчен вара пĕлсех каймастпăр. Интересли пайтах – вулама сĕнетĕп.

«Как превратить 5 долларов в 50 миллиардов» кĕнеке те кăсăклă.

– Укçана мĕнле ӳстермелле вара?

– */Кулать/.* Каламастăп – вуласа пĕлĕр.

Андриян Николаевпа спорт çăлтăрĕсем чăваш халăхне тĕнче шайне çĕклерĕç

●Хĕллехи XI Олимп вăййисен тата тĕнче чемпионĕ В.П.Воронков.

/Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 1-мĕш стр./.

Канашри спорт шкулĕнче вĕреннĕ яшсемпе хĕрсенчен совет саманинче кăна 40 ытла çын СССР спорт мастерĕн нормативне пурнăçланă. В.Я.Григорьевăн пирвайхи вĕренекенĕсем Владимир Вороновпа Дина Григорьева-Скворцова тĕнчипе паллă йĕлтĕрçĕсем пулса тăнă. 1960-мĕш çулсен вĕçĕнче спорт шкулĕнче вĕреннĕ Игорь Казиков хăй вăхăтĕнче ВЛКСМ Тĕп Комитетĕнче, Пĕтĕм Раççейри «Динамо» физкультурăпа спорт обществин пай пуçлăхĕнче тата çĕршыври Олимп комитечĕн ертÿçин пĕрремĕш çумĕнче вăй хунă. Çав çулсенче Игорь Борисович çĕршывăн пĕрлештернĕ командисене хĕллехи XVIII-XIX, çуллахи XXVI-XXVIII Олимп вăййисене хатĕрленме тата вĕсене тăватă çулта пĕрре ирттерекен тĕнчери чи пысăк пĕлтерĕшлĕ ăмăртусенче Раççей чысне тивĕçлипе хÿтĕлеме тăтăшах пулăшнă. РФ физкультурăпа спортăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ, педагогика ăслăлăхĕсен докторĕ, «Хисеп палли» тата Туслăх орденĕсен кавалерĕ, пирĕн мухтавлă ентеш И.Б.Казиков 2010 çултанпа – Раççейри Олимп комитечĕн президенчĕн советникĕ.

Игорь Борисовичăн аслă юлташĕ Владимир Воронков алла аттестат илнĕ хыççăн ашшĕ сĕннипе тÿрех вакунсем юсакан заводра слесарьте ĕçлеме пуçланă. Каçхине ĕçрен таврăнсан вăл ачаран хăнăхнă йăлапа тепĕр сехетренех спорт шкулне васканă. Республикăри йĕлтĕрçĕсен чи сумлă тренерĕ Владимир Яковлевич хăйĕнчен вун пилĕк çул кĕçĕнрех аташне /тёзка/ кунта хăй ывăлĕпе пĕр танах юратса кĕтсе илнĕ. Çамрăк рабочин спортри çитĕнĕвĕсем тĕлĕнмелле хăвăрт ÿснĕ. 1963 çулта иртнĕ ЧАССР чемпионатĕнче В.Воронков пурнете тĕлĕнтерсе 15 çухрăмлă дистанцире хăйĕнчен чылай аслăрах спорт мастерĕсене – Карл Максимова, Владимир Бекренева, Виталий Гурянова тата Сĕнтĕрвăрринчи «Урожай» ФСО чемпионне Евгений Носова çĕнтерсе пĕрремĕш вырăн йышăннă. Çитес çул пуçламăшĕнче В.Я.Григорьевăн пултаруллă вĕренекенĕ Раççей чысне Мурманск облаçĕнче Пĕтĕм Союзри «Локомотив» ФСО чемпионатĕнче хÿтĕленĕ. Кунта вун тăхăр çулти Канаш каччи виççĕмĕш пулнă, спорт мастерĕн нормативне пурнăçланă. Çакăн хыççăн Владимир Воронков Канаш тата Чăваш Ен чысне вунă çул хÿтĕленĕ.

Совет Союзĕн чемпионачĕн пĕрремĕш медальне вăл 1967 çулхи нарăс уйăхĕнче тивĕçнĕ. Çĕршывра мала тухассишĕн Ленинград облаçĕнче иртнĕ яваплă ăмăртусенче 400 ытла йĕлтĕрçĕ вăй виçнĕ. СССР Правительстви çумĕнчи Физкультурăпа спортăн патшалăх комитетĕнчен маларах пĕлтернĕ тăрăх – çак чемпионатра тĕрлĕ дистанцире малти виçĕ вырăна йышăнакан спортсмен тепĕр çулталăкран çĕршыв чысне хÿтĕлеме Францири Гренобль хулинче пуçланакан хĕллехи X Олимп вăййисене кайма пултарать.

●Икĕ хут Совет Союзĕн Геройĕ А.Г.Николаев Олимп вăййисен тата тĕнче чемпионĕсемпе, вĕсен тренерĕсемпе пĕрле Испанире иртнĕ Олимпиадăран таврăннă хыççăн /1992 ç./.

1968 çулччен ирттернĕ Олимпиадăсенче тĕрлĕ дистанцире ăмăртса Совет Союзĕн уйрăм йĕлтĕрçисенчен ылтăн медале Мускав хĕрĕ Любовь Козыревăпа /1956/ Свердловск облаçĕнчи Клавдия Боярских /1964/ кăна тивĕçнĕ. Арçынсен команди 1956 çулта эстафетăра çĕнтернĕ. Хĕллехи 10-мĕш Олимпиадăра совет йĕлтĕрçисем пĕр медаль те çĕнсе илеймен. Анчах та çакна палăртма кăмăллă: Чăваш АССРĕн ултă хут чемпионĕ, Раççей тата СССР чемпионачĕсен темиçе хут призерĕ, çĕр-шыври Хĕç-пăшаллă вăйĕсен 23 çулти кĕçĕн сержанчĕ Владимир Воронков совет йĕлтĕрçисенчен Гренобльте кашни дистанцирех чи лайăх кăтартупа палăрнă. Классикăлла дистанцире /30 çухрăм/ Олимп чемпионĕ ятне пуçласа Итали спортсменĕ Нонес Фронко çĕнсе илнĕ. Ăна тата иккĕмĕшпе виççĕмĕш вырăнсене йышăннă Норвеги тата Финлянди йĕлтĕрçисене выляса ярса Владимир тăваттăмĕш вырăна тухнă. Унăн командăри юлташĕсем А.Акентьев, В.Веденин, В.Тараканов, Ф.Симашев тĕрлĕ дистанцире 2-3-мĕш теçеткери вырăнсене кăна йышăннă.

Владимир Воронков тĕнче чемпионатĕнче пуçласа 1970 çулхи нарăс уйăхĕнче ăмăртнă. Эстафетăра Совет Союзĕн чысне унта пирĕн ентешсĕр пуçне В.Тараканов, Ф.Симашев тата В.Веденин хÿтĕленĕ. Чехословакири Штребске-Плесо хули çывăхĕнчи Çÿллĕ Татра сăрт-ту хысакĕнче вырнаçнă хĕллехи спорт центрĕнче ирттернĕ тĕнчен 28-мĕш чемпионатĕнче Совет Союзĕн туслă квартечĕ вун çичĕ çĕр-шыв командине хыçа хăварса пĕрремĕш вырăн йышăннă.

Совет йĕлтĕрçисем тепĕр икĕ çултан Японири Саппоро хули таврашĕнче иртнĕ XI Олимпиадăра та палăрнă. Хальхинче пирĕн çĕр-шыв чысне эстафетăра çÿлерех асăннă В.Воронковсăр, Ф.Симашевсăр тата В.Веденинсăр пуçне Мурманск облаçĕнчи Ю.Скобов та хÿтĕленĕ. Ун чухне 40 çухрăмлă дистанцие Совет Союзĕн команди 2 сехет те 04 минут та 47,94 çеккунтра вĕçлесе пĕрремĕш вырăн йышăннă.

Тĕнче тата Олимп вăййисен чемпионĕ В.П.Воронков çур ĕмĕре яхăн ĕнтĕ Мускав облаçĕнче пурăнать. Владимир Петрович – Чăваш Енĕн чăн-чăн патриочĕ. Вăл çулленех тăван республикăна килет, çамрăк йĕлтĕрçĕсене спорт ăстаăхне ÿстерме пулăшать. Канаш хулинчи спорт шкулĕ 1990 çулсенчен пуçласа олимпиец ячĕпе хисепленет. РСФСР тава тивĕçлĕ тренерĕ В.Я.Григорьев пуçарнипе Канашра çулленех Владимир Воронков парнисене çĕнсе илессишĕн Атăл тăрăхĕнчи йĕлтĕрçĕсем вăй виçеççĕ. Йăлана кĕнĕ кăçалхи ăмăртусем пуçланас умĕн пирĕн мухтавлă ентеш 75 çул тултарчĕ. Юбиляра çак паллă кунпа ЧР Пуçлăхĕ М.В.Игнатьев ăшшăн саламланă, физкультурăпа спорта аталантарас ĕçре пысăк тÿпе хывнăшăн тав тунă, алла çыхмалли ылтăнланă сехет парнеленĕ.

40-50 çул каялла çуллахи сезонта Шупашкарта тата Çĕмĕрлере, Вăрмар, Патăрьел, Комсомольски, Çĕмĕрле тата ытти хăш-пĕр районта велосипедпа чупасси вăй илнĕ. XX Олимп вăййисем пуçланиччен Чăваш патшалăх педагогика институтĕнчен вĕренсе тухнă Валерий Ярдысăр пуçне СССР спорт мастерĕн ятне тата вунă çын тивĕçнĕ: ЧППИ доценчĕ Герольд Илларионов, Çĕмĕрле хулинчи Павел Макаров, Муркаш районĕнчи Владимир Шалтыков, Елчĕк районĕнчи Луиза Дмитриева, Шупашкарти тĕрлĕ предприятире ĕçленĕ тата аслă шкулсенче вĕреннĕ Зоя Тимофеева, Зоя Ефремова, Нина Иванова, Светлана Иванова, Галина Трофимова тата паллă тренер Владимир Краснов.

В.Красновпа В.Ярды республикăри физкультурăпа спорт аталанăвĕн историйĕнче питĕ тарăн йĕр хăварчĕç. 1970 çулхи çурла уйăхĕн 13-мĕшĕ. Аслă Британири Лестер хули. Унта велосипед спорчĕ енĕпе тĕнче чемпионачĕ пуçланнă. 100 километрлă дистанци стартне вăтăра яхăн çĕр-шыв команди тухнă. Велосипедистсенчен чылайăшне сăртлă трасса çеç мар, начар çанталăк та шиклентернĕ. Шăпа тăрăх Совет Союзĕн команди маларах старт йышăннă. Çавна май XIX Олимп вăййисен чемпионĕсем пулнă голландецсем тата Пĕтĕм тĕнчери ăмăртусенче палăрнă Итали, Аслă Британи, Бельги, Польша, Чехословаки велосипедисчĕсем вĕçĕмсĕрех пирĕн команда мĕнле хăвăртлăхпа пынине пĕлнĕ. Англири ăмăртусем мĕнле вĕçленни çинчен Валерий Ярды ВЛКСМ республика комитетĕнче йĕркеленĕ пĕр тĕл пулура çапларах каласа панăччĕ:

– Финиша çитме вунă çухрăма яхăн юлсан эпир чехсене 13 çеккунт выляса янине пĕлтĕмĕр. Шăп çавăн чухне ĕнтĕ пирĕн тĕп тренер, Олимп вăййисен чемпионĕ Виктор Капитонов, мегафонпа кăшкăрса эпир мала тухма пултарассине пĕлтерчĕ. Ăçтан тухрĕ-ши çавăн чухлĕ вăй – эпир чăннипех те çĕнтертĕмĕр.

Чул хулари Валерий Лихачевран, Омскри Владимир Соколовран, Борис Шухов кабардинецран тата Çĕмĕрле районĕн каччинчен тăнă команда финиша çитеспе 28 çеккунт выляса илнĕ. Çапла майпа совет велосипедисчĕсем пуçласа тĕнче чемпионĕ ятне тивĕçнĕ. СССР спортăн тава тивĕçлĕ мастерĕ В.А.Капитонов хатĕрленĕ туслă команда 1972 çулхи авăн уйăхĕн пуçламăшĕнче Германири Мюнхен хулинче Олимп вăййисен чемпионĕ ятне çĕнсе илнĕ. Ун чухне 102,8 километрлă дистанцире иккĕмĕш вырăн йышăннă Польша квартечĕ пирĕн велосипедистсене çур минута яхăн выляса янă.

Иртнĕ кăларăмсенче эпир бокс енĕпе XIX Олимп вăййисен чемпионĕ ятне çĕнсе илнĕ Валериан Соколов çинчен тĕплĕн каласа патăмăр. Ăна Европа тата тĕнче чемпионачĕсене хутшăнма тÿр килмен. Чăвашсен пирвайхи Олимп чемпионĕнчен çичĕ çул кĕçĕнрех ун çывăх юлташĕ, Валериан пекех ял хуçалăх институчĕн механизаци факультетне пĕтернĕ, Муркаш районĕнчен тухнă Валерий Львов 1978 çулта Белградра тĕнче чемпионĕ ятне çĕнсе илнĕ. Шел те, çăмăл виçеллĕ боксера тĕрлĕ сăлтава пула Олимп вăййисене хутшăнма май килмен.

1992 çулччен пирĕн республикăри спортсменсенчен тĕнче тата Олимпиада чемпионĕсен ылтăн медалĕсене тивĕçнĕ икĕ çын кăна пулнă: Валерий Ярды велосипедистпа Владимир Воронков йĕлтĕрçĕ. Чăваш халăх хаçачĕн «Хыпарăн» çитес эрнери кăларăмĕсенче эпир Олимп тÿпине хăпарнă, тĕнче тата Европа чемпионĕ ятне темиçе хутчен çĕнсе илнĕ ентешсем çинчен тĕплĕнрех каласа парăпăр.

■ **Петр СИДОРОВ**

ПИРĔН ЙĂХТАШСЕМ ПИРКИ ТĔНЧЕРИ ЧЫЛАЙ ÇĔРШЫВРА АРДАЛИОН ИГНАТЬЕВ 1954 ÇУЛТА КĔСКЕ ДИСТАНЦИСЕНЕ ЧУПАССИПЕ ЕВРОПА ЧЕМПИОНĔ ЯТНЕ ÇĔНСЕ ИЛСЕН ТАТА ТЕПĔР ИКĔ ÇУЛТАН АВСТРАЛИРЕ ИРТНĔ XVI ОЛИМП ВĂЙЙИСЕНЧЕ ВИÇÇĔМĔШ ВЫРĂН ЙЫШĂНСАН КĂНА ПĔЛМЕ ПУÇЛАРĔÇ

Чăваш тĕнчине, унăн пур шанчăк-ĕмĕтне сирсе сирĕлми хура чаршав хупласа тăнă саманара вун çичĕ çулти поэт чун-чĕринчен «Нарспи» поэма шăранса тухать. Ытарайми çав Илем тĕнчине пултарнă поэт кун çути курнăранпа часах 125 çул тулать. Пĕр ÿстермесĕр каламалла: пирĕншĕн Нарспипе Сетнерĕн ăраскалсăр кун-çулне сăнласа халĕччен каламан сăмаха калама /е чăнлăха халăхăмăр чĕрине хывма!/ пултарнă генилле художник этемлĕх культурин асĕнче упранакан пророксен – Конфуций, Будда, Зороастр, Мухаммед – ячĕсене калама çук çывăх.

Тивлетлĕ чун-хавал çути

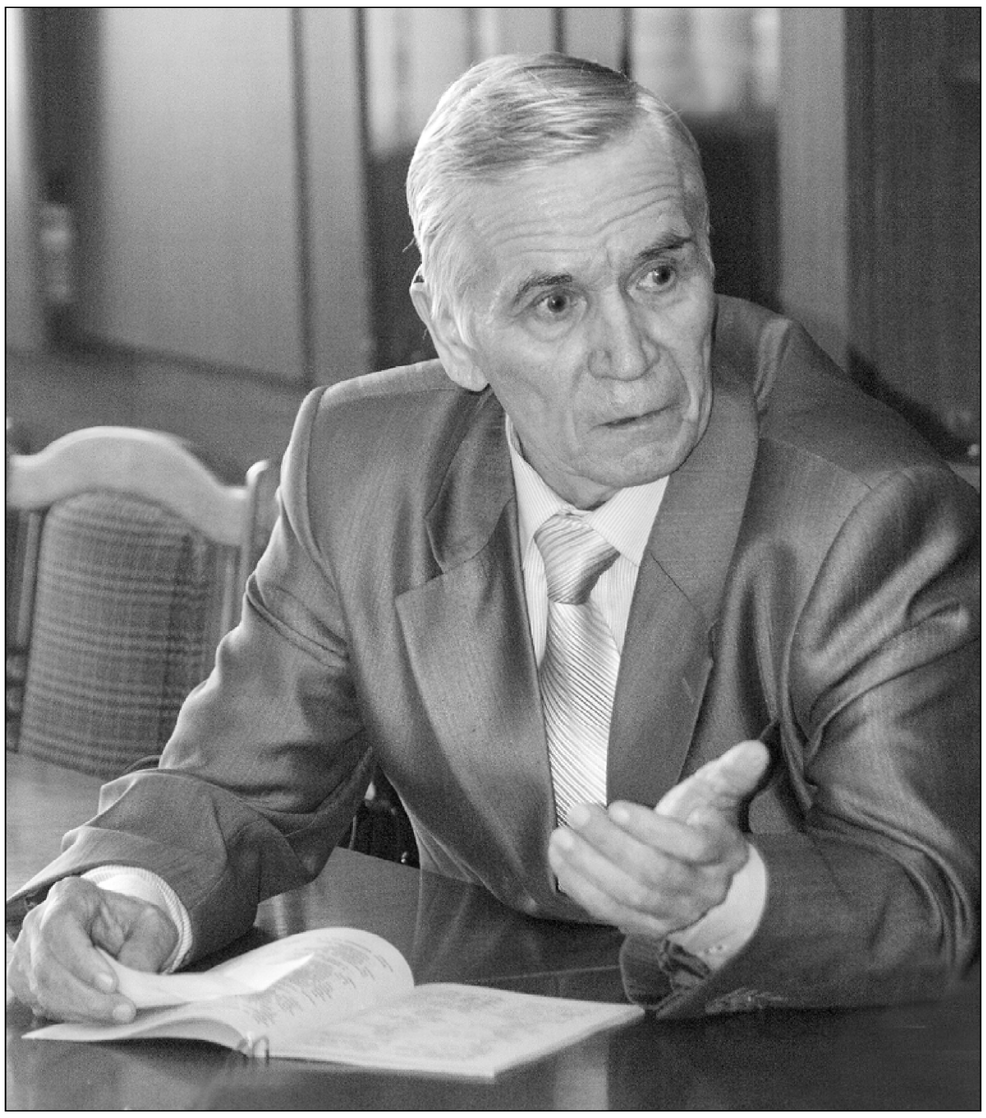

Сергей ЖУРАВЛЁВ сăн ÿкерчĕкĕ

Çук, аслă Пÿлĕх пире те, чăвашсене, пайсăр хăварман. Пирĕн те хамăрăн «Мекка» пур, кÿршĕри мусульмансенни пек; ăна Слакпуç тесе шухăшлас пулать пирĕн, ним иккĕленмесĕр. Сăмах май, ислам тĕнне ĕненекенсенчен кашниех Мухаммед çуралса çитĕннĕ, çĕре кĕнĕ вырăнсене пĕр хутчен те пулин çитсе каабăна /хура чул/ пуç таяссине сăваплăран та сăваплă тивĕç тесе шутлать. Статьяра ку ыйтăва тĕплесех хускатма май килмест пулин те каласа хăварасшăн: пĕтĕм Раççейĕпех 2015 çула Литература çулталăкĕ вырăнне картса анлăн паллă тунă май çав сулăмпах Аслă поэтăмăрăн юбилей каçĕпе çеç çырлахмасăр, ун пурнăçĕпе ĕç-хĕлне, пĕтĕм эткерне хальхи куçпа шĕкĕлчесе тухма, тарăнрах тĕпчеме, çĕнĕлле хаклама, пур майпа та усă курса ăна халăх хушшинче анлăрах сарма, хăйĕн сăнарне тата та туллинрех уçса палăртма мĕн тери ал май пирĕншĕн çак сăваплă çул. Пин-пин туристшăн тăван поэтăмăр çуралса çитĕннĕ, ĕмĕрлĕхе канлĕх тупнă сăваплă вырăнсене çитсе курма чунĕпе ĕмĕтленекенсемшĕн ятарлă маршрут уçма та май килмелле пек. Паллах, унта çитсе курмалли-сăнамалли, пуç таймалли вырăнсене палăксене цивилизаци шайĕпе йĕркелемелле, ăна валли укçа-тенкĕ кирлĕ; анчах пирĕн мĕскĕнлĕх укçаран çеç килмест, тĕлĕрекен чунсене вăратма йывăр.

«Пит каясчĕ вăл çĕр-шыва. Укçа-тенкĕ тĕлĕшĕнчен хĕнтерех пулас пек те, çапах та пĕр шухăш тытсан ун пек вактĕвексене пăхса тăмалла мар», – çырать Митта Ваçлейĕ хăйĕн тусĕ Петĕр Хусанкай патне 1927 çулта. Чăваш культурин шайне çÿллетекенсем иккĕшĕ те ун чухнех пĕлсе тăнă: Ясная Поляна, Карабиха, Болдино, Турхан йышши сăваплă çĕр-вырăн чăвашсене те сывлăш пекех кирлĕ. Анчах та эпир ытлашши сăпайлă /е инертлă?!/ пулнăран-ши, пирĕн йышушкăн çавнашкал амбициллĕ проектсем тума туртăм-хавал шырасшăн та мар, тупас та темест. Хамăр телее çавăрăнса килнĕ меллĕ вăхăтпа усă курас, чĕлхемĕре, культурăна, нацилле хамăра евĕрлĕхе упраса хăварас, пĕтме парас мар тесен пирĕн чылай маларах вăранса, çак асăннă проекта пурнăçа кĕртес тĕллевпе хыпăнса ĕçлемеллеччĕ. Шухăшласа пăхăрха, ун чух эпир мăнаçланса çулсемйĕрсем пурте Слакпуçа /Рим еннелле мар!/ илсе каяççĕ теме пултарнă пулăттăмăр. Унта вара кĕвĕçÿ, курайманлăх, усаллăх тата ытти киревсĕр туйăм-сунăмсене çылăхсенчен Константин Васильевич тасалăхĕпе тасалса, сывалса, чуна тултарса та çунат хывса, гений халалĕпе хавхаланса таврăнма пултарăттăмăр. Чăваш тĕнчи ăмсанмалла шалпарланнă пулĕччĕ, наци туйăмĕ тымарĕсем те тарăнланĕччĕç, хевтемĕр ÿсĕччĕ.

Чуна хĕртсе кулянтараканни çителĕклĕх-ха паян. Юлашки икĕ-виçĕ çулта Константин Васильевич Иванов пурнăçĕпе пултарулăхне тарăнрах тĕпчеме те, кĕнеке кăларма та май килчĕ. Поэт хавхаланулла хавалпа пултарнă Илем тĕнчине ăнланса, чунпа туйса илес тесен вăл çуралса ÿснĕ вырăнсене çитсе курмалла, унти сывлăшпа сывлас пулать. Сăмахран, çынсем çырни, аса илнисем тăрăх – Слакпуçра ун çывăхĕнчи вырăнсем, юхан шывсемпе ту хысакĕсем, улăх-çарансемпе валаклă çăл куçсем манăн ăшăмра самаях усăмлă ÿтленсе ÿкерчĕкленнĕн туйăнатчĕç. Çук иккен, вĕсене хăвăн куçупа курса сăнамалла, пытарăнчăк сăн-пулăма хăвăн асăрхаса «уçмалла», тен, хальччен никам та курманни те курăнса кайĕ.

…Силпи улăхĕ… Вĕлтрен пусса илнĕ талккишпех, хупахлăх ашкăрать лаптăкăн-лаптăкăн… Çурт вырăнĕсен путăкĕсем урăх ним те юлман пек темиçе ĕмĕр каярах пурнăç вĕресе тăнă вырăнта нумай-нумай çул иртнĕ хыççăн. Поэмăри Силпи ялне сăнланă чух миçе хутчен килсе, ĕмĕчĕсемпе хавхаланса, телейсĕр

НАРСПИПЕ СЕТНЕР ЮРАТĂВĔ ВĂЛ – СĂВАПЛĂ, ÇÿЛЛĔ ШАЙРИ ТĔСЛĔХ

шăпасемшĕн кулянса, тен, куççуль кăларсах, шухăша кайса ларнă-ши поэтăмăр?! Инçе те мар ансăр çеç Силпи юхса выртать, кунта вăл мĕн ачаран пулла çÿренĕ. Асамлă вырăн чуна сисĕмлетет, туйăма çивĕчлетет: ура айне тимлесерех пăхсан гений утăмласа пуснă вырăнсенче халь те палăри-палăрми йĕрсем курăнса каяссăн туйăнса каять, хам вара, пин-пин чăваш çынни пекех, унăн вилĕмсĕр чунĕпе темле пытарăнчăк çыхăнура пулнине тĕтре ăшĕнчи пек ăнкаратăп. Поэмăри Силпи ялĕ куç умĕнчех чĕрĕлет, çурт вырăнĕсен лакăм-тĕкĕмĕсене вĕлтрен пусси пусман та тейĕн; вĕсен вырăнĕнче самантра Кантăр варĕ сарăлса тăнă пек, темиçе йăмра, тен, вĕсенчен пĕри Нарспи çакăнса вилниех? Чĕре хытăрах тапма пуçланине туйса «вăранатăп».

Кайрăклă ялĕ пек юратнă, чуна çывăх вырăн поэтăмăрăн урăх çĕрте пулнă-ши? Кукамăшĕ Слакпуçне хăнана пымассерен ăна хăйпе пĕрле Кайрăклăна илсе кайнă, савнă мăнукне чун ирĕклĕхне йÿле яртарса, çын ăшшипе пиелесе, утькка сиктерсе «ачашланă» пек пăхнă. Çирĕп тымарлă, çитетлĕ пурнăçпа пурăнакан кил-йыш, чи çывăх тăванĕсем, пулас поэта мĕн кирлине йăлтах пама мехел çитернĕ. Кукамăшĕпе кукашшĕ те, куккăшĕпе инкĕшĕ те… Юнашар килĕн хуçи куççăр Макçăм патне иленет Кĕçтук, мĕн чухлĕ юмах-халап, юрă-кĕвĕ, сăнарлă сăмах çаврăнăшĕ çыра-çыра илет вăл унран. Кайрăклă урамĕпе утнă май шутсăр кивелсе кайнă çуртсем /пăт-пат самансем/ час-час куçа курăнаççĕ. Часрах Константин Васильевич киле-киле, эрни-эрнипе пурăнма юратнă хаклă çурт патне çитме васкатăп. Анчах та пысăках мар пÿрт умне тухса ларнă ватă хĕрарăм, Максимова Таисия Георгиевна, çав çурт тахçанах çĕр питĕнчен çухаллине, вăл ларнă вырăна мĕнле урампа тухмаллине ăнлантарса пачĕ. «Куккăшне, Алексей Васильевича, кулак тесе инçе çĕре ăсатнă. Тĕп çурчĕн вырăнĕнче кирпĕч ишĕлчĕксем пурччĕ тахçан. Кантур çуртне тунă чух усă курса пĕтерчĕç. Халь çурт вырăнĕнче фельдшер пункчĕ».

Шыраса тупма йывăр пулмарĕ. Çуртăн йĕрри-палли те юлман. Анчах кăрт-кăрт тапакан чĕре йышăнасшăн мар чăн пуррине, хирĕçлет… Ларнă вĕсем çак вырăнта тем тесен те куккăшĕн çурчĕ те, Макçăм юмăçăн та. Килсе çÿренĕ поэт кунта, пурăннă, тавралăх илемĕпе киленнĕ, чи телейлĕ, хавхаланулла саманчĕсем унăн çакăнта иртнĕ. Çакна туйса, ĕненсе тăни пире хăех пурнăç тĕрекĕ, шанчăк парать, эпир пуласлăхсăр маррине ĕнентерет.

Паян шухăшлатăн та, мĕн чухлĕ ăсхакăлпа чун пуянлăхĕ парса хăварнă тăван халăха çав тери кĕске ĕмĕр пурăнса ирттернĕ гени. Тĕнче культурин сĕткенне чуна сăрăхтармасăр вăл «Нарспи» поэмăна çырма пултарайман пулĕччĕ. Çак çунат çĕкленĕ ăна вилĕмсĕр классика шайне, И.Я.Яковлев шкулĕнчи хатĕрленÿ класĕнче вĕренекен, вун виçĕ çултискер, курăр-ха, камсене суйласа илсе вулать. Пушкин, Лермонтов, Гоголь, Гёте, Гейне, Жюль Верн, Майн Рид, Виктор Гюго, Достоевский, Данилевский, Салиас, Лесков, Гончаров… Кăна Трубина Мархви аса илĕвĕнчен пĕлетпĕр.

Юратнă поэтăмăр совет саманине пурăнса çитеймен, çавăнпа та хăй пултарнă вилĕмсĕр сăвă-поэмăсемшĕн гонорар таврашĕ илме те, ун çинчен шухăшлама та пултарайман. Пархатарлă та таса ĕмĕт-тĕллевпе пурăннăскер, вăл хăй халăхне пур майпа та тĕттĕмлĕхпе танмарлăхран çăлса кăларасшăн хыпăнса çуннă, турă панă тивлетлĕ талаватне ăна сапăррăн парнеленĕ. «Халăхăм çеç хăйне сывă, телейлĕ, танлă, мал ĕмĕтлĕ туйтăрччĕ, чи кирли çакă», – тесе шухăшланă вăл.

Этем пурнăçĕн кашни саманчĕ ырăпа усал хушшинче иртет, кашни хăй суйласа илнĕ сукмакпа утать. Нарспи те савнийĕпе пĕрлешсе телейлĕ пулма ĕмĕтленетчĕ, вăл тĕнче çине тин çурăлакан папка куçĕпе тасан пăхатчĕ. Çавăнпа чăн малтан К.Иванов идеалне ăнланса илес пулать. Поэт пысăк сас паллипе çырăнма тивĕçлĕ чăн-чăн таса юратăва аслăлать, ун ячĕпе гимн хывать. Нарспипе Сетнер юратăвĕ вăл – сăваплă, çÿллĕ шайри тĕслĕх, укçалла туянакан юратăва сивлекен, чун сассине хуплама килĕшмен çынсене поэт чăваш хутлăхĕнче курнă, хăй вара вĕсен «ваккачĕ пулса» вилĕм урлă вилĕмсĕрлĕхе тухакан икĕ çамрăк чунăн тĕслĕхне тĕнче умне кăларнă. Нарспипе Сетнер чун-чĕринчи чыс туйăмĕ тĕнче литературин чи сумлă та пархатарлă тĕслĕхĕсемпе пĕр шайра. Тепĕр хут калатпăр – «Нарспи» авторĕ рецепт сĕнмест, ун тĕллевĕ пачах тепĕр майлă: вăл хытнă чунсене çемçетесшĕн /«ватă чун та хытă чун, хытса кайнă кĕççе çав»/, чунсăрлăх, çамрăксен кăмăлне таптаса хуçни, ирĕксĕрлени мĕнле хăрушă инкек патне çитерме пултарассине витерÿллĕ сăнласа ÿкерет. Çакăнта ĕнтĕ трагедилле ÿнер вăй-хăвачĕн пĕçерттерекен сывлăшĕпе кăварĕ, унпа пĕрлех чуна тасатакан сипечĕ.

Яш чĕресен инкекĕ çынсенчен çеç килмест текен шухăш та пулнăн туйăнать тарăн философиллĕ поэма тытăмĕнче. Çук-ха, епле пулсан та таса та сывă туйăмсене хуплакансем чăн малтан хĕрĕн ашшĕ-амăшĕ тата хăлăхсăр Тăхтаман пулчĕç. Мĕншĕн хăлăхсăр? Ма тесессĕн хулăм укçипе хĕр ашшĕне çырлахтарнă, йăлана та пăсмасть вăл, ытти пĕтĕмпех вак-тĕвек уншăн. Юрату хытнă чунсемшĕн – мираж çеç, тута çинче амăш сĕчĕ типменни. Хăйсем вĕсем пурнăçĕнче юратса курман, çав туйăм мĕн иккенне пĕлмеççĕ. Автор пуçласа уйрăм çын явăплăхĕпе тивĕçĕ пирки ыйтăва çав тери тарăннăн лартать: пĕччен çын енче тĕрĕслĕх пулма пултарать-и? Нарспи пăхăнманлăхĕ /е йăла-йĕрке пусмăрĕ!/, пĕр сăмахпа, пилĕк виле патне илсе çитерет. Трагедилле роле «вылякансенчен» пĕри те хăйне хăй айăплă тесе шутламасть. Чун-чĕре алăкĕсене шаккаса уçтарайман поэт синкерлĕ лару-тăрусен сăлтавне ÿнерçĕ куçĕпе тимлесе тишкерет, паллах, пире те, вулакансене, диалога хутшăнма йыхăрать.

Шухăшлатăн та, мĕн пысăкăш парăм пирĕн пурсăмăрăн та хамăр халăха вилĕмсĕр «Нарспи» поэмăпа тĕнчери чĕлхесемпе культурăсен диалогне хăюллăн та танлăн хутшăнма май туса панă генилле поэтăмăр умĕнче!

Юрий АРТЕМЬЕВ

ЙĔПЛĔ КАРТА ЛЕШ ЕНЧЕ

«Манăн айăпа пула хĕрĕм амăшĕсĕр ÿитĕнет»

ФСИНăн республикăри управленийĕн Çĕрпÿ районĕнчи сипленсе юсанмалли 7-мĕш учрежденийĕ пирки хăйне евĕрлĕ колони теççĕ. Сăлтавсăр мар – судпа айăпланнă хĕрарăм наркомансене, ĕçкĕççене сиплекен пĕртен пĕр учреждени, Раççейре унашкалли урăх çук. Çавна май федерацин Атăлçи округĕнчи общество сăнав комиссийĕсен членĕсене явăçтарса Чăваш Енре ирттернĕ семинара килнисем шăпах унта пулса курас тени пĕртте ăнсăртран мар. Хăнасемпе пĕрле «Хыпар» корреспонденчĕн те колони пурнăçĕпе паллашма май пулчĕ.

Республикăра – хĕрарăмсен 3 колонийĕ. Кунта вара, каларăм, преступлени туса судпа айăпланиччен наркотиксемпе усă курнисем йышлă. Эпир пулнă кун контингент йышĕ 721 çынпа танлашать терĕç. Раççейĕн тĕрлĕ-тĕрлĕ кĕтесĕнчен. Чăваш Енрен нумай тееймĕн – 16 çын.

Тĕрлĕ регионăн сăнав комиссийĕн членĕсем чи малтанах столовăйпа паллашас терĕç. Çĕр-шывра кăна мар, чикĕ леш енче те лайăх пĕлекен право хÿтĕлевçи, РФ Президенчĕ çумĕнчи Граждан обществин аталанăвĕ тата çын прависем енĕпе ĕçлекен канаш членĕ, Общество сăнав комиссийĕсен /ОНК/ канашĕн президиумĕн председателĕ Мария Каннабих, колонисенче час-часах пулаканскер, кунашкал учрежденисенчи çитменлĕхсене лайăх пĕлет, çавăнпа кашни вак-тĕвекпе кăсăкланчĕ. Анчах вăл та кунта «чăкăлташмалли» самантсене асăрхамарĕ пулас. Умывальникре шыв пур, апатланма килекенсем валли супăнь савăчĕ те лартнă, пур çĕрте те таса, тирпейлĕ.

Мария Валерьевна столовăйра ĕçлекен айăпланнисен шалăвĕпе те кăсăкланчĕ. Аслă поварăн Людмила Овчинниковăн – 4 пин тенкĕ ытларах, чи пĕчĕк ĕç укçи чухлĕ ĕнтĕ. Алла тухаканни – 2 пин ытларах, ыттине тытса юлаççĕ: апатланнăшăн, ытти тăкак. Людмилăна 10 çуллăха ирĕклĕхсĕр хăварнă. 7 çул ларма ĕлкĕрнĕ ĕнтĕ. Приговор вăхăчĕ вĕçлениччен ирĕке тухасса шанать. Ачисем-и? «Шел те, манăн ача çук...» – пăшăрханса пĕлтерчĕ хĕрарăм.

Сăнав комиссийĕн членĕсем менюпа, апат нормисемпе те интересленчĕç. Паян ирхине сĕтпе пĕçернĕ тулă пăтти панă. Кăнтăрлахи апат – купăста яшки, шаркку. Эпир пынă чухне касхи апат хатĕрлетчĕç: хура тул пăттипе ăшаланă пулă сĕтел çине лартĕç. Айăпланнисен мĕнешкел пысăк «çарне» тăрантмалла та – кухньăри хурансем пысăк, йышлă. Апата айăпланнисем хăйсемех хатĕрлеççĕ – колонирех ятарласа повара вĕреннĕ бригада ĕçлет.

Нормăсене илес тĕк – хăнасем хăйсем те палăртрĕç: хăшпĕр колонире ларакансем хăйсене аш çителĕклĕ памаççĕ тесе кăмăлсăрланаççĕ. Анчах чылай чухне çак кăмăлсăрлану сăлтавсăр. Айăпланнисем темшĕн-çке, сăмахран, сысна ашĕн çуллă пайне какай вырăнне хумаççĕ. Анчах нормăра çуллипе тачкине уйăрман, сала та – ашах.

Малалла утатпăр – хĕрарăмсем пурăнакан общежитие кĕретпĕр. Çарти казарма йышши темиçе пÿлĕм, 2 хутлă краватьсем... Хĕрарăмсем пурăнаççĕ темерĕн – йĕритавра таса та илемлĕ. Кашни пÿлĕмĕн – хăйĕн тĕсĕ: пĕринче, тĕслĕхрен, каркăççемпе стенасем сутă симĕс тĕслĕ, тепринче сарă... «Тĕссене хĕрсем хăйсем суйлаççĕ», – ăнлантарчĕç колони ĕçченĕсем.

Кунта айăпланнисемпе те калаçма май пулчĕ. Зэксен хушшинче «мана тĕрĕс айăпларĕç» тесе калакан сайра теççĕ, çавна май корреспондентпа сăмахланă, УК 228 статйипе /наркотикшăн/ суд умне тăнă Анна Шевелева калани кĕтменлĕх пулмарĕ. «Мана 0,48 грамм наркотикшăнах хупрĕç, – тет Саратов хĕрĕ. – Ман пеккисем вара кунта нумай. Хам валли туяннăччĕ, хĕр тусăм хăналама ыйтрĕ те – патăм. Çакăншăн айăпларĕç...»

Çапах вăл та кунти условисене лайăх тесе хаклать, маларах пулнă колонири условисене хурлать. Инçетри Анат Тагилти колонирен сипленес тĕллевпе кунта куçнă Светлана Осинцевăпа Наталья Ловинская шухăшĕ те çапларах: «Кунти тата лери условисем – çĕрпе пĕлĕт пекех. 7-мĕш колони сотрудникĕсем те ырă кăмăллă». Хĕрарăмсем сăнав комиссийĕн Екатеринбургран килнĕ членĕсемпе ятарласа курнăçас терĕç – пĕтĕмпех ыйтса пĕлме тăрăшрĕç. Ентешĕсене курнăшăн чăннипех савăнчĕç: «Калаçу уйрăмлăхĕсем те – пирĕн, тăван!»

> ПИРЕ ХИРĔÇ ВАРА АЙĂПЛАННИСЕН ТЕПĔР УШКĂННЕ ИЛСЕ КĔЧĔÇ. ÇАМРĂКСКЕРСЕМ, ИЛЕМЛĔСКЕРСЕМ – ТЕМ ТЕСЕН ТЕ ÇАКĂНТА ТЕМИÇЕ ÇУЛ ИРТТЕРМЕ ÇУРАЛМАН ĔНТĔ. МĔН ТĂВĂН, ÇАК ШĂПАНА ВĔСЕМ ХĂЙСЕМ СУЙЛАСА ИЛНĔ

Светланăн кăкăр çинчи сăн ÿкерчĕклĕ, хушаматлă табличкинче «Категория п/у» тесе çырнине асăрхаса сисчĕвлентĕм. Ку мĕне пĕлтерет? «Суицид...» – пуçне пĕксе пăшăлтатрĕ хĕрарăм. Хăйĕн çине алă хума тăнă иккен, унашкаллисем – уйрăм категори. «П/у» – «профучет» тенине пĕлтерет. Чăннипе вара кунта тем тĕрлĕ преступлени тунисем те пур. Эпĕ паллашнă Вера М., авă, çынна çĕçĕпе чикнĕшĕн ларать. «Çапла, çын вĕлернисем те пайтах, – кулса калаçрĕ хĕрарăм. – Апла пулин те пĕтĕмĕшле илсен эпир ырă çынсем».

Колони территорийĕнче кăçал кăна психиатри больницин çĕнĕ çуртне хута янă – сăрă шăрши те сĕвĕрĕлсе пĕтмен-ха. Медперсонал – 17 çын. Кунта стационарта сипленекенсем вара – çиччĕн кăна. Çавна май хăнасем медучреждени хăвачĕпе туллинрех усă курмаллине палăртрĕç. Ĕçлесе кайтăр-ха – пациентсем пулĕç. Хальлĕхе вара кусене сиплемелле. Тутарстан хĕрарăмĕшĕн Ильса Гильмутдиновăшăн ОНК членĕсемпе курнăçни усăллă пулатех-тĕр. Хĕрарăмăн 6 тата 7 çулсенчи икĕ ача. Унашкаллисем приговора пурнăçлассине ачисем 14 çул тултариччен каяраха хăвармалли правăпа усă курма пултараççĕ. Анчах Ильса тĕслĕхĕ урăхларах – вăл кунта алкоголизмран сипленет. «Хăв çине тăтăн тăк – ирĕке тухма пултаратăн, – сĕнчĕç ăна хăнасем. – Кăмăлна хытарса сипленмелле, сывалсан ирĕке кăларма ыйтса çыр».

Сăмах май, ку колонире ВИЧ-инфекциллĕ хĕрарăмсем те пур – 204 çын. Унччен вĕсене уйрăммăн тытнă, халь – тĕрлĕ отрядра. Ыттисем чирлисемпе хутшăнма шикленмеççĕ-и? «Çук, хăрамаççĕ, ВИЧ-инфекци сывлăш урлă ермест вĕт, – ăнлантарчĕç колони сотрудникĕсем. – Çавна май пирĕншĕн те вĕсем ыттисемпе танах».

Производство корпусĕнче /колони çĕвĕ ĕçĕпе специализациленет, вăй тытăмĕсем валли форма, ытти тумтир çĕлет/ Мария Зыковăна асăрхасан тĕлĕнтĕм те – пăхма ытла та çамрăк-çке, 18 çул тултарайман та пуль... «27 çулта эпĕ, – тĕлĕнтерчĕ хĕр. – Наркотике пулах кунта лекрĕм. Ирĕке тухиччен тата 6 уйăх кăна юлчĕ». Кунта темиçе çул ирттернĕ май упăшки унран сивĕннĕ-мĕн. Юсанмалли учрежденипе сыв пуллашсан мăшăрĕпе каллех çывăхланасса шанать.

Унăн ĕçтешне Ольга Семеновăна та, Тверь хĕрне, 31 çул параймăн – илемлĕскер, вăл та сăнĕпе чылай çамрăкрах. Лармалли тата çулталăк та 4 уйăх юлнă-ха. Чăн та, вăл та кунтан иртерех, вăхăт çитмесĕрех условнăй майпа тухма ĕмĕтленет: «Çитес хĕлле шанăç пур». Ĕçре маттуррине шута илсен – тухатех пуль. Маттур тенĕрен, ку унăн шалăвĕн виçинче те палăрать – уйăхра 8 пин ытла тухать. Анчах çуррине тытса юлаççĕ, тепĕр çурри колонири лавккаран ăна-кăна туянса пĕтет. Пухса пымашкăн çитмест çав. Апла пулин те ирĕкри тăванĕн ачине парне илсе ярса пама пултарнă. Ирĕкре вăл юриста вĕренсе тухнă, анчах текех çак специальноçпа ĕçлеймĕп ĕнтĕ тесе пăшăрханать. ОНК членĕсем ăна шанăç пачĕç: патшалăх тытăмĕнче мар тăк – ытти çĕрте те юристсем кирлĕ вĕт. Ирĕкре кĕтекен çывăх çынни пур-ши? «Качча кайман эп, – пулчĕ хурав. – Савни-и? Паянхи каччăсем вĕсем каччăсем-и вара?!» Çук, тавлашас темерĕм.

ШИЗО – кунта колонири режима, йĕркене пăснисем кăна лекеççĕ. Арçынсен учрежденийĕсенче, тен, урăхларах пуль, анчах хĕрарăмсем штраф изоляторĕнче йышлă мар. Камера йышши пÿлĕмре – пĕр çын кăна. Мускав хĕрне Юлия Писанкинăна Хакасири колонирен кунта куçарнă. «Йĕркене лере пăснăччĕ – пĕрле ларакансемпе тытăçса кайнăччĕ, çавăншăн, акă, кунта явап тытатăп – ПКТра уйăх çурă ĕнтĕ», – ăнлантарать вăл. Судпа иккĕмĕш хут айăпланнă. Ирĕке тухнă та – каллех наркотик тыткăнне лекнĕ: «Чарăнаймарăм... Сипленес тесе кунта куçарма хам ыйтрăм. Лере манăн йĕркене пăсмасăр пĕр эрне те иртместчĕ. Е кампа та пулин хирĕçетĕп, е колони сотрудникне «эсĕ» тетĕп...» Ача çуртĕнче çитĕннĕ вăл – çакăн витĕмĕ те пур-тăр. Унтан кайсан вара пурăнмалли кĕтессĕр юлнă – ĕçкĕпе иртĕхекен ашшĕпе амăшĕ хваттерне сутса янă...

Изоляторти режим çирĕп. Çапах камерăсенче телевизор пур – вăхăта ирттерме пулать. Телекуравĕ, паллах, кабельпе килекенни кăна, кашни каналпа кăларăма пăхаймăн – «цензура» ĕçлет, айăпланнисене воспитани парассипе килĕшсе тăракан кăларăмсене кăна пăхаяççĕ.

Арçынсен колонийĕсенче ШИЗОна чи нумаййи 6 уйăхлăха хупма пултараççĕ, хĕрарăмсен ку енĕпе «çăмăллăх» пур – 3 уйăхран ытла мар. ПКТран талăкра пĕр хут кăна уçăлма илсе тухаççĕ – сехет çурăлăха. Ирхине 6-ра тăмалла, кун каçа вырăн çине выртма юрамасть, 10-ра – «отбой». Табак туртас килсен вара? Камерăра туртма юрамасть, уçăлма илсе тухсан кăна мăкăрлантарма юрать. Талăк тÿсмелле-и? «Тÿсме тивет çав, – хуравларĕ изолятор ĕçченĕ, – çавăнпа хăшĕсем туртма пăрахаççĕ. Туртма юраманшăн хĕрхенме кирлĕ мар-тăр – вĕсене кунта лекме никам та хистемен вĕт».

Кунта курни-илтнине сăнав комиссийĕн членĕсем колонин акт залĕнче пĕтĕмлетрĕç.

– Пĕтĕмĕшле илсен – йĕркеллĕ, – кăмăллă пулнине пытармарĕ Мария Каннабих. – «Вăтам» тесе хакланă пулăттăм, мĕншĕн тесен тĕрлĕ регионта кунтинчен чылай лайăхрах колонисем те пур, япăххисем те çук мар. Пур çĕрте те таса, тирпейлĕ. Пуринчен те ытла килĕшни – çынсен сăнĕнче кулă, ырăлăх палăрни. Çакă чи лайăххи.

...Эпир колони территорийĕнчен тухма хатĕрленетпĕр. Пире хирĕç вара айăпланнисен тепĕр ушкăнне илсе кĕчĕç. Çамрăкскерсем, илемлĕскерсем – тем тесен те çакăнта темиçе çул ирттерме çуралман ĕнтĕ. Мĕн тăвăн, çак шăпана вĕсем хăйсем суйласа илнĕ. Пысăк сумкисене йăтса иртрĕç. Хыçалтан хурал пырать. 7-мĕш колонири контингент йышне паян тата темиçе çын хутшăнчĕ. Апла тăк – ирĕкре хĕрсемпе хĕрарăмсен йышĕ пĕчĕкленчĕ. Юратма, ача çуратма, вĕсене çитĕнтерме тивĕçскерсем – çакăнта... Пĕр самант çеç çак кулянăва пусарать – пурте тенĕ пекех кунта лекнĕшĕн ÿкĕнни. Екатеринбург хĕрарăмĕ Светлана Гипаревич калани асран тухмасть: «Манăн айăпа пула хĕрĕм амăшĕсĕрех çитĕнет...»

Николай КОНОВАЛОВ.
Автор сăн ÿкерчĕкĕсем

● Тепĕр ушкăна илсе килчĕç – ОНК членĕсем вĕсемпе те калаçрĕç.

АТАЛАНУ ÇУЛĔПЕ

Вырăнти тавара – симĕс çута

Кăçалхи сакăр уйăхра Вăрмар райповĕн ĕç-хĕл калăпăшĕ 172,5 миллион тенкĕпе танлашнă. 142 миллион тенкĕлĕх тавар сутнă, общество апатланăвĕн тытăмĕ 42,5 миллион тенкĕ ĕçлесе илнĕ. Пĕлтĕрхи çак тапхăртипе танлаштарсан кăтартусем чылай лайăхланнă.

● Райпо ертÿçи Сергей Харитонов.

Райпо канашĕн председателĕ, Вăрмар хула тăрăхĕн пуçлăхĕ Сергей Харитонов "Общепит" тулли мар яваплă обществăн /генеральнăй директорĕ Марина Сейфуллина/ ÿсĕмĕсемпе уйрăмах кăмăллă. Отрасль тупăшлă ĕçлет. Унăн кулинари цехĕсенче хатĕрлекен продукци пахалăхĕ те, ассортиментне те халăха тивĕçтерет. Кафесем, закусăчнăйсем, буфетсем, пиццери паянхи пурнăç ыйтăвĕсемпе килĕшÿллĕн аталанаççĕ. Поселокра пĕлтĕр хута янă "Светлица" кафе паян – район çыннисен юратнă вырăнĕ. Пурнăçри паллă кунсене унта уявласси ыра йăла пулса тăчĕ. "Юность" тата "Сказка" кафесенче те тус-тăванпа пĕрле пухăнса савăнма условисем çителĕклĕ. Сăмах май, кăçал "Юность" кафере кухньăпа цехсене юсаса хăтлăх кĕртнĕ, часах перекетлĕ ĕçлекен çĕнĕ котельнăй туса пĕтермелле. Хальлĕхе общепитăн район территорийĕнче 9 апатлану предприятийĕ. Палăртнă тăрăх тепре те пулмалла – 2015 çулта центрта ачасем валли ятарлă кафе уçма ĕмĕтленеççĕ.

Ăшă памалли сезон тĕлне çăкăр заводĕнче те перекетлĕ çĕнĕ котельнăй хута каймалла. Заводăн ĕçхĕлĕ, çитĕнĕвĕсем курăмлă. Кунта 80 тĕрлĕ продукци хатĕрлеççĕ. Ăна районта кăна мар, ун тулашĕнче пурăнакансем те хапăлласа туянаççĕ. Пахалăха лайăхлатсах пыма оборудование вăхăтра çĕнетни, хальхи технологисене алла илни, халăх ыйтăвĕсене шута илни пулăшать.

– Суту-илÿ отраслĕнче те юлашки çулсенче улшăнусем чылай пулчĕç. Çулсерен темиçе лавккана тĕпрен юсатпăр. Çав шутра – пысăкраххисене те, пĕчĕк ялсенчи тупăш паманнисене те. Ăшă, вĕри шыв, канализаци кĕртетпĕр, тултан, шалтан тĕплĕ юсаса илемлететпĕр. Ял лавккисем гигиена ыйтăвĕсене пур енлĕ тивĕçтерсен сутуçăсене ĕçлеме те меллĕ пулĕ, тавар туянма пыракансен те кăмăл тулĕ, – тет Сергей Николаевич. – Кăçал, акă, Пысăк Енккассинчи, Чулкаçри лавккасене водопровод, канализаци кĕртрĕмĕр. Кивĕ Вăрмарти лавккана юсарăмăр. Райцентртан 25 çухрăмра вырнаçнă Хĕрлĕçырти суту-илÿ точкине çĕнетрĕмĕр. Çак яла автобус та çÿремест. Тикашра анса юлсан тата 4 çухрăм утмалла. Ял халăхĕ лавкка çĕнелсе улшăннипе, тавар ассортименчĕ пуянланнипе çав тери кăмăллă пулчĕ. Халĕ Вăрмартан 26 çухрăмри Хуруйра çакăн пек юсав ĕçĕсем пыраççĕ. Черет кĕтекенсем татах пур. Вĕсене те çĕнетме вăй çитересчĕ-ха.

Райпо ертÿçи тавар ассортименчĕ çинче уйрăммăн чарăнса тăчĕ. Чăвашпотребсоюз хăйĕн обществисен умĕнче лартнă тĕллеве пурнăçа кĕртсе республикăри тавар туса кăларакансемпе çирĕп çыхăну йĕркелеççĕ. Вырăнти продукцие поселокри "Органика" лавккара кăна мар, кашни точкăра нумай сутаççĕ. Цифрăсен чĕлхипе каласан райпон тавар çаврăнăшĕн пĕтĕмĕшле калăпăшĕнче хăйĕн общепичĕпе çăкăр завочĕн продукцийĕ – 11 процент, Чăвашпотребсоюзăн ытти предприятийĕн продукцийĕ – 24 процент, Чăваш Енри тавар туса кăларакансен продукцийĕ 40 ытла процент йышăнать. "Акконд-торг", "Акконд-агро" акционер обществисемпе, Шупашкарти çу-сыр базипе, Етĕрнери аш-какай комбиначĕпе, "Чăваш бройлерĕпе", Канашри, Вăрмарти чăх-чĕп фабрикисемпе, Элĕкри пахча çимĕç комбиначĕпе, ыттисемпе тахçантанпах килĕштерсе ĕçлеççĕ.

Вăрмар райповĕ халăхпа тачă çыхăну тытма тăрăшать. Пĕр-пĕрне ăнлансан, кирлĕ вăхăтра пулăшсан пурăнма та çăмăлрах, малашлăх та шанчăклăрах. Райпо ял çыннисенчен килти хуçалăхра туса илнĕ ытлашши продукцие туянать, тупăш илме май туса парать. Халăхран сĕт, аш-какай, çĕр улми, пахча çимĕç, эмел курăкĕсем, кивĕ хут, çĕтĕк, тир, полиэтилен йышăнаççĕ. Фермерсемпе те ĕçлеççĕ. Кăçал халăхран пухнă çĕр улмине сутса Чăвашпотребсоюз тытăмĕнче çур çулшăн 2-мĕш вырăна тухнă. Çав вăхăтрах потребительсен обществи ял çыннисене хушма хуçалăха аталантарма пулăшас ĕçе те хутшăнать, выльăх-чĕрлĕх тытакансене тырăпа тивĕçтерет. Çулталăкне 70 тонна таран тырă сутаççĕ.

Халăхран пухнă ял хуçалăх продукцийĕ райпон общество апатланăвĕн предприятийĕсем валли кăна мар, хула халăхне сутма та çитет. Кашни шăмат кун çĕр улми, пахча çимĕç тиенĕ машинăсем Шупашкар е Çĕнĕ Шупашкар еннелле çул тытаççĕ, суту-илÿ йĕркелеççĕ. Йăлана кĕнĕ "Кĕр парни" ярмăрккăна хутшăнса Вăрмарсем ырă сăмаха тивĕçнĕ. Хула çыннисем хĕл каçмалăх паха продукци туянма май пурришĕн питĕ кăмăллă.

Çула тухма, тавар турттарма райпон пуян автопарк, общепитпа çăкăр завочĕн хăйсен автопаркĕсем пур пулин те çĕнĕ машинăсем туянма тăрăшаççĕ. Кăçал меллĕ "Газель" илнĕ. Çĕнĕ технологисене çул парса тата икĕ лавккана – Кавалпа Чулкаçрине – автоматизациленĕ. Халĕ çак меслетпе райпон ултă лавкки ĕçлет. Çитес çул общество апатланăвĕнче те тытăнса пăхма, "Юность" кафене автоматизацилеме палăртнă.

– Райпора 265 çын ĕçлет, хăйĕн тивĕçне кашниех яваплă пурнăçлама тăрăшать, – тет Сергей Николаевич. – Çак йыша чакарма шухăшламастпăр. Май килсен çĕнĕ ĕç вырăнĕсем йĕркелеме те хатĕр. Чи кирли – пĕр-пĕрне ăнланса ĕçлени. Килĕшÿлĕх пулсан кирек мĕнле йывăрлăха та çĕнтерме, ĕмĕтсене пурнăça кĕртме пулать.

Алина ЛУКИЯНОВА.
Автор сăн ÿкерчĕкĕсем

Реклама.

● Вăрмар кооператорĕсем Çĕнĕ Шупашкарти "Кĕр парни" ярмăрккăра.

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА авăн, 22-28

22 тунти кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.20, 3.00 Новости
9.15, 4.20 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.20 «Сегодня вечером» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 Т/с «ВЕРЬ МНЕ» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.45 Т/с «ОБНИМАЯ НЕБО» 16+
23.45 «Вечерний Ургант» 16+
0.35 «Городские пижоны» «Форс-мажоры» 16+
1.30, 3.05 Х/ф «ЧЕ!» 16+
3.25 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «От Помпеи до Исландии. Кто следующий?» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
22.00 Т/с «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЛЮБОВЬ ВОПРЕКИ» 12+
0.35 Т/с «ЖЕНЩИНЫ НА ГРАНИ» 12+
2.35 Т/с «ТАСС УПОЛНОМОЧЕН ЗАЯВИТЬ...»
4.00 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

Россия К

7.00 «Евроньюс» 12+
10.00, 15.00, 19.00, 23.40 Новости культуры
10.20, 0.40 Спецпроект «ВГИКу - 95!» Наблюдатель 12+
11.15, 0.00 Фильмы Мастерской Вадима Абдрашитова 12+
12.00 Д/ф «Лики неба и земли» 12+
12.10 Д/ф «Рыцарь оперетты. Григорий Ярон» 12+
12.50, 1.40 Д/с «Чудеса жизни» 12+
13.45 Х/ф «ХОЖДЕНИЕ ПО МУКАМ» 12+
15.10 Academia 12+
15.55 Д/ф «Эзоп» 12+
16.05 Д/ф «Город М» 12+
16.55 Д/ф «Соавтор-жизнь. Борис Полевой» 12+
17.25 XX век. Избранные симфонии. А. Скрябин. Симфония №2. Дирижер Гинтарас Ринкявичюс 12+
18.15 Д/ф «Хлеб и голод» 12+
19.15 Главная роль 12+
19.30 «Сати. Нескучная классика...» 12+
20.10 «Правила жизни» 12+
20.40 «Спокойной ночи, малыши!» 12+
20.50 «Острова» 12+
21.30 «Тем временем» 12+
22.15 Д/ф «О друзьях-товарищах, о времени и о себе» 12+
22.45 Д/с «История мира» 12+
2.35 Pro memoria. «Лютеция Демарэ» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром» 12+
8.10 «До суда» 16+
9.05, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 12+
11.30, 14.30, 17.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.55 «Прокурорская проверка» 16+
16.30 Х/ф «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
20.00 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.00 «Анатомия дня»
23.00 Т/с «ШАМАН» 16+
0.55 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
1.55 «ДНК» 16+
2.55 Дикий мир 16+
3.05 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение» 16+
8.10 Х/ф «ДАЙТЕ ЖАЛОБНУЮ КНИГУ» 16+
9.55 Х/ф «УЗНАЙ МЕНЯ»
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События 16+
11.50 «Постскриптум» 16+
12.55 «В центре событий» 16+
13.55 «Простые сложности» 12+
14.50, 19.30 Город новостей 16+
15.10 Городское собрание 12+
16.00, 17.50 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «МАТЬ-И-МАЧЕХА» 16+
21.45, 1.45 Петровка, 38 16+
22.30 «Санкции. Политика против экономики» 16+
23.05 «Удар властью. Михаил Саакашвили» 16+
0.00 События. 25-й час 16+
0.35 «Футбольный центр» 16+
1.05 «Мозговой штурм. Приватизация космоса» 12+
2.00 Х/ф «НЕПРИДУМАННОЕ УБИЙСТВО» 16+

РЕН

5.00 «Территория заблуждений» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 22.30, 23.30, 4.40 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 «Странное дело»: «Сон. Тайная власть» 16+
14.00 «Тотальная распродажа» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.00 «Свободное время» 16+
20.30, 2.30 Х/ф «УБИТЬ БИЛЛА» 16+
0.00 Х/ф «УБИТЬ БИЛЛА-2» 18+

Чăваш Наци телекуравĕ

18.30, 21.30 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
18.45 «Ылтăн çӳпçерен» /6+/
19.00 «Каçхи тĕл пулу» /12+/
19.30, 21.30 “Республика” информационная программа
19.45 “По существу” /12+/
20.00 “Акилбупсер” /6+/
20.30 «Открытый регион» /12+/
21.00 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
21.30 “Республика” информационная программа
21.45 “По существу” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00, 15.30-16.00 Çĕр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 10.30-11.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 11.30-12.00 Ялтан яла. (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00 Радиовулав. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 20.30-21.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+) 21.30-22.00 Çемье ăшши. (12+) 22.10-23.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Тунти кун, ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун
6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00–Хыпарсем. (12+)
8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00–Новости. (12)

Чăваш радиовĕ

6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак пăтти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Мамино право
7.33 Паянхи кун
7.37 Çула тухсан
7.51 Мы – вместе
7.58-8.00 Погода
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Актуальное интервью
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

23 ытлари кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.20, 3.00 Новости
9.15, 4.20 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.20, 21.45 Т/с «ОБНИМАЯ НЕБО» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 Т/с «ВЕРЬ МНЕ» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.45 «Вечерний Ургант» 16+
0.35 «Городские пижоны» «Форс-мажоры» 16+
1.30, 3.05 Х/ф «СУХОЕ ПРОХЛАДНОЕ МЕСТО» 12+
3.25 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 16+
9.00 «Особый отдел. Контрразведка» 12+
9.55 «О самом главном» 16+
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время 16+
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
22.00 Т/с «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЛЮБОВЬ ВОПРЕКИ» 12+
23.55 «Норильская Голгофа» 12+
0.50 Т/с «ЖЕНЩИНЫ НА ГРАНИ» 12+
2.45 Т/с «ТАСС УПОЛНОМОЧЕН ЗАЯВИТЬ...» 16+
4.15 Комната смеха 16+

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Утренний гость /на чувашском языке/
9.40-9.55 Из нашего фонда. Спортивная Чувашия
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00, 15.00, 19.00, 23.40 Новости культуры 12+
10.20, 0.45 Спецпроект «ВГИКу - 95!» Наблюдатель 12+
11.15, 0.00 Фильмы Мастерской Сергея Соловьева 12+
12.00 Д/ф «Андреич» 12+
12.25 «Эрмитаж - 250» 12+
12.50, 1.55 Д/с «Чудеса жизни» 12+
13.45 Х/ф «ХОЖДЕНИЕ ПО МУКАМ» 12+
15.10 Academia 12+
15.55 «Сати. Нескучная классика...» 12+
16.40 «Острова» 12+
17.25 XX век. Избранные симфонии. С. Рахманинов. «Симфонические танцы» Дирижер Марис Янсонс 12+
18.00, 1.40 «Мировые сокровища культуры» 12+
18.15 Д/ф «Хлеб и деньги» 12+
19.15 Главная роль 12+
19.30 Искусственный отбор 12+
20.10 «Правила жизни» 12+
20.40 «Спокойной ночи, малыши!» 12+
20.50 «Больше, чем любовь» 12+
21.30 «Игра в бисер» 12+
22.15 Д/ф «О друзьях-товарищах, о времени и о себе» 12+
22.45 Д/с «История мира» 12+
2.50 Д/ф «Лао-цзы» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром» 12+
8.10 «До суда» 16+
9.05, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 12+
11.30, 14.30, 17.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.55 «Прокурорская проверка» 16+
16.30 Х/ф «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
20.00 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.00 «Анатомия дня»
23.00 Т/с «ШАМАН» 16+
0.55 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
1.55 Главная дорога 16+
2.30 Дикий мир 16+
3.00 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение» 16+
8.10 Х/ф «НЕОКОНЧЕННАЯ ПОВЕСТЬ» 16+
10.05 Х/ф «НОЧНОЙ МОТОЦИКЛИСТ» 12+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События 16+
11.50 Х/ф «НАЧАТЬ СНАЧАЛА. МАРТА» 16+
13.35 «Простые сложности» 12+
14.10 «Наша Москва» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Удар властью. Михаил Саакашвили» 16+
16.00, 17.50 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «МАТЬ-И-МАЧЕХА» 16+
21.45, 1.05 Петровка, 38 16+
22.30 «Осторожно, мошенники!» 16+
23.05 Без обмана. «Криминальный паштет» 16+
0.00 События. 25-й час 16+
0.35 «СтихиЯ» 12+
1.25 Х/ф «ВАРИАНТ «ОМЕГА» 12+
4.15 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
5.15 Т/с «ЗВЕРИНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ» 12+

РЕН

5.00, 4.00 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.00, 22.30, 23.30, 3.40 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 «Секретные территории»: «Скрытые под водой» 16+
14.00 «Тотальная распродажа» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.30, 0.00 Х/ф «ПУЛЕНЕПРОБИВАЕМЫЙ МОНАХ» 16+
2.00 Х/ф «ГРЯЗНАЯ КАМПАНИЯ ЗА ЧЕСТНЫЕ ВЫБОРЫ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 21.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Ылтăн çӳпçерен»
06.30, 19.30, 21.30 «Республика» информационная программа
06.45 «По существу» /12+/
18.45, 21.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.00 «Яш чух, çамрăк чух » /12+/
20.00 «Правовое поле» /12+/
20.30 «Три желания». К 3-летию национального телевидения Чувашии /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 9.10-9.30, 10.10-10.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 19.20-20.00, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00, 19.10-19.20 Тема дня. (12+) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.30-11.00 Социальный вопрос. (12+) 11.10-11.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00, 22.30-23.00 Çемье ăшши. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Çĕр сум. (12+) 18.10-18.30 Вырма дневникĕ. (12+) 18.30-19.00 Чăваш Е: çулсем тата çынсем. 19.30-20.00 На Олимпе. (12+) 20.30-21.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Кăмăлтан. Ирхи концерт
6.40 Столичный курьер
6.54 Пĕр сăвă
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.27 Будьте здоровы
7.37 Тӳсĕм
7.47 Олимпийские горизонты
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Остров молодых
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

24 юн кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.20, 3.00 Новости 16+
9.15, 4.30 Контрольная закупка 16+
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор 16+
12.20, 21.45 Т/с «ОБНИМАЯ НЕБО» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 Т/с «ВЕРЬ МНЕ» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время» 16+
23.45 «Вечерний Ургант» 16+
0.35 «Городские пижоны» «Форс-мажоры» 16+
1.30, 3.05 Х/ф «ЯРОСТЬ» 18+
3.40 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 16+
9.00 «По ту сторону жизни и смерти. Рай» 12+
9.55 «О самом главном» 16+
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести 16+
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время 16+
11.50, 14.50, 18.05, 4.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
22.00 Т/с «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЛЮБОВЬ ВОПРЕКИ» 12+
0.35 Т/с «ЖЕНЩИНЫ НА ГРАНИ» 12+
2.35 Т/с «ТАСС УПОЛНОМОЧЕН ЗАЯВИТЬ...» 16+
4.10 «Честный детектив» 16+

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00, 15.00, 19.00, 23.40 Новости культуры 12+
10.20, 0.45 Спецпроект «ВГИКу - 95!» Наблюдатель 12+
11.15, 0.00 Фильмы Мастерской Владимира Хотиненко 12+
12.05, 18.00 «Мировые сокровища культуры» 12+
12.25 «Красуйся, град Петров!» 12+
12.50, 1.55 Д/с «Чудеса жизни» 12+
13.45 Х/ф «ХОЖДЕНИЕ ПО МУКАМ» 12+
15.10 Academia 12+
15.55 Искусственный отбор 12+
16.40 «Больше, чем любовь» 12+
17.25 XX век. Избранные симфонии. С. Прокофьев. Симфония №7. Дирижер Валерий Гергиев 12+
18.15 Д/ф «Хлеб и бессмертие» 12+
19.15 Главная роль 12+
19.30 «Абсолютный слух» 12+
20.10 «Правила жизни» 12+
20.40 «Спокойной ночи, малыши!» 12+
20.50 Д/ф «Дина Рубина. Между земель, между времен» 12+
21.30 Власть факта. «Средневековье: новейшая сказка XXI века» 12+
22.15 Д/ф «О друзьях-товарищах, о времени и о себе» 12+
22.45 Д/с «История мира» 12+
1.50 Д/ф «Шарль Кулон» 16+
2.45 В. Моцарт. Дивертисмент №1. Исполняет камерный ансамбль «Солисты Москвы» Дирижер Юрий Башмет 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром» 12+
8.10 «До суда» 16+
9.05, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.30, 14.30, 17.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.55 «Прокурорская проверка» 16+
16.30 Х/ф «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
20.00 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.00 «Анатомия дня» 16+
23.00 Т/с «ШАМАН» 16+
1.00 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.00 Квартирный вопрос 16+
3.00 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение» 16+
8.10 Х/ф «ПРОСТАЯ ИСТОРИЯ» 16+
9.55 «УЛЬТИМАТУМ» Комедия 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События 16+
11.50 Х/ф «НАЧАТЬ СНАЧАЛА. МАРТА» 16+
13.35 «Простые сложности» 12+
14.10 «Наша Москва» 12+
14.50, 19.30 Город новостей 16+
15.10 Без обмана. «Криминальный паштет» 16+
16.00, 17.50 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «ДЕТИ ВОДОЛЕЯ» 16+
21.45, 1.10 Петровка, 38 16+
22.30 Линия защиты 16+
23.05 «Советские мафии. Гроб с петрушкой» 16+
0.00 События. 25-й час 16+
0.25 «Русский вопрос» 12+
1.30 Х/ф «ВАРИАНТ «ОМЕГА» 12+
2.55 «Зоя Федорова. Неоконченная трагедия» 16+
4.05 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
5.05 Т/с «ЗВЕРИНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ» 12+

РЕН

5.00, 4.30 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.00, 23.30 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 «Тайны мира» с Анной Чапман 16+
14.00 «Тотальная распродажа» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.30, 0.00 Х/ф «СОЛДАТ ДЖЕЙН» 16+
2.20 Х/ф «РАДОСТНЫЙ ШУМ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 21.00 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
06.15 “Тĕплĕ калаçу” /12+/
06.30, 19.30, 21.30 “Республика” информационная программа
18.45 «Çавра сĕтел» /12+/
19.00 “Эх, юррăм, янăра” /12+/
19.45, 21.45 «По существу» /12+/
20.00 «Правительственная связь» /12+/
20.30 “Знакомые лица” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 14.10-14.30,15.10-15.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 19.120-19.30, 20.10-20.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Вырма дневникĕ. (12+) 9.10-10.00 Женская среда. (12+) 10.30-11.00 Чăваш Ен: çулсем тата çынсем. (12+) 11.30-12.00 Çĕр сум. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 16.30-17.00 Экономика Чувашии. (12+) 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.10-18.00 Пĕччен мар. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.10-19.20 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 20.30-21.00 Открытый регион (12+) 21.10-22.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Хамăр ял
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.26 Эра: экономика, расчет, анализ
7.37 Права потребителя
7.43-8.00 Ирхи концерт
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Юрă çаврăмĕ
18.29 Будни ЖКХ
18.39 Каçхи юмах
18.49 -19.00 Вести-Чувашия

25 кĕçнерни кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.20, 3.00 Новости 16+
9.15 Контрольная закупка 16+
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор 16+
12.20, 21.45 Т/с «ОБНИМАЯ НЕБО» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 Т/с «ВЕРЬ МНЕ» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время» 16+
23.45 «Вечерний Ургант» 16+
0.35 «Городские пижоны» «Форс-мажоры» 16+
1.30, 3.05 Х/ф «СУРОВОЕ ИСПЫТАНИЕ» 12+
3.50 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 16+
9.00 «Трагедии внуков Сталина» 12+
9.55 «О самом главном» 16+
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время 16+
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
22.00 Т/с «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЛЮБОВЬ ВОПРЕКИ» 12+
23.45 «Вера, надежда, любовь Елены Серовой» 16+
0.40 Т/с «ЖЕНЩИНЫ НА ГРАНИ» 12+
2.35 Т/с «ТАСС УПОЛНОМОЧЕН ЗАЯВИТЬ...» 16+
4.15 Комната смеха 16+

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Сельская жизнь /на чувашском языке/
9.15 Из нашего фонда. Боевое самбо. Олег Захаров
9.25 Активная молодежь
9. 40-9.55 Мир искусства. Валерий Яковлев. 1 часть /на чувашском языке/
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00, 15.00, 19.00, 23.40 Новости культуры 12+
10.20, 0.45 Спецпроект «ВГИКу - 95!» Наблюдатель 12+
11.15, 0.00 Фильмы Мастерской Алексея Учителя 12+
12.05 «Мировые сокровища культуры» 12+
12.25 «Россия, любовь моя!». «Секреты мордовских женщин» 12+
12.50, 1.55 Д/с «Чудеса жизни» 12+
13.45 Х/ф «ХОЖДЕНИЕ ПО МУКАМ» 12+
15.10 Academia 12+
15.55 «Абсолютный слух» 12+
16.40 Д/ф «Дина Рубина. Между земель, между времен» 12+
17.25 XX век. Избранные симфонии. Д. Шостакович. Симфония №15 12+
18.15 Д/ф «Хлеб и ген» 12+
19.15 Главная роль 12+
19.30 Черные дыры. Белые пятна 12+
20.10 «Правила жизни» 12+
20.40 «Спокойной ночи, малыши!» 12+
20.50 «Кто мы?» 12+
21.20 Д/ф «Камиль Коро» 12+
21.30 «Культурная революция» 12+
22.15 Д/ф «О друзьях-товарищах, о времени и о себе» 12+
22.40 Д/ф «Мне 90 лет, еще легка походка...» 12+
1.45 Д/ф «Эдгар По» 16+
2.50 Д/ф «Франц Фердинанд» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром» 12+
8.10 «До суда» 16+
9.05, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 12+
11.30, 14.30, 17.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.55 «Прокурорская проверка» 16+
16.30 Х/ф «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
20.00 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.00 «Анатомия дня»
23.00 Т/с «ШАМАН» 16+
1.00 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.00 «Дачный ответ» 16+
3.05 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение» 16+
8.10 Х/ф «АРТИСТ ИЗ КОХАНОВКИ» 12+
9.40 Х/ф «ЛИЧНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НЕ ГАРАНТИРУЮ» 12+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «Я ВСЕ ПРЕОДОЛЕЮ» 12+
13.35 «Простые сложности» 12+
14.10 «Наша Москва» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Советские мафии. Гроб с петрушкой» 16+
16.00, 17.50 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «ДЕТИ ВОДОЛЕЯ» 16+
21.45, 0.35 Петровка, 38 16+
22.30 «Истории спасения» 16+
23.05 Т/ф «Женщины французских президентов» 12+
0.00 События. 25-й час 16+
0.55 Х/ф «ВАРИАНТ «ОМЕГА» 12+
3.45 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
4.40 Линия защиты 16+
5.15 Т/с «ЗВЕРИНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ» 12+

РЕН

5.00 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.00, 22.30, 23.30 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Великие тайны»: «Джентльмены удачи» 16+
10.00 «Великие тайны»: «45 секунд до вечности» 16+
11.00 «Великие тайны»: «Наследники дьявола» 16+
14.00 «Тотальная распродажа» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.30, 0.00 Х/ф «ФАНФАН-ТЮЛЬПАН» 16+
2.00 «Чистая работа» 12+
2.45 Х/ф «КРУЧЕНЫЙ МЯЧ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 21.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Ялан янра, чăваш сăмахĕ»
06.30, 19.30, 21.30 «Республика» информационная программа
06.45 «По существу» /12+/
18.45, 21.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.00 “Аван-и”/12+/
20.30 «Законодатели» /12+/
20.45 “Актуальное интервью”/12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 8.10-8.30, 9.10-9.30, 14.10-14.30, 17.10-17.30, 20.10-20.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 9.10-10.00 «Хыпар» хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 10.10-11.00 Пĕччен мар (12+), 11.10-12.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 15.10-16.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 18.10-18.30 Вырма дневникĕ. (12+) 18.30-19.00 Кучченеç. (12+) 19.10-20.00 Тема дня. (12+) 20.30-22.00 Çичĕ юрă. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Юхма енĕм – Патăрьел
6.31 Спорт площадки
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.22 Паянхи кун
7.27 Открытая студия
7.56-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Шăнкăрав
18.49-19.00 Вести-Чувашия

26 эрне кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости 16+
9.15, 4.30 Контрольная закупка 16+
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор 16+
12.20 Т/с «ОБНИМАЯ НЕБО» 16+
14.25, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00 «Давайте похудеем?» 12+
17.00 «Жди меня»
18.45 «Человек и закон» 16+
19.50 «Поле чудес»
21.00 «Время» 16+
21.45 «Голос» 12+
23.55 «Вечерний Ургант» 16+
0.50 Х/ф «ЭДГАР ГУВЕР» 16+
3.25 «Цирк. С риском для жизни» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 16+
8.55 Мусульмане 16+
9.10, 3.10 «Валентина Терешкова. «Чайка» и «Ястреб» 16+
10.05 «О самом главном» 16+
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время 16+
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
21.00 Специальный корреспондент
23.00 «Артист» 16+
2.05 Горячая десятка 12+
4.10 Комната смеха 16+

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.10 Из нашего фонда. Мир искусства. Лев Сабун
9.25 Телеюрă
9.50-10.05 Точка зрения
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры 12+
10.20 Х/ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ» 12+
11.50 Д/ф «Филолог. Николай Либан» 12+
12.15 «Письма из провинции» 12+
12.45, 1.55 Д/с «Чудеса жизни» 12+
13.35 Х/ф «МАЛЬВА» 12+
15.10 Д/ф «Мне 90 лет, еще легка походка...» 12+
16.10 «Кто мы?» 12+
16.40 Билет в Большой 12+
17.20 «Концерт летним вечером в Шенбруннском дворце» Ланг Ланг, Кристоф Эшенбах и Венский филармонический оркестр 12+
19.15 Д/ф «Женский космос» 12+
20.00 Х/ф «ЖИВОЙ ТРУП» 12+
22.20 «Линия жизни» 12+
23.35 Джазовый фестиваль в Коктебеле 12+
0.50 «Искатели» «Золотые ворота Владимира» 16+
1.35 М/ф «Возвращение с Олимпа» 16+
2.50 Д/ф «Эрнан Кортес» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром» 12+
8.10 «До суда» 16+
9.05, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 12+
11.30, 14.30, 17.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.55 «Прокурорская проверка» 16+
16.30 Х/ф «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» 16+
18.00 «Говорим и показываем» 16+
19.45 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
23.30 «Список Норкина» 16+
0.25 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
3.40 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение» 16+
8.10 Х/ф «ЧЕЛОВЕК БЕЗ ПАСПОРТА» 16+
10.05 Д/ф «Олег Басилашвили. Неужели это я?» 12+
11.10, 21.45 Петровка, 38 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События 16+
11.50 Х/ф «Я ВСЕ ПРЕОДОЛЕЮ» 12+
13.35 «Простые сложности» 12+
14.10 «Наша Москва» 12+
14.50, 19.30 Город новостей 16+
15.10 Т/ф «Женщины французских президентов» 12+
16.00, 17.50 Х/ф «ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «ПУАРО АГАТЫ КРИСТИ» 12+
22.30 Надежда Михалкова в программе «Жена. История любви» 16+
0.00 Х/ф «МИСС ФИШЕР» 16+
1.05 Х/ф «УЛЬТИМАТУМ» 16+
2.35 Д/ф «Доктор Чехов. Жестокий диагноз» 12+
3.30 «Осторожно, мошенники!» 16+
4.05 Т/ф «Энциклопедия. Медведи» 12+

РЕН

5.00 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30 «Свободное время» 16+
8.00, 23.00 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30 «24» 16+
9.00 «Великие тайны» 16+
14.00 «Тотальная распродажа» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.00 «Тайны мира» с Анной Чапман 16+
21.00 «Странное дело»: «Чингисхан. Два века обмана» 16+
22.00 «Секретные территории»: «Послание погибшей Атлантиды» 16+
0.00 Х/ф «МАКСИМАЛЬНЫЙ СРОК»
2.00 Х/ф «ПАКТ» 16+
3.40 Х/ф «КРУТЫЕ СТВОЛЫ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 21.15 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
06.30, 19.30, 21.30 “Республика” информационная программа
18.45 «Чăваш халăх юмахĕсем»
19.00 “Эх, юррăм, янăра” /12+/
19.45, 21.45 “По существу” /12+/
20.00 «Бухты барахты» /6+/
20.30 «След в истории» /6+/
21.00 «Пошептушки»

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Голос Республики. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 14.10-14.30, 16.10-16.30,18.10-18.30, 19.20-19.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Вырма дневникĕ. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.30-11.00 . (12+) 11.30-12.00 Пултарулăх çулĕпе . (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Çĕр сум. (12+) 15.10-16.00 Пачăшкă сăмахĕ. (12+) 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.10-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 17.30-18.00 Хыпар хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.10-19.20 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Присягая Родине. (12+) 20.10-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Чăваш тĕнчи
6.35 Юрă çаврăмĕ
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода
* * *
7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.28 Из сводок МВД
7.38 Ĕмĕр сакки сарлака
7.48-8.00 Кăмăлтан. Ирхи концерт
* * *
12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал
* * *
18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.25 Ăраскал
18.49-19.00 Вести-Чувашия

27 шăмат кун

1 КАНАЛ

5.10 Контрольная закупка 16+
6.10 Х/ф «ВОКЗАЛ ДЛЯ ДВОИХ» 12+
6.00, 10.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости 16+
8.00 «Играй, гармонь любимая!» 16+
8.45 «Смешарики. Новые приключения» 6+
9.00 Умницы и умники 12+
9.45 «Слово пастыря» 16+
10.15 Смак 12+
10.55 К юбилею актера. «Олег Басилашвили. «Неужели это я?!» 12+
12.15 «Идеальный ремонт» 16+
13.10, 4.15 «В наше время» 12+
14.25, 15.15 «Голос» 12+
16.55 «Кто хочет стать миллионером?»
18.15 «Ледниковый период» 16+
21.00 «Время» 16+
21.30 «Сегодня вечером» 16+
23.10 «Что? Где? Когда?» Финал осенней серии игр
0.30 Х/ф «ПРЕЗИДЕНТ ЛИНКОЛЬН: ОХОТНИК НА ВАМПИРОВ» 16+
2.25 Х/ф «ДЕВУШКА НОМЕР 6» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Х/ф «ДАМЫ ПРИГЛАШАЮТ КАВАЛЕРОВ» 16+
6.35 «Сельское утро» 16+
7.05 Диалоги о животных 16+
8.00, 11.00, 14.00 Вести 16+
8.10, 11.10, 14.20 Местное время. Вести-Москва 16+
8.20 «Военная программа» Александра Сладкова 16+
8.50 «Планета собак» 16+
9.25 Субботник 16+
10.05 «Моя планета» представляет. «Люди воды» 12+
11.20 Вести. Дежурная часть
11.55 «Танковый биатлон» 16+
13.00 Аншлаг и Компания 16+
14.30 Аншлаг и Компания. Продолжение 16+
15.50 «Клетка» 16+
16.55 Субботний вечер 16+
18.55 «Хит» 16+
20.00 Вести в субботу 16+
20.45 Х/ф «ПАПА ДЛЯ СОФИИ» 12+
0.35 Х/ф «ОБМЕНЯЙТЕСЬ КОЛЬЦАМИ» 12+
2.40 Х/ф «СПРОСИТЕ СИНДИ» 16+
4.30 Комната смеха 16+

ЧТВ

8.10-8.20 Вести-Чăваш ен
10.05-11.00 Для вас, любимые. Концерт по заявкам
14.20-14.30 Вести-Чувашия

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00 «Праздники» Воздвижение Креста Господня 12+
10.35 Х/ф «ЖИВОЙ ТРУП» 12+
12.55 Большая семья. Лариса Малеванная. Ведущие Юрий Стоянов и Александр Карлов 12+
13.50 Пряничный домик. «Плетение из соломки» 12+
14.15, 0.10 Д/с «В королевстве растений». «Выживание и сохранение видов» 12+
15.10 Д/с «Нефронтовые заметки» 12+
15.40 А. П. Чехов. Фильм-спектакль БДТ «ДЯДЯ ВАНЯ» 12+
18.25, 1.55 Д/с «Великое расселение человека». «Европа» 12+
19.15 Х/ф «МАШЕНЬКА» 12+
20.30 Стас Намин и группа «Цветы» Концерт в Москве 12+
22.10 Х/ф «БАРТОН ФИНК» 12+
1.00 Трио Жака Лусье 16+
1.45 М/ф «Сказки старого пианино» 16+
2.45 Д/ф «Стендаль» 16+

НТВ

5.40 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ» 16+
7.25 Смотр 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сегодня 12+
8.15 «Золотой ключ» 16+
8.45 «Медицинские тайны» 16+
9.25 «Готовим с Алексеем Зиминым» 16+
10.20 Главная дорога 16+
10.55 Кулинарный поединок 0+
12.00 Квартирный вопрос 16+
13.20 Своя игра 16+
14.10 «Я худею» 16+
15.10 «Женские штучки» 16+
16.20 «Новая жизнь» 16+
17.00 «Тайны любви» 16+
18.00 «Контрольный звонок» 16+
19.00 «Центральное телевидение» с Вадимом Такменевым
20.00 «Новые русские сенсации» 16+
21.00 «Хочу к Меладзе» 16+
23.00 Ты не поверишь! 16+
23.50 «Мужское достоинство» 18+
0.30 Т/с «ДОЗНАВАТЕЛЬ» 16+
2.30 Авиаторы 12+
3.00 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

5.00 Марш-бросок 12+
5.35 АБВГДейка 6+
6.05 Т/ф «Энциклопедия. Слоны» 12+
7.00 Х/ф «КАЖДЫЙ ВЕЧЕР В ОДИННАДЦАТЬ» 12+
8.40 Православная энциклопедия 6+
9.10 Х/ф «ВАРВАРА-КРАСА, ДЛИННАЯ КОСА» 16+
10.30 Петровка, 38 16+
10.45, 11.45 Х/ф «МОЛОДАЯ ЖЕНА» 12+
11.30, 14.30, 23.05 События
12.55, 14.45 Х/ф «ЧУДОВИЩЕ» 12+
15.20 Х/ф «РАЗРЕШИТЕ ТЕБЯ ПОЦЕЛОВАТЬ... СНОВА» 16+
17.25 Х/ф «ХОЛОДНЫЙ РАСЧЕТ» 12+
21.00 «Постскриптум» с Алексеем Пушковым
22.00 «Право знать!» Ток-шоу 16+
23.15 «Право голоса» 16+
1.20 «Санкции. Политика против экономики» 16+
1.55 Х/ф «ПУАРО АГАТЫ КРИСТИ» 12+
3.55 «Собачье сердце» 12+
4.25 «Истории спасения» 16+

РЕН

5.00 Х/ф «КРУТЫЕ СТВОЛЫ» 16+
5.45 Т/с «ОТБЛЕСКИ» 16+
9.40 «Чистая работа» 12+
10.30 «На 10 лет моложе» 16+
11.15 «Это - мой дом!» 16+
11.45 «Смотреть всем!» 16+
12.30 «24» 16+
13.00 «Военная тайна» 16+
17.00 «Территория заблуждений» 16+
19.00, 4.45 «Мужчины и женщины» Концерт Михаила Задорнова 16+
21.00 Х/ф «МЫ ИЗ БУДУЩЕГО-2» 16+
22.50, 2.45 Х/ф «НЕВЕСТА ЛЮБОЙ ЦЕНОЙ» 16+
0.50 Х/ф «ХОТТАБЫЧ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Чăваш халăх юмахĕсем»
06.30 “Республика” информациооная программа
06.45 “По существу” /12+/
09.00 «Время вкуса» /6+/
09.30 “Ылтăн çӳпçерен”
10.00 “Джунглире çухалнисем”. Чăвашла куçарнă фильм /12+/
17.00 «Правительственная связь» /12+/
17.30 «Три желания». К 3-летию национального телевидения Чувашии /12+/
18.00 “Открытый регион” /12+/
18.30 “Аван-и” /12+/
19.00 “Çавра сĕтел” /12+/
20.00 “Çапла пултăр” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-7.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 7.05-8.00 Женская среда. (12+) 9.05-9.30, 10.05-10.30, 15.05-15.30, 16.05-16.30, 18.10-18.30, 19.05-19.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Тăван ăс-хакăл. (12+) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.30-11.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 10.30-11.00 Открытый регион (12+) 11.05-11.30, 15.05-15.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00 На Олимпе. (12+) 12.00-12.10 Хыпарсем. (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 1 пайĕ. (12+) 15.30-16.00 Пултарулăх çулĕпе. (12+) 16.00-16.10 Хыпарсем. (12+) 16.30-17.00 Символ веры. (12+) 17.30-18.00 Шурăм пуç. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.30-20.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Анонс передач
7.25 Паянхи кун
7.31 Столичный курьер
7.42 С нами Бог
7.57-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
12.10 Мамино право
12.33 Килте пĕçерер-ха
12.39-13.00 Эсир юратнă юрă-кĕвĕ
* * *
18.10-19.00 Юрă пултăр парне. Тӳрĕ эфир

28 вырсарни кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00, 18.00 Новости 16+
6.10 Х/ф «ЖЕНЩИНА ДЛЯ ВСЕХ» 16+
8.10 «Служу Отчизне!» 16+
8.40 «Смешарики. ПИН-код» 6+
8.55 «Здоровье» 16+
10.15 «Непутевые заметки» 12+
10.35 «Пока все дома» 16+
11.25 Фазенда
12.15 «История российской кухни»
12.45 «Точь-в-точь»
15.30 Большие гонки 12+
16.55 «Черно-белое» 16+
18.15 «Своими глазами» 16+
18.50 «Три аккорда» 12+
21.00 Воскресное «Время»
22.30 «Политика» 16+
23.30 «Брижит Бардо» 16+
0.35 Х/ф «Я, РОБОТ» 12+
2.40 «Молодые миллионеры» 16+
3.45 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.35 Х/ф «ОДИНОКИМ ПРЕДОСТАВЛЯЕТСЯ ОБЩЕЖИТИЕ» 16+
7.20 Вся Россия 16+
7.30 Сам себе режиссер 16+
8.20 «Смехопанорама» Евгения Петросяна 16+
8.50 Утренняя почта 16+
9.30 «Сто к одному» 16+
10.20 Местное время. Вести-Москва. Неделя в городе 16+
11.00, 14.00 Вести
11.10 «Личное пространство»
12.10 Х/ф «ЛЮБОВЬ И НЕМНОГО ПЕРЦА» 12+
14.20 Местное время. Вести-Москва 16+
14.30 «Большой праздничный концерт» 16+
16.25 «Наш выход!» 16+
18.05 Х/ф «КУДА УХОДИТ ЛЮБОВЬ» 12+
20.00 Вести недели
22.00 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
23.50 Х/ф «ТИХИЙ ОМУТ» 12+
1.50 Х/ф «НАЗНАЧЕНИЕ» 16+
3.40 Комната смеха 16+

ЧТВ

10.20-11.00 Вести-Чувашия. События недели

Россия К

6.30 «Евроньюс» 12+
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым» 12+
10.35 Х/ф «МАШЕНЬКА» 12+
11.50 90 лет со дня рождения Марчелло Мастроянни. «Легенды мирового кино» 12+
12.20 «Россия, любовь моя!» 12+
12.50, 0.25 Д/ф «Солнцелюбивые создания» 12+
13.35 Стас Намин и группа «Цветы» Концерт в Москве 12+
15.15 Гении и злодеи. Матильда Кшесинская 12+
15.45 «Цирк Массимо» 12+
16.40 «Пешком...» Москва выставочная 12+
17.05, 1.55 Д/с «Великое расселение человека». «Америка» 12+
18.00 Итоговая программа «Контекст» 12+
18.40, 1.10 «Искатели» «Черная книга» Якова Брюса» 12+
19.25 «Романтика романса» Изабелле Юрьевой посвящается 12+
20.20 Х/ф «ЖЕНЩИНА В ОКНЕ» 12+
22.00 Анна Нетребко в опере Г. Доницетти «ДОН ПАСКУАЛЕ» 12+
2.50 Д/ф «Пьер Симон Лаплас» 16+

НТВ

6.00 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ»
8.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сегодня 12+
8.15 «Русское лото плюс» 16+
8.50 «Хорошо там, где мы есть!» 16+
9.25 Едим дома 16+
10.20 «Первая передача» 16+
11.00 «Чудо техники» 12+
11.50 «Дачный ответ» 16+
13.20 СОГАЗ - Чемпионат России по футболу 2014/2015. «Динамо» - «Кубань» 16+
16.20 «Поедем, поедим!» 16+
17.00 Следствие вели...16+
18.00 Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю 12+
20.10 «Профессия - репортер» 16+
20.45 Х/ф «(НЕ)ЖДАННЫЙ ПРИНЦ» 16+
22.35 «Великая война. Власть идей» 16+
23.35 Х/ф «ОТВЕТЬ МНЕ» 16+
1.30 «Вторая ударная. Преданная армия Власова» 16+
3.10 Х/ф «РЖАВЧИНА» 16+
5.00 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТВЦ

5.00 Х/ф «ВАРВАРА-КРАСА, ДЛИННАЯ КОСА» 16+
6.20 Х/ф «РАЗРЕШИТЕ ТЕБЯ ПОЦЕЛОВАТЬ... СНОВА» 16+
8.35 «Фактор жизни» 6+
9.00 Х/ф «ШОФЕР ПОНЕВОЛЕ» 12+
10.55 «Барышня и кулинар» 12+
11.30, 0.10 События 16+
11.45 «Смех с доставкой на дом» 12+
12.10 Х/ф «СЕРДЦА ТРЕХ» 12+
14.25, 15.20 Х/ф «СЕРДЦА ТРЕХ-2» 12+
14.50 Московская неделя 16+
17.40 Х/ф «КОЛЕЧКО С БИРЮЗОЙ» 12+
21.00 «В центре событий» 16+
22.10 Х/ф «ПРЕДЛАГАЕМЫЕ ОБСТОЯТЕЛЬСТВА. СВАДЬБА» 16+
0.20 Х/ф «ОПАСНАЯ КОМБИНАЦИЯ» 16+
2.15 Т/ф «Екатерина Фурцева. Женщина в мужской игре» 12+
3.20 Д/ф «Кумиры. Назад в СССР» 12+
4.50 «Петровка, 38» 16+
5.05 Д/ф «Африканские пчелы-убийцы» 12+

РЕН

5.00 «Мужчины и женщины» Концерт Михаила Задорнова 16+
6.30 Х/ф «МЫ ИЗ БУДУЩЕГО-2» 16+
8.30 Т/с «ТАЙНЫЙ ГОРОД» 16+
15.45 Т/с «ТАЙНЫЙ ГОРОД-2» 16+
23.00 «Добров в эфире» 16+
0.00 «Военная тайна» 16+
4.00 «Территория заблуждений» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

09.00 «Усал-тĕсел». Чăвашла куçарнă фильм /12+/
17.30 “След в истории” /6+/
18.00 “Духовная жизнь” /12+/
18.30 “Яш чух, çамрăк чух” /12+/
19.00 “Эх, юррăм, янăра” /12+/
19.30 “Тĕпсĕр сăпкари ача сасси”. Орининри халăх театрĕн спектаклĕ /6+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-6.30, 7.05-7.30, 9.05-9.30, 15.05-15.30 Юрă вăчăри. (12+) 6.30-7.00 Юрату авăрĕнче. (12+) 7.30-8.00 Символ веры. (12+) 8.05-8.30, 11.05-11.30, 16.10-16.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 8.30-9.00 Присягая Родине. (12) 9.30-10.00 Спортпа туслă Чăваш Ен. (12+) 10.05-11.00 Çичĕ юрă. (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 2 пайĕ. (12+) 15.30-16.00 Социальный вопрос. (12+) 16.30-17.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 17.10-18.00 «Хыпар» хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 18.05-19.00 Иксĕлми çăлкуçсем. (12+) 19.05-20.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Анонс передач
7.17 Паянхи кун
7.21 Столичный курьер
7.34 Здоровье
7.44 Сан яту – вĕрентекен
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ
* * *
8.00-9.00 Между Волгой и Уралом
* * *
12.10-13.00 Кайри - мала. Хит-парад
* * *
18.10 -19.00 Микрофон умĕнче – театр. Салампи, 1 пайĕ

Тал пиçенлĕ хир,

е Талхир хăй вăхăтĕнче малашлăхсăррисен йышне кĕнĕ

• Те ял ку, те...

• Пурăнман çуртсене вĕтлĕх пуснă.

Аякран пăхсан вăл вăрман пекех курăнать. Çавăнпа эпĕ, пĕчĕк ял шыраканскер, унран пĕр шухăшсăрах иртсе кайрăм. «Талхир ку!» – тесе тĕллесе ярсан тин ращана кĕме хăюлăх çитертĕм. Сукмакпа утсан-утсан тинех пысăках мар пӳрт патне пырса тухрăм. Унтан каллех Америка вĕрени ашкăракан вĕтлĕхе кĕтĕм. Кунта «пытаннă» çуртсене асăрхаман та. Кусенче мăрьерен тахçанах тĕтĕм тухманни куç кĕрет. Уçланкă манерлĕ тепĕр вырăнта пĕчĕкçĕ тăп-тăп пӳрт пур. «Кунта пурăнаççех пулĕ»,– пĕтĕмлетрĕм эпĕ радиона питĕ хытă янине илтсе. Анчах пĕрин хапхине тĕртсе пăхрăм, тепринне – уçакан пулмарĕ. Чăтлăхран тухса хирелле тинкертĕм – ак хайхи пĕр кинемейпе мучи вĕтĕ çĕр улми пухса çӳреççĕ. Паллашрăмăр. 79-ти Ирина Федоровăпа 85-ри Иван Скороходов хавас пулчĕç мана. «Çапла çав, пирĕн ялăн халĕ пуçĕ те, вĕçĕ те çук», – терĕ Ирина Яковлевна Талхире чылай вăхăт ширани пирки пĕлтерсен.

«Ялĕпе те ултă пӳрт кăна юлчĕ ĕнтĕ. Вĕсенчен 4-шĕ – пушă. Эпир мăшăрпа Геннадий Федоровичпа тата Иван Прокопьевич çуллахи вăхăтра яла килсе пурăнатпăр. Икĕ çул ĕнтĕ кĕçĕн ывăл патĕнче Çăкаллă Явăшра хĕл каçатпăр. Иван Скороходов вара хĕл кунĕсене Шупашкарта ачисем патĕнче ирттерет. Хăй вăхăтĕнче вара Талхирте 18 килччĕ. Питĕ капăр ял пулнă вăл. Тавралла карта тытса çавăрнăччĕ, укăлча, хапха пурччĕ. Чăх, пăру, лаша фермисем пулнă. Ял пуçĕнче колхоз пӳрчĕ вырăн тупнăччĕ. Унтах каçсерен çамрăксем пухăнатчĕç. Кино кăтартатчĕç. Колхозĕ «Пионер» ятлăччĕ. Председательте Степан Владимиров ĕçлетчĕ. Маларах вăл Красноармейски район хаçатĕнче редакторта та вăй хунăччĕ пулас. Пирĕн колхоз тыр-пул туса илессипе питĕ палăрнă хăй вăхăтĕнче. Кунта çĕр /хăйăрлăрах хура çĕр/ чаплă, пахча çимĕçпе тыр-пул питĕ ăнса пулать», – каласа парать Ирина Яковлевна. Çав вăхăтрах Талхирте Филипп Иванов ятлă ăста пулнă, вăл катка-пичке туса сутнă. Таврари ялсенче те пĕлнĕ ăна. Ялйыша вăл каткисене тӳлевсĕрех туса панă.

«Председатель ял çумĕнче сад ĕрчетме ĕмĕтленетчĕ. Талхирте çамрăксене речĕпех хурăн ларттарчĕ. Хăйĕн çурчĕ умĕнче те ав виçĕ хурăн ӳсет», – калаçăва хутшăнчĕ 50 çул ытла выльăх тухтăрĕнче ĕçленĕ Геннадий Федорович. Хурăнсем аванах çитĕннĕ, тĕрекленнĕ. Паян ватăсем вĕсен хушшине вырнаçтарнă сак çине тухса лараççĕ те иртнине çĕнĕрен куç умне кăлараççĕ...

Федоровсем пĕлтернĕ тăрăх – Талхире 1929 çулта Уйкас Кипекрен куçса килнĕ 18 çемье пуçарнă. Ял çумĕпе Услантăр шывĕ авкаланса юхать. «Çывăхрах Ракаш /ахăртнех акăш сăмахран пулнă. Ватă çынсем унта акăш йышлă пурăннине калатчĕç/ кӳлли пурччĕ. Тарăнччĕ вăл, шывĕ тăрăччĕ. Ун çывăхĕнчи çаранта утă çулаттăмăр. Каярах темшĕн-çке типрĕ вăл. Ялне ку вырăнта тал пиçен йышлă пулнăран Талхир /тал пиçенлĕ хир/ тенĕ. Талхирсем Вăрнар районĕнчи ялсенчен чăн малтан ГЭС электроэнергийĕпе усă курма тытăннă. ГЭСне Красноармейски районĕнчи Тусайсем тытса тăнă. Çавал шывĕ çинчеччĕ вăл»,– аса илӳ çăмхине малалла сӳтет Ирина Яковлевна. «1932 çулта йĕркеленнĕ «Пионер» колхоза 18 кил, 75 çын кĕнĕ. 105 гектар çĕр пулнă», – вулатăп Вăрнар район энциклопедине.

Ирина Яковлевна Красноармейски районĕнчи Кĕрекаç ялĕнче çуралса ӳснĕ. Геннадий Федоровича вăл 1961 çулта качча тухнă. Талхирти чăх, сурăх фермисенче вăй хунă, лаша та пăхнă. Фермăра ĕçлесех тивĕçлĕ канăва тухнă, «Ĕç ветеранĕ» ята тивĕçнĕ. Мăшăрĕпе виçĕ ывăлпа пĕр хĕр пăхса ӳстернĕ. «Ялти çынсем 1967 çулта Томск хулине питĕ йышлăн куçса кайрĕç. «Пĕчĕк ялсене пĕтермелле, вĕсен малашлăхĕ çук», – тетчĕç ун чухне. Пире те çĕр парасшăн, çурт та ларттарасшăн марччĕ. Председательпе туслăрах пулнăран кăна 1967 çулта çурт çĕклеме май килчĕ. Çакнашкал политика пулман тăк ку ялтан никам та куçса каймастчĕ, мĕншĕн тесен анкартисем аван кунта. Хăш-пĕри Уйкас Явăшпа Çăкаллă Явăша кайрĕ. Çапла ял майĕпен пушанса юлчĕ, ватăсем вилкелерĕç. Ял кĕтĕвĕ те 1967 çултанпах çук. Ача сасси те тахçанах илтĕнмест кунта. Иртнĕ ĕмĕрĕн 70-80-мĕш çулĕсенче вара кашни килте 4-5-шер ачаччĕ», – ассăн сывларĕ Ирина Яковлевна. Иртнĕ ĕмĕрĕн 60-70-мĕш çулĕсенче «малашлăхсăр» ялсен политикине пула Раççейре 138 пин пĕчĕк ял пĕтнĕ, миллион гектара яхăн çĕре пусă çаврăнăшĕнчен кăларнă.

Иртнĕ ĕмĕрĕн 70-мĕш çулĕсенче совет ученăйĕсем /Т.Заславкая тата ытти те/ хура мар тăпраллă тăрăхра кăна 149 пин ялтан 29 пинне кăна «чĕррисен» йышĕнче хăварма палăртнă. Ыттисене вара «малашлăхсăр» тесе пĕтерме тĕв тунă... Талхир шăпах çавăн пек шăпаллисен йышне кĕнĕ. Вăрнар тăрăхĕнче пуринчен маларах Ильич лампочкипе усă курма тытăннă Талхир пĕтессе кам шухăшланă? Цивилизаци ырлăхĕ те – çут çанталăк газĕпе асфальт çул – çук кунта паян.

> ИРТНĔ ĔМĔРĔН 70-МĔШ ÇУЛĔСЕНЧЕ СОВЕТ УЧЕНĂЙĔСЕМ ХУРА МАР ТĂПРАЛЛĂ ТĂРĂХРА 149 ПИН ЯЛТАН 29 ПИННЕ КĂНА «ЧĔРРИСЕН» ЙЫШĔНЧЕ ХĂВАРМА ПАЛĂРТНĂ. ЫТТИСЕНЕ ВАРА «МАЛАШЛĂХСĂР» ТЕСЕ ПĔТЕРМЕ ТĔВ ТУНĂ... ВĂРНАР ТĂРĂХĔНЧЕ ПУРИНЧЕН МАЛАРАХ ИЛЬИЧ ЛАМПОЧКИПЕ УСĂ КУРМА ТЫТĂННĂ ТАЛХИР ПĔТЕССЕ КАМ ШУХĂШЛАНĂ? ЦИВИЛИЗАЦИ ЫРЛĂХĔ ТЕ – ÇУТ ÇАНТАЛĂК ГАЗĔПЕ АСФАЛЬТ ÇУЛ – ÇУК КУНТА ПАЯН

Федоровсен шухăшĕпе председатель ялтан Çĕпĕре кайман пулсан, тен, лару-тăру урăхларах пулатчĕ... Кӳршĕри Кĕрекаç колхозĕн ертӳçипе килĕштерейменмĕн вăл. «Ял пĕтни питĕ кулянтарать. Çавăн пек саккун пулман тăк çав маттур çынсем пĕри те тухса каймастчĕç. Çуралнă тăрăх асран тухмасть пулас, çуллахи вăхăтра килеççĕ те: «Ах, хамăр ял пĕтрĕ!» – тесе макăрса каяççĕ. Манăн та чунăм килеллех туртать. Çуллахи вăхăтра ачасем патĕнче пĕрре те ларас килмест, пуш уйăхĕнчех Талхире васкатпăр. Ĕçсене пуçтарсан юпа уйăхĕнче вара ирĕксĕр тенĕ пек Çăкаллă Явăша каятпăр. Хĕл каçипех вара тăван ял тĕлĕкре курăнать. Пĕчĕк тăван çĕр-шывран хаклăрах вырăн çуках çав çыншăн. Ачасем хуларан килсен: «Мĕнле усă сывлăш!» – теççĕ. Хамăр пахчара ӳстернĕ çимĕçрен тутлине те тупаймăн. Ывăлăмсемпе кинĕмсем хавхаланса мунча кĕреççĕ, çапăнаççĕ те çерем çине тухса выртаççĕ... Ял çĕнĕрен вăй илейĕ-ши? Темле çав... Çĕр лайăх тесе хăшĕсем анкартисене пăрахман-ха. Çурт вырăнне туянас текенсем те килкелеççĕ. Ывăлăм Иван та пенсие тухсан килсе пурăнмасть-ши тетĕп», – шанăçне çухатмасть Ирина аппа. Çуллахи вăхăтра Федоровсем ачисене валли чăх-чĕп, хур-кăвакал йышлă усраççĕ, пахча çимĕç, улма-çырла ӳстереççĕ. Ирина Яковлевна хăмла та ӳстерет. Ĕлĕкхилле хуранпа сăра вĕретет. Кашни канмалли кун ачисем килнĕ тĕле кукăль пĕçерет, мунча хутса пултарать. Ирĕклĕрех чухне «Чăваш хĕрарăмĕ», «Килçурт, хушма хуçалăх», «Ял пурнăçĕ» хаçатсене алла тытать. Почтальонка Талхире пĕр вĕсемшĕн кăна килет-мĕн. «Манран маларах пĕр ача та ан вилтĕр, пурте сывă пулччăр, мăнуксем савăнтарччăр – акă манăн ĕмĕт»,– чунне уçрĕ ватă. Ачисем вара вĕсене: «Эсир нумайрах пурăнăр. Эсир пулсан ял та «кăштах сывлать», – теççĕ имĕш. Мĕнех, Федоровсемпе Скороходов вăрăм ĕмĕрлĕ пулччăр!

• Ирина Федорова.

■ **Роза ВЛАСОВА.**

Автор сăн ӳкерчĕкĕсем

ЫЙТУ — ХУРАВ

Кунта олимпиецсем çитĕнеççĕ

Çĕнĕ Шупашкарта Олимп резервĕн училищи ăнăçлă ĕçленине пирĕн тăрăхра кăна мар, республика тулашĕнче те лайăх пĕлеççĕ. Ăна хăçан уçнă тата унта ăсталăхне туптанисен малашнехи кун-çулĕ çинчен каласа кăтартаймăр-ши?

А.СИМОНОВА.
Çĕмĕрле районĕ.

Çĕнĕ Шупашкарти Олимп резервĕн вăтам пĕлӳ паракан ятарлă училищине 1991 çулта пысăк квалификациллĕ спортсменсемпе тренерсене хатĕрлеме уçнă. Кунта пĕлӳ илме пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан шкулăн 9 класĕнчен вĕренсе тухнисене, спорт разрячĕ панисене илеççĕ, 2 е 3 çул вĕренмелле. Çакăнта ăсталăхне ӳстерекенсем малашне тренер-преподаватель пулса ĕçлеме пултараççĕ.

Училище ĕçленĕ хушăра 200 ытла çамрăк професси спорт çулĕ çине тухнă. Вĕсен хушшинче 40 ытла çын Раççейĕн суйласа пухнă командисен членĕсем пулнă е хальхи вăхăтра вĕсен йышĕнче. В.М.Егорова, Е.Н.Николаева, В.А.Андреев, О.В.Иванова, Е.Н.Грузинова, Л.Н.Петрова, О.В.Смирнова Олимп вăййисене хутшăннă, тĕнче, Европа тата Раççей чемпионĕсемпе призерĕсем. Тĕслĕхрен, 2006-2007 çулсенче кунта 156 вĕренекен пулнă, çав йышра Раççей спорт тава тивĕçлĕ мастерĕсем – 3-ĕн, Раççей спорт тĕнче класлă мастерĕсем – 14-ăн, Раççей спорт мастерĕсем – 14-ăн, спорт мастерĕн кандидачĕсем – 45-ĕн. Вĕренекенсем спортăн 15 енĕпе ăсталăхне туптаççĕ, çав шутра çăмăл атлетикăпа, хоккей, бокс, футбол енĕпе, велосипедпа ярăнассипе, ирĕклĕ майпа кĕрешессипе, йывăр атлетикăпа, сĕтел çи теннисĕпе тата ыт.те.

Ярмăрккана чăвашсем те çӳренĕ

Макарьево ярмăркки çинчен тĕплĕнрех пĕлес килет. Чăваш тăрăхĕнчен пынисем те хăй вăхăтĕнче унта сутă тунă.

С.ГЛАДКОВ.
Вăрнар районĕ.

Чул хула облаçĕнчи Лысково районĕнчи Макарьево мăнастирĕ патне /халĕ – Макарьево поселокĕ/, Атăлăн сулахай çыранне, тĕрлĕ тăрăхран кашни çулах ярмăрккана пухăннă. Вăл утă уйăхĕн 25-мĕшĕнче уçăлнă. Вырăс купсисене тутарсем çаратнă май III Василий Хусан çывăхĕнчи Арск ярмăрккине кайма чарнă, Васильсурскра 1524 çулта çĕнĕ ярмăркка йĕркеленĕ. Каярах ăна Макарьево мăнастирĕ çывăхне куçарнă. XVI ĕмĕр варринчен вăл утă-çурла уйăхĕсенче иртнĕ. XVII ĕмĕртен ку ярмăркка Пĕтĕм Раççей тата тĕнче пĕлтерĕшлĕ суту-илӳ лапамĕ пулса тăнă. Кунта Раççейĕн вăта çĕр районĕсенчен, Атăл тăрăхĕнчен /уйрăмах Чăваш çĕр-шывĕнчен/, Çĕпĕртен халăх йышлăн çӳренĕ. Вăтам Азири, Кавказ леш енчи, Индири, Иранри купсасем питĕ нумай тавар кӳрсе килнĕ, тĕпрен илсен пурçăн тата пир-авăр пусма-тавар. 1830 çул тĕлне Макарьево ярмăрккин тавар çаврăнăшĕ 30,4 млн кĕмĕл тенке çитнĕ. XIX ĕмĕр пуçламăшĕнче унта хыснан тата уйрăм çыннăн 3200 склад пӳлĕмĕсем шутланнă.

Ытларах чухне чăвашсем ярмăрккана ял хуçалăх продукцийĕ илсе кайнă. XVII-XVIII ĕмĕрсенче Чăваш тăрăхĕ тырăпа, мамăк тирпе, курăспа, хăмлапа, пылпа, ăвăспа, аш-какайпа, пулăпа, салăпа, çупа, йывăçпа, эрехпе, кантăкпа, хутпа тивĕçтернĕ. Пирĕн тăрăха тимĕр, металл япаласем, пусма-тавар, сăрăсем, эрешсем кӳрсе килнĕ. 1816 çулхи пушар ярмăрккан тĕп хуралтисене кĕле çаварнă. 1817 çулта Чул хула ярмăрккине йĕркеленĕ.

Çĕнтерӳ çинчен пĕлтерме васканă

Марафон чупăвĕ тĕнчере мĕнле пуçланса кайнă-ши?

Н.ПАДИАРОВА.
Шупашкар хули.

Марафон чупăвĕ – 42 километр та 195 метра чупни. Тĕнчере пуçласа çакăн чухлĕ çухрăма грексен салтакĕ 2300 çул каялла чупса тухнă. Вăл Афинăран 40 километртра вырнаçнă Марафон ялĕнче перссемпе çапăçса Греци çарĕсем çĕнтерни çинчен пĕлтерме васканă. Марафон чупăвĕ енĕпе тĕнчери пирвайхи ăмăртусене 1896 çулта пĕрремĕш Олимп вăййисенче ирттернĕ.

Иртнĕ ĕмĕрĕн 50-мĕш çулĕсенче Кӳкеç – Шупашкар, каярах Апаш – Шупашкар /вăрăмăшĕ 20 километр/ маршрутсемпе чупусем ирттерме пуçланă. 1961 çулта А.Г.Улангин спортсменсенчен чи малтан марафон чупăвĕ енĕпе СССР чемпионачĕн бронза призерĕ пулса тăнă. Иртнĕ ĕмĕрĕн 80-мĕш çулĕсенчен пуçласа вăрăм дистанцисене республикăри спортсменсем те чупма пуçланă. 1992 çулта В.М.Егорова марафон чупăвĕ енĕпе çуллахи 25-мĕш Олимп вăййисенче çĕнтернĕ, тепĕр 4 çултан 26-мĕш вăйăсенче кĕмĕл медале тивĕçнĕ. Тĕнче чемпионачĕн бронза призерĕ С.В.Захарова Бостонри /2003/ тата Чикаго хулинчи /2003/ марафонсенче çĕнтернĕ, Лондонра /2001, 2002/ «кĕмĕл» илме тивĕçлĕ пулнă тата нумай марафона хутшăнса мала тухнă. Л.Н.Петрова тата А.П.Иванова çуллахи 28-мĕш Олимп вăййисене /2004/ хутшăннă.

Чăваш Енре инçе дистанцисене чупакансене хатĕрлес енĕпе А.Г.Улангин, В.С.Семенов, М.П.Кузнецов, Ю.М.Егоров, Н.А.Захаров, В.Н.Григорьев нумай тăрăшнă.

Çĕлене те... çиеççĕ

Çĕлен ашĕнчен те апат хатĕрлеççĕ тенине вуласа пĕлтĕмĕр. Тĕрĕсех-ши ку е юптараççĕ çеç? Тĕнчери чи пысăк çĕлен çинчен çырса кăтартаймăр-ши?

А.ВЕСЕЛОВА, Н.КСЕНОФОНТОВА.
Вăрмар районĕ.

Китайăн кăнтăр районĕсенче çĕлен ашĕ чи тутлă апатсен шутне кĕрет. Çакă уйрăмах кăсăклă: çĕлен мĕн чухлĕ наркăмăшлăрах, унран хатĕрленĕ апат çавăн чухлĕ тутлăрах пулать. Тĕслĕхрен, авалхи Китайсен экзотика апачĕ паян та уяв сĕтелĕ çинче паллă вырăнта. «Çĕленпе тигр çапăçăвĕ» ятлă апата çĕленпе кушак какайĕнчен хатĕрлеççĕ.

Тĕнчери чи пысăк çĕлен – тинĕс çĕленĕ. Ăна Бразилире Абун форчĕ çывăхĕнче тытнă. Унăн тăршшĕ 35 метра яхăн пулнă.

Тухтăр, профессор

Пирĕн Куславкка тăрăхĕнчен культурăпа искусствăра, медицинăра, спортра пысăк çитĕнӳ тунисем сахал мар тухнă. Вĕсенчен пĕри – Юрий Георгиевич Максимов. Кам вăл, мĕнпе палăрнă халăх хушшинче?

А.ВАСИЛЬЕВА.
Куславкка хули.

Ю.Максимов Куславкка районĕнчи Тулпай ялĕнче 1949 çулта çуралнă. Тухтăр, патшалăх деятелĕ, медицина ăслăлăхĕсен докторĕ, профессор. Хусан патшалăх медицина институтĕнчен вĕренсе тухнă. Шупашкар районĕнчи тĕп больницăра врач-отоларинголог, тĕп врач пулса ĕçленĕ. Чăваш АССР сывлăх сыхлавĕн министрĕн çумĕ /1983-1992/, Чăваш Республикин Министрсен Канашĕ çумĕнчи Лицензи-аккредитаци комиссийĕн председателĕ пулнă. Чăваш патшалăх университетĕнче профилактика медицинин кафедринче ĕçленĕ, профессор. 2007 çултанпа Юрий Георгиевич – Амур облаçĕн сывлăх сыхлавĕн министрĕн пĕрремĕш çумĕ, 2008 çултанпа – министрĕ.

Халăх сывлăхĕ еплерех пулнине, тĕрлĕ фактор ăна мĕнле витĕм кӳнине тĕпчет. 100 ытла ăслăлăх ĕçĕ çырнă.

Чăваш АССР тава тивĕçлĕ врачĕ.

ХЭМЗА тата ыттисем

Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнче Чăваш тăрăхĕнчи промышленноç предприятийĕсем еплерех пулăшу кӳнĕ?

Н.ЯСТРЕБОВА.
Элĕк районĕ.

Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи пуçланиччен пирĕн тĕп хуламăр Шупашкар промышленноç тĕлĕшĕнчен аталансах кайман. 1939 çулта кăна вăл Канаш хулипе чукун çулпа çыхăннă. 1941 çулхи кĕркунне резинăран техника изделийĕсем кăларакан предприятин /халĕ В.Чапаев ячĕпе хисепленет/ пĕрремĕш цехĕсем ĕçлесе кайнă.

Индустри сăн-сăпачĕ Шупашкара 1942 çултан кĕме пуçланă. Фашистсем пирĕн çине тапăнсан фронт çывăхĕнчен тыла 1360 ытла предприятие куçарнă. Çав шутран 28 заводпа фабрикăна, цеха Чăваш АССРне янă.

Эвакуаци йĕркипе куçарнă чи пысăк предприяти – электроаппаратура завочĕ. Унăн малтанхи ячĕ – «ХЭМЗА» – Харьковри электричествăпа механика завочĕ. Оборудование тиенĕ пĕрремĕш эшелон пирĕн пата 1941 çулхи юпа уйăхĕн 14-мĕшĕнче çитнĕ. Пĕрлех 500 ытла рабочи, инженерсемпе техниксем килнĕ. Предприятие ун чухнехи Шупашкар хĕррине – кооператци техникумĕпе педагогика институчĕн вĕренӳ корпусĕсемпе общежитийĕсене вырнаçтарнă. Института Сĕнтĕрвăррине куçарнă.

1942 çулхи нарăсра электроаппаратура завочĕ çар валли планра кăтартнă чухлĕ продукци пама тытăннă. 1944 çулта Шупашкарти электроаппаратура заводне Ĕçлĕх Хĕрлĕ Ялав орденĕпе наградăланă.

Республикăна куçарса килнĕ ытти предприятие те манман. Вĕсен валли те Шупашкартах вырăн тупнă. 1942 çул пуçламăшĕнче хăю тĕртекен, чăлха çыхакан, çип арласа пир тĕртекен фабрикăсем хута кайнă. Çип арласа пир тĕртекен ытти фабрикăна /пысăк пулман вĕсем/ Канашра, Çĕрпӳре, Муркаш районĕнчи Мăн Сĕнтĕрте вырнаçтарнă. Çĕнĕлле йĕркелесе янă предприятисем татах та пулнă: атă-пушмак фабрики, Хĕрлĕ Çар валли йĕлтĕрсем, урапа-çуна, ытти хатĕр тăвакан пĕчĕк предприятисем.

Калама çук йывăр пулнă, укçа çитмен пулсан та вăрçă вăхăтĕнче республика промышленноçĕ аталансах пынă. Тĕслĕхрен, Атăл леш енче, торф кăларакан предприятире, хула валли электростанци туса лартнă. 1944 çулхи нарăс вĕçĕнче Атăл леш енчи электростанци хулана ток парса тăма пуçланă.

Чи малтанах çынсен хастарлăхĕпе, ырми-канми ĕçĕпе çĕкленнĕ, аталаннă промышленноç предприятийĕсем республикăра паян йăшса пыни, хăшĕсем çухални, паллах, хамăр тăрăхра пурăнакан кашни çыннăн чунне ыраттарать.

Çерçи те тĕрлĕ пулать

Эпир хамăр тăрăхра нихăçан та кăнтăр енне вĕçсе кайман, çулталăк тăршшĕпех кунта пурăнакан çерçисене курма хăнăхнă. Пĕлесчĕ: шыв çерçийĕсем те пулаççĕ-им?

Н.РОМАНОВ.
Çĕнĕ Шупашкар хули.

Шыв çерçийĕ çырмари шыв куçĕсем çинче хĕл каçать. Аптрамасть тата: шыва кĕрет, пăр çинче ярăнать. Юрă та юрлать-ха апăрша.

Пăрлă шыва чăмать, юшкăн çинче утса çӳрет. Сăмсине чул айне чикет – апат шырать. Тупнă-тупманах çӳлелле васкать, ишсе тухать те пăр çине вĕçсе ларать, тĕрлĕ нăрра таккаса çиет.

Хĕлле яра кунах ишет, чăмать, шыв тĕпĕнче чупать. Йĕпенмест, шăнмасть пĕрре те. Мĕншĕн тесен тĕкĕ шыва пачах та сăрхăнтармасть, питĕ çăра тата. Пăр çинче канса выртнă май çăварĕнчен хĕвел çаврăнăш хуппи сурса кăларнă пек тĕрлĕ нăрă çунаттисене, шăммисене сура-сура кăларать.

Кăларăма Антонина СЕРГЕЕВА хатĕрленĕ.

Чăваш халăхĕн тĕп хаçатĕнче – "Хыпарта" – сире мĕн килĕшмест, мĕн çитмест, мĕн сĕнетĕр?

Чĕрĕлĕх варкăшĕ кĕртмелле

1906 çулта тухма пуçланă «Хыпар» – наци символĕ. Республикăри урăх нимĕнле кăларăм та чăваш халăхĕн тĕп хаçачĕ пулма пултараймасть. Хаçатра кам ĕçленине пăхмасăр «Хыпара» яланах юратса вуланă, вулăп та. Хăйне евĕрлĕ пулнипе те килĕшет вăл мана.

Кашни кун тухакан хаçатра информаци ытларах кирлĕ. Пысăк калăпăшлă материалсем пичетленни вырăнлах мар пек туйăнать. «Тырă акнă, тырă вырнă» йышши статьясем те илĕртмеççĕ. Хаçатра пысăк проблемăсене хускатмалла. Ял шăпипе, кун-çулĕпе çыхăннă ыйтусене çĕклемелле. Хăть мĕнле пулсан та чăваш халăхĕн пуласлăхĕ ялпа çыхăннă.

Чĕрĕ, çивĕч материалсем ытларах кун çути курсан – хаçата вулакан та йышланĕ.

■ **Виталий РОДИОНОВ,**
И.Н.Ульянов ячĕллĕ ЧПУ литература кафедрин пуçлăхĕ

Кăсăклă хыпарсем кашни районтанах пулччăр

– «Хыпарăн» хăйĕн чĕлхи, вулаканĕ. Хаçата куллен вулатăп, йăнăш сахал куратăп. Ытларах чухне пĕр авторсем çыраççĕ. Материалсене кам редакцилени, камăн алли витĕр тухни тÿрех курăнать.

В.Смирнова «Хÿтлĕх» кăларăма хăйне евĕр туса пырать. «Епле ĕлкĕрет-ши?» – тесе шухăшлатăп тепĕр чухне. Н.Смирновăпа Н.Коновалов иккĕшех пĕр хаçат тултарма хатĕр пек туйăнать. Икĕ çул телевизор пăхмастăп. Криминал йăлăхтарчĕ. Çапах та Коновалов тусăм мĕн çырать-ши тесе хаçата уçса пăхатăп.

Культура пайĕнче ĕçлекенсене çăмăл мар. Вĕсем малалла йывăрлăхсене çĕнтерсе утаççĕ. Кăçал Культура çулталăкĕ пулнипе – пушшех те. Çак рубрикăпа пичетленекен кĕске хыпарсене кăмăлласа вулатăп.

«Хыпарти» спорт темипе çырнă метериалсене пăхса пыратăп та спортра кире пуканĕ çеç пек туйăнать. Ыттисем пирки те çырмалла. Пĕтĕмпех пĕр шайра пулса пытăр.

Пĕр районтан темиçе хыпар тухса каять тата. Çакă килĕшÿллех мар пек туйăнать.

Театр çинчен çырнă рецензисене, уйрăм артистсем пирки çырнă материалсене курас килет. А.Юрату çак рубрикăна «Çамрăксен хаçатĕнче» тытса пырать-ха. «Хыпарта» та курас килет çавăн евĕрлисене. Кино пирки çур çулта пĕрре рецензи çырсан аванччĕ. Çынсем кинона та çÿреме пăрахрĕç вĕт.

■ **Герман ЖЕЛТУХИН,**
хаçат тусĕ

Шурри çумĕнче хури те пур

«Хыпар» хаçата тахçантанпах çырăнса илетĕп, юратсах вулатăп. Унта кăсăклă та чуна тыткăнлакан, шухăшлаттаракан статья сахал мар. Хаçат страницисенче спорт темине çутатни манăн, «Спорт – пирĕн тус», «Вăйлисемпе хăюллисен шкулĕ», «Вăрмарсем – Олимп çулĕпе» тата ытти кĕнеке авторĕшĕн, хальхи вăхăтра, уйрăмах Пĕтĕм тĕнчери «Раçсей – спорт çĕр-шывĕ» форум çывхарнă май, питĕ пĕлтерĕшлĕ. Чăваш спортсменĕсен çитĕнĕвĕсемпе паллаштарни çамрăксемпе ачасене сывă пурнăç йĕркине пăхăнма, спортпа туслă пулма вĕрентет. Анчах начаррипе япăххи пирки те манмалла мар, мĕншĕн тесен çитменлĕхсем кашни отрасльте пур.

«Вырăнти хăй тытăмлăх» кăларăма та палăртас килет. Унта старостăсен, район тата ял тăрăхĕсен пуçлăхĕсен ĕçĕ-хĕлĕ, ялти пултарулла çынсен пурнăçĕ аван курăнать. Çав вăхăтрах хресчене пăшăрхантаракан ыйтусене тата та анлăрах çутатни пăсмĕччĕ. Калăпăр, ют çĕр-шывран апатçимĕç илсе килме чарнăранпа хресчен шухăш-кăмăлĕ еплерех улшăннă?

Хаçатра критикăллă материалсем çитменни курăнать. Чылай статьяра ыррине лайăххи кăна. Ку аван-ха. Çапах шурри çумĕнче хури те пурах ĕнтĕ.

■ **Анатолий ХОВАНСКИЙ,**
ЧР культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ

Сăн-пичĕ çеç мар, статьясен пахалăхĕ улшăнни те туйăнать

– Эпĕ "Хыпара" киоскран илетĕп. Пĕр номерне те сиктермесĕр тăван халăхăн пурнăçне, ĕçнехĕлне туллин çутатса тăракан хаçатра кун çути куракан статьясен, пĕтĕмĕшле илсен, çырлахтараççĕ мана. Журналистсем халĕччен мĕн тунипе килĕшсе ларманни, çĕнĕ шыравсене тухни вулакансене кăсăк материалсем сĕнме тăрăшни лайăх палăрать. Коллектив пĕр шухăш-тĕллевлĕ, пĕр-пĕрне çур çăмахранах ăнланни аван сисĕнет. Юлашки вăхăтра "Хыпарăн" сăнпичĕ кăна мар, унта вырăн тупакан статьясен содержанийĕ те палăрмаллах улшăнма тытăннине хаçата куллен-кун вуласа тăракансем çийĕнчех асăрхаса илчĕç. Редакци коллективĕ вулакансен кăмăлне çавăрма çĕнĕ майсем шырани куç умĕнчех.

Мĕн пăшăрхантарать-ха мана? Общество корреспонденчĕсен хушшинче "чун инженерĕсем" – çыравçăсем – ытла та сахал. Республикăра пултарулăх союзĕсем темиçе, анчах темшĕн-çке вĕсен членĕсем – халăха хăйсен хайлавĕсемпе савăнтарса тăма тивĕç поэтсемпе писательсем – наци хаçачĕпе çыхăну тытмаççĕ. Манăн вĕсене вулакансене хумхантаракан ыйтусемпе публицистика сулăмĕллĕ статьясем çыртарас килет. Хальлĕхе вара чылайăшĕшĕн "Хыпар" çук та тейĕн.

■ **Серафим ЕФИМОВ,**
Раççей Журналистсен союзĕн членĕ, Йĕпреç поселокĕн хисеплĕ çынни

Сире пĕлме: «Хыпарти» ятарлă кăларăмсем

Редакцирен:

Эпир, журналистсем, "Хыпар" хаçата вулакансем валли кăларатпăр. Вăл мĕнле пахалăхлă пуласси вара, тăванăмăрсем, сирĕнтен те нумай килет. Çакна тĕпе хурса ĕнтĕ çĕнĕ ярăм уçрăмăр.

Вăл ирĕклĕ трибуна евĕрех пулĕ. Хăвăрăн шухăшăрсене – çĕнĕ технологисен ĕмĕрĕнче хаçат еплерех пулмалла, мĕнле темăна ытларах çутатмалла, кăларăмри ятарлă страницăсем тивĕçтереççĕ-и тата ытти те, тата ытти те – çырупа е электрон почтăпа ярса пама ыйтатпăр.

Критиклĕр, асăрхаттарăр, сĕнĕр!

Хавхалану ÿсетчĕ

Хаçат хăйĕн вăрăм историйĕнче сăнне те, вулаканне те тупнă. Унта ăс валли те, чун валли те кăсăклă статья нумай пичетленет. Вăл малашне мĕнле пуласси редакци ĕçченĕсенчен те, штатра тăман авторсен хастарлăхĕнчен те нумай килет. Çавăнпа та, хаçатăн ялсенче пурăнакан тусĕсемпе тытакан çыхăнăва анлăлатмалла, вăйлатмалла пек туйăнать. Кÿренсе ан йышăнăр та, хальлĕхе хаçат ĕçченĕсен материалĕсем ытларах пичетленеççĕ. Ялкор малтан та, халĕ те туйăмлă вăй пулнине самантлăха та манас марччĕ. Вĕсем валли тĕрлĕ семинар, конференци ирттерни паян та асăмрах. Ĕçтешсен опычĕпе паллашни каярахпа самай пысăк усă паратчĕ, хавхалану ÿсетчĕ.

«Хыпара» çул çинче те вулама меллĕ. Хăш-пĕр хаçат чылай статьяна Интернетра уйрăм лартать. Чăваш халăх хаçачĕ кашни страницăна пĕтĕмпех вырнаçтарать. Чăн хаçата алла илнĕ пекех туйăнать.

■ **Николай ПЛАТОНОВ,**
Чăваш Республикин тава тивĕçлĕ строителĕ /Шупашкар районĕ/

Пĕлтерĕшĕпе витĕмĕ татах çĕклентĕр

– "Камăн мĕн ыратать – çавăн çинчен сăмахлама юратать"тенешкел, мана, тăхăр теçетке çула çитсе пыракан вăрманçăна, Чăваш халăхĕн хаçатĕнче тăван тавралăха, çут çанталăка упрама, вĕсен пуянлăхне хушса пыма чĕнсе çырнă статьясем ытларах кăмăла каяççĕ. Эпĕ вĕсене касса илсе ятарлă папкăна хуратăп. Пытарма кирлĕ мар, юлашки вăхăтра пирĕн республикăра та экологи ыйтăвĕсем çивĕчленме тытăнни куç кĕрет. "Хыпар" авторĕсем вĕсене хăюллăнах çĕклени, "хĕрĕме каланине кинĕм илттĕр" тенĕ пек çырманни, яваплă çынсене тарăннăн шухăшлаттарма тивĕçлĕ хайлавсемпе вулакансен умне тухни савăнтарать мана. Çакăн хыççăн, паллах, ытти вулакана та çав ушкăнах кĕртмелле, журналистсем хускатнă ыйтусем ĕçпе мĕнлерех çирĕпленсе пынине те пĕлес килет. Хальлĕхе вара хаçатра "Мерăсем йышăннă" рубрика хушăран-хушă кăна курăнкалать. Манăн шухăшăмпа, ăна, тем тесессĕн те, вырăн памаллах. "Хыпарăн" витĕмĕпе пĕлтерĕшĕ кун хыççăн тата та ÿснĕ пулĕччĕ.

Эпĕ наци хаçачĕпе 60 çула яхăнах туслă. Пушкăрт Республикинче 10 çул ĕçлесе пурăннă хыççăн Йĕпреçри вăрман комбинатĕнче тĕпленнĕренпех ăна çырăнса илетĕп. Паянхи "хыпарçăсем" аслă ĕçтешĕсен эстафетине шанчăклăн малалла çирĕппĕн тытса пыни яр уççăн курăнать. Вĕсене числă та пархатарлă ĕçре çĕнĕ çитĕнÿсем тума ырлăх-сывлăх сунатăп.

■ **Николай НИКОЛАЕВ,**
вăрман ĕçĕн ветеранĕ, Йĕпреç поселокĕн хисеплĕ çынни

Ял çыннисем пушă вăхăтне мĕнле ирттернине те пĕлес килет

– "Хыпар" физкультурăпа спорт темине анлăн çутатса тăрать. Çак палăрăм халĕ, пирĕн республикăн тĕп хулинче "Раççей – спорт çĕр-шывĕ" Пĕтĕм тĕнчери спорт форумне хутшăнакансене кĕтсе илме хатĕрленнĕ кунсенче, уйрăмах вăйлăн сисĕнсе тăрать. Тĕнче шайĕнчи мероприятие Чăваш Енре ирттерме суйласа илни ăнсăртран мар. Пирĕн хăнасен умĕнче тулли кăмăлтан тата мăнаçланса калаçмалли пурах. "Хыпар" ÿлĕмрен те сывă пурнăç йĕркине тытса пыракансем, халăхăн анлă ушкăнĕсене физкультурăпа спорта юратма хавхалантаракансем, паянхи яш-кĕрĕм ГТО вăсисене пама хутшăнса тăвакан ÿсĕм-çитĕнÿсем çинчен çырассине тĕпе хурĕ.

Эпĕ чылайранпа ялта пурăнăран хаçатра тыр-пул ăстисемпе вылăх-чĕрлĕх пăхакансен ĕçĕ-хĕлĕ çинчен кăна мар, вĕсем хăйсен пушă вăхăтне мĕнлерех ирттернипе паллаштаракан статьясем те вулас килет. Тата пĕчĕк ялсем çинчен те манса каяс марччĕ. Хăйсен кăмăлне тивĕçтерекен ĕç çуккипе çавăн пек ялсенчи яш-кĕрĕм наркăмăшлă шĕвек енне туртăнни, çакă çамрăксене "хĕреслĕ яла" илсе кайни хаш! сывлаттарать. "Хыпар" кун пирки пурне те илтĕнмелле чан çаптăрччĕ.

■ **Михаил ПЕТРОВ,**
Чăваш Республикин тава тивĕçлĕ тренерĕ, Йĕпреçри ачасемпе çамрăксен спорт шкулĕн тренер-преподавателĕ

«Вĕсем сăтăрçăлла, тăшманла ĕçсем туса пынă...»

1937 çулхи нарăсăн 23 – пушăн 5-мĕшĕсенче ВКП/б/ ТК Пленумĕ иртнĕ. Пуш уйăхĕн 3-мĕшĕнче И.Сталин хăйĕн тĕп доклачĕпе тухса калаçнă. Хăйĕн сăмахĕнче класс кĕрешĕвĕ çивĕчленнине пусăмласах палăртнă, совет патшалăхĕн тĕп тăшманĕсен шутне «троцкистсене», «хăш-пĕр органсенче ĕçлекен сăтăрçăсене, диверсантсене, шпионсене, çын вĕлерекенсене» çавăрнăскерсене, кĕртсе хунă. Вĕсемпе çĕнĕ меслетсемпе кĕрешме чĕнсе каланă.

Тĕрĕссипе, Сталин НКВД умне «халăх тăшманĕсене» пĕтерме тĕллев лартниех пулнă çак сăмах. Пленумрах вăл «халăх тăшманĕсен» тулли хисепне те палăртнă – 30 пин «троцкист», «зиновьевец», «сылтăм тата урăх шушерсем…» Пленум пуçланнă тĕле 18 пин «халăх тăшманне» арестленĕ те ĕнтĕ. Сталин сăмахĕ тăрăх тата 12 пин çынна «тупмалла» пулнă. Вĕсем «сăтăрла ĕçсем туса» партишĕн, çĕр-шывшăн хăрушлăх кăларса тăратнă.

Чăваш Енре те «халăх тăшманĕсене» шырама пуçланă. 1920-1953 çулсенче 14 пин ытла çынна репрессиленĕ. 1937 çул террорăн чи хĕрӳ тапхăрĕ пулса тăнă. Партипе патшалăх, хуçалăх аппарачĕн ĕçченĕсем уйрăмах шар курнă. Вĕрентӳ тытăмĕнче тăрăшакансене, литературăпа искусство деятелĕсене, пичет ĕçченĕсене, ВЛКСМ обкомĕн ертӳлĕхне чылай репрессиленĕ.

«Халăх тăшманĕсемпе» çав çулсенче «ПСК/б/П Чăваш Обкомĕпе Тĕпĕçтăвкомĕн хаçачĕ «Чăваш Коммунĕ» хаçат та хĕрсех «кĕрешнĕ». Вĕсен «сăтăрла ĕçĕсем» çинчен кашни номертех автор ячĕсĕр шăналăк пысăкăш статьясем пичетленнĕ. Юпа уйăхĕн 3-мĕшĕнче вырсарни кун тухнă 227 № пăхса тухар-ха. Ун чухнехи орфографипе пунктуацие сыхласа хăварнă.

Тупăшсене тĕрĕс валеçмелле

Тупăшсене валеçнĕ чухне тата уйрăмăнах акă мĕне асăрхамала: уйхир ĕç бригади лайăх ĕçлесе хăй çумне çирĕплетнĕ участкăсенчен колхозра вăтам хисепрен ытларах тухăç илет пулсан, çав бригадăри пур членсене те, вĕсене ĕçлесе тунă мĕн пур ĕçкунĕ çумне, 10 процент таран хушса памалла. /…/ вăтам хисепрен кайарах тухăç илет пулсан, /…/ 10 процент таран тытса йулмала.

/…/ Халăх тăшманĕсем колхоза сăтăр тăвас шутпа колхоз тупăшĕсене ĕçкунĕсем тăрăх мар, пурне те пĕр пек валеçтермелле тума пăхаççĕ. /…/ Тăшмансен сăтăрла ĕçĕсене тăрă шыв çине кăларса пĕтермелле. Сыхăлăх вăйлă пулмала.

Йелчĕк райĕçтăвкомне тăшмансем кĕрсе ларнă

Райçĕрĕç пайне 1918-1919 çулсенче çĕпĕрте Колчак çарĕн штабĕнче çыхăну пайĕн начальникĕ пулнă М.Гаврилăв ертсе пырат. М.Гаврилăв Çĕрĕç пайне ăнсăртран пырса лекнĕ çынсене лартса, вĕсемпе пĕрле сăтăрçăлла, тăшманла ĕçсем туса пынă. /…/

Районри çутĕç пайĕнче чылай вăхăт хушши ес-ер-националис Ф.Игнатйев ĕçленĕ. Патрекелĕнчи шкулта директор пулса кулак пулнă Пушков ĕçлет. /…/ Шăмалакри туллимар вăтам шкула халăх тăшманне, фашиссен агĕнтне Барашкина йанă. Барашкин çамрăк учитĕлсене йăла тĕлĕшĕнчен пăсса йарса, ĕçкĕ урлă хăй аллине çавăрса илнĕ, çапла вара вĕсене халăх тăшманĕсен ĕçне тутартарнă.

/../ Лаш-Тайаба, Аслă Йелчĕк, Кушкă т.ыт. хăшпĕр шкулсем те тăшманла елементсемпе вараланса пĕтнĕ.

А.Воробйов, П.Маков, К.Воробйов.

Кама шанса панă армансене?

Халăх тăшманĕсем тĕрлĕрен майсемпе колхозсенче йертсе пыракан вырăнсене йе тепĕр чухне счетовода, завхоза, конюха, фермăсене, арман мелникĕсене кĕрсе вырнаçма тăрăшаççĕ.

/…/ Паллах ĕнтĕ арман хуçи, кулак пулнă «специалистсем» халăхшăн, колхозшăн кирлĕ ĕçсем тумаççĕ. Вăл армансенче культурăлă-массăлă ĕçсем çук. Армансене таса тытмаççĕ. Вĕсем кĕреçе тырри пухас плана тултармасăр чăрмантарса пыраççĕ.

/…/ Армансене кĕрсе вырнаçнă кулак, арман хуçи пулнăскерсем çакнашкал сăтăрла ĕçсем туса пыраççĕ пулсан та, армансем çине никам та çаврăнса пăхмаст.

Васçилйĕв.

Халăх тăшманĕсене пулăшакансем

Йашевски пирĕн республикăна халăх тăшманĕ Файнберг панă путевкă тăрăх, вăл пулăшнипе килнĕ. Комсомол чăваш обкомĕ ăна, политика тĕлĕшĕнчен тата ĕçре пач тĕрĕслемесĕрех, вăл мĕнле çын иккене пĕлсе çитмесĕрех, «Çамрăк колхозник» хаçат редакторне лартнă, /…/ кĕскен çакна çеç каламала: редакцие кĕнĕ хыççăн Йашевски малтан пуçласа вĕçне çитиччен сăтăрла ĕçсем туса пурăннă. Йашевскин сăтăрла ĕçĕсем пирки хырпарсем пулнă. Анчах комсомол Обкомĕн ертсе пыракан работникĕсен /…/ Йашевски çинчен ыйтăва пат татса пама вĕсен алă çĕкленмен. Пачах урăхла: Сымокинпа Терентйев Йашевкине хӳтĕленĕ, ăна тӳрре кăларса пынă.

/…/ Тăшмансене комсомол ĕçне кĕме май панăшăн Сымокин айăпĕ те сахалах мар. Политикăла тимсĕрлĕх, йăвашчунлăх Сымокинăн та пысăк. Йашевскине /…/ çав тери нумай вăхăт хушши комсомол хаçатĕнче ĕçлеме май панăшăн та Сымокин питĕ пысăк айăплă.

«ХАЛĂХ ТĂШМАНĔСЕМПЕ» ÇАВ ÇУЛСЕНЧЕ «ПСК/Б/П ЧĂВАШ ОБКОМĔПЕ ТĔПĔÇТĂВКОМĔН ХАÇАЧĔ «ЧĂВАШ КОММУНĔ» ХАÇАТ ТА ХĔРСЕХ «КĔРЕШНĔ». ВĔСЕН «СĂТĂРЛА ĔÇĔСЕМ» ÇИНЧЕН КАШНИ НОМЕРТЕХ ШĂНАЛĂК ПЫСĂКĂШ АВТОР ЯЧĔСĔР СТАТЬЯСЕМ ПИЧЕТЛЕННĔ

Шел, «халăх тăшманĕсене» тăрă шыв çине кăларакан чылай статьян авторĕ те тата кам çирĕплетнĕ айăплава тĕпе хурса çырни те паллă мар. Манăн шухăшăмпа – чылай чухне вăл е ку çын кутăнлăхне пула айăпсăррисенех айăплисен шутне кĕртсе хунă. Акă мĕншĕн çапла пĕтĕмлетрĕм.

1937 çулхи авăнăн 29 – юпан 7-мĕшĕсенче Шупашкарта Чăваш облаçĕнчи комсомолецсен XIV конференцийĕ иртнĕ. Унта Мускавран ВЛКСМ Тĕп Комитечĕн инструкторне О.Мишаковăна янă. Вăл хатĕрленсе çитменнипе сăлтавласа конференцие салатса янă. О.Мишакова хистенипе 7 çынна комсомолран кăларнă, 36 комсомолецран делегат мандатне туртса илнĕ. Сăлтавĕ – «буржуаллă национализмшăн» шанманни. Конференци хыççăн ЧАССР комсомол ертӳçисене – обком секретарьне А.Сымокина, И.Терентьева т.ыт.те – «халăх тăшманĕ» тесе комсомолран кăларнă. Çакăн хыççăн саланнă та, ахăртнех, республика тăрăх «Халăх тăшманĕсене пулăшакансем» статья пичетленнĕ «Чăваш Коммунĕ» хаçат.

О.Мишаковăн çапла тума ирĕк пулнă-и-ха? Вăл – Мускав çынни, кирек кама та айăплама, кирек кама та «халăх тăшманĕсен» шутне кĕртме юрать тесе шухăшланă ахăртнех. Анчах унăн Совет патшалăхĕшĕн тăрăшса тунă ĕç-хĕлне А.Косарев генеральнăй секретарь вуçех те ырламан. ВЛКСМ бюро йышăнăвĕнче çапла палăртнă вăл: «Мишакова питĕ пысăк йăнăш тунă. Çавна май парти умĕнче таса çынсене политика тĕлĕшĕнчен шанчăксăррисен е тата халăх тăшманĕсене пулăшакансен шутне кĕртсе хунă». А.Косарев пуçарнипех Мишаковăна ĕçрен хăтарнă. Чăваш обкомĕн ертӳçисене комсомола каялла илнĕ.

Хаçата В.БАГАДЕРОВА вуланă

Факс: /8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
РЕКЛАМА
Адрес: 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13-мĕш çурт, 316-мĕш пӳлĕм
ПĔЛТЕРӲ
Тел.: /8352/ 28-83-70, /8352/ 56-20-07

Ĕçе илетпĕр

«Хыпар» Издательство çурчĕ ЭВМ калăплав операторне ĕçе илмешкĕн конкурсирттерет. Унта Adobe InDesign, Page Maker, Photoshop, Corel Draw программăсемпе ĕçлеме ăста, чăвашла лайăх пĕлекен çынсем хутшăнма пултараççĕ.

Документсене çак адреспа йышăнаççĕ: Шупашкар, И.Яковлев проспекчĕ, 13, 3-мĕш хут, 312-мĕш пӳлĕм.

Ыйтса пĕлмелли телефонсем: 56-00-67, 62-08-62.

На основании распоряжения администрации Чебоксарского района от 12.09.2014 года № 310-р администрацией Чебоксарского района проводится открытый аукцион по продаже права на заключение договора аренды и в собственность земельных участков, который состоится 29 октября 2014 года в 9-00 часов в зале заседаний администрации Чебоксарского района по адресу: Чебоксарский район, п. Кугеси, ул. Шоссейная, д.15.

Организатором аукциона выступает отдел экономики, имущественных и земельных отношений администрации Чебоксарского района.

На аукцион выставлены следующие земельные участки:

№ лота	Месторасположение земельного участка	Разрешенное использование, кадастровый номер земельного участка	Площадь, га	Начальный размер годовой арендной платы земельного участка, руб.	Начальный размер стоимости земельного участка, руб.	Сумма задатка участника аукциона, руб.	Вид права
1	Чувашская Республика, Чебоксарский район, Ишлейское сельское поселение (земли сельскохозяйственного назначения)	для благоустройства пруда 21:21:244402:300	0,2810	9 100 (годовой арендной платы)	-	1 820	аренда сроком на 5 лет
2	Чувашская Республика, Чебоксарский район, Большекатрасьское сельское поселение (земли сельскохозяйственного назначения)	для сельскохозяйственного производства 21:21:120603:96	0,3281	-	186 000	37 200	собственность
3	Чувашская Республика, Чебоксарский район, Лапсарское сельское поселение (земли сельскохозяйственного назначения)	для сельскохозяйственного производства 21:21:000000:6864	0,7222	-	1 434 000	286 800	собственность

Зарегистрированных ограничений и обременений не имеется.

Задаток установлен в размере 20% от начального размера годовой арендной платы или стоимости земельного участка.

Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы или стоимости земельного участка.

Для участия в аукционе претенденты должны представить следующие документы: заявку установленного образца с указанием реквизитов счета для возврата задатка, заполненную в 2-х экземплярах; копию документа, удостоверяющего личность (для физических лиц), платежный документ, подтверждающий внесение задатка.

При подаче заявки физическое лицо предъявляет документ, удостоверяющий личность. В случае подачи заявки представителем претендента предъявляется надлежащим образом оформленная доверенность.

Юридическое лицо дополнительно прилагает к заявке нотариально заверенные копии учредительных документов и свидетельства о государственной регистрации юридического лица, а так же выписку из решения уполномоченного органа юридического лица о совершении сделки (если это необходимо в соответствии с учредительными документами претендента и законодательством государства, в котором зарегистрирован претендент).

Организатор аукциона имеет право отказаться от проведения аукциона не позднее, чем за 3 дня до его проведения.

Определение участников аукциона состоится 27 октября 2014 года в администрации Чебоксарского района (кабинет № 2) в 10-00 часов.

Регистрация участников аукциона - 29 октября 2014 года с 8 час. 30 мин. по адресу: Чебоксарский район, пос.Кугеси, ул.Шоссейная, д.15, каб.№20.

Осмотр земельных участков на местности осуществляется 13 октября 2014 года по согласованию с претендентами при участии специалистов администрации Ишлейского, Большекатрасьского и Лапсарского сельских поселений.

Задаток перечисляется непосредственно самим претендентом единым платежом на счет:

ИНН 2116815609 КПП 211601001 Финотдел администрации Чебоксарского района Чувашской Республики (Администрация Чебоксарского района Чувашской Республики л/с 05163ЧР0012) Новочебоксарское ОСБ 8102 г. Новочебоксарск р/с 40302810875230100003 в Чувашском ОСБ 8613 г.Чебоксары БИК 049706609 к/сч 30101810300000000609.

Задаток должен поступить на указанный счет не позднее 23 октября 2014 года.

Победителем признается участник аукциона, предложивший наибольший размер годовой арендной платы или стоимости земельного участка.

Внесенный победителем аукциона задаток засчитывается в счет оплаты размера годовой арендной платы приобретаемого на правах аренды земельного участка или стоимости земельного участка.

Договор аренды или купли-продажи земельного участка подлежит заключению в срок не позднее 5 дней со дня подписания протокола о результатах аукциона.

Покупатель производит оплату установленного на аукционе размера годовой арендной платы или стоимости земельного участка единовременно в течение 5 дней со дня подписания договора аренды или купли-продажи земельного участка.

Дата начала приема заявок на участие в аукционе - 24 сентября 2014 года.

Дата окончания приема заявок на участие в аукционе по 23 октября 2014 года включительно.

Прием заявок, оформление документов для участия в аукционе, ознакомление с проектом договора аренды или купли-продажи земельного участка осуществляются в рабочие дни с 8 час. 00 мин. до 17 час. 00 мин. по московскому времени (кроме выходных и праздничных дней) в отделе экономики, имущественных и земельных отношений администрации Чебоксарского района по адресу: пос.Кугеси, ул.Шоссейная, д.15, каб.№20.

Телефон для справок (8-83540) 2-40-82.

Администрация Козловского сельского поселения Порецкого района Чувашской Республики информирует сельскохозяйственные организации и крестьянско-фермерские хозяйства, обрабатывающие эти участки о возможности приобретения этих земельных участков, выделенных в счет невостребованных долей, общей площадью 1497333 кв.м. с кадастровыми номерами:

21:18:180101:291, площадью 309090 кв.м.,
21:18:180101:273, площадью 23000 кв.м.,
21:18:180101:286, площадью 1165243 кв.м.,

расположенные по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, Порецкий р-н, с/пос. Козловское в собственность при выкупной цене такого участка не выше 15% от кадастровой стоимости или в аренду при арендной плате, не превышающей 0,3% от ее кадастровой стоимости.

Заявки и предложения принимаются по адресу: 429028,Чувашская Республика, Порецкий район, село Козловка, ул. Школьная, д.190, тел. 8(83543) 43-2-16.

Администрация Мишуковского сельского поселения Порецкого района Чувашской Республики информирует сельскохозяйственные организации и крестьянско-фермерские хозяйства, обрабатывающие эти участки о возможности приобретения этих земельных участков, выделенных в счет невостребованных долей, общей площадью 5538600 кв.м. с кадастровыми номерами:

21:18:130101:185, площадью 856800 кв.м.,
21:18:130101:188, площадью 1346400 кв.м.,
21:18:130101:187, площадью 1438200 кв.м.,
21:18:130101:186, площадью 612000 кв.м.,
21:18:130101:175, площадью 1285200 кв.м.,

расположенные по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Мишуковское сельское поселение в собственность при выкупной цене такого участка не выше 15% от кадастровой стоимости или в аренду при арендной плате, не превышающей 0,3% от ее кадастровой стоимости.

Заявки и предложения принимаются в течение 3 месяцев с даты опубликования по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, село Мишуково, улица Северная, дом 1а.

Администрация Батыревского района Чувашской Республики информирует заинтересованных лиц о приеме заявок от граждан и юридических лиц на предоставление земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения для сельскохозяйственного производства в долгосрочную аренду сроком на 49 лет с кадастровым номером 21:08:340308:308 площадью 2660 кв.м., местоположение: Чувашская Республика, Батыревский район, Шыгырданское с/пос.

Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования в газете по адресу: 429350, Чувашская Республика, Батыревский район, с. Батырево, пр. Ленина, д. 5. Справки по тел.: (83532)6-14-26.

Администрация Батыревского района Чувашской Республики информирует заинтересованных лиц о приеме заявок от граждан и юридических лиц на предоставление земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения для сельскохозяйственного производства в долгосрочную аренду сроком на 49 лет с кадастровым номером 21:08:130301:78 площадью 282668 кв.м., местоположение: Чувашская Республика, Батыревский район, Новоахпердинское с/пос.

Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования в газете по адресу: 429350, Чувашская Республика, Батыревский район, с. Батырево, пр. Ленина, д. 5. Справки по тел.: (83532)6-14-26.

В газете "Хыпар" от 17 сентября 2014 года (№181) в объявлении о торгах Тенеевского сельского поселения вместо "17 октября 2014 года" следует читать: "20 октября 2014 года".

РЕКЛАМА ПĔЛТЕРӲ
Факс: /8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
Адрес: 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13-мĕш çурт, 316-мĕш пӳлĕм
Тел.: /8352/ 28-83-70, /8352/ 56-20-07

БЕТОН
РАСТВОР
КОЛЬЦА
блоки ФБС
ДОСТАВКА
Тел.: 49-00-22
8-966-249-00-22
8-909-301-31-90

БЕТОН всех марок
(М-200 - 2800 руб./куб.)
РАСТВОР
ОПГС
КЕРАМБЛОКИ
(КБ-20 - 33 руб./шт)
доставка
тел.: 29-25-34, 29-24-88

СТРОИТЕЛЬНАЯ КОМПАНИЯ ЦЕНТР
БЕТОН
РАСТВОР
ДОСТАВКА
г. Чебоксары, ул.Пристанционная, 7
(8352) 76-56-00, 63-80-08

УСЛУГИ

51.Бурение колодцев, скважин; **кольца колодезные** высококачественные. Доставка. Т.: 8-927-847-71-43, 8-937-379-00-80.

152.Бурение скважин на воду. Т. 8-960-302-12-93.

160.Бурение колодцев, углубление; **продажа и д-ка** ж/б колец. bur21.ru Т. 8-905-343-42-07.

229.Кровля, обшивка домов. Гарантия. **Скидки.** Т. 8-927-668-75-74.

359.Бурение колодцев. Продажа колодезных колец. Доставка и установка. Т. 8-903-379-09-01.

416. Экстрасенс. Т. 8-987-660-39-29.

419.Доставка керамблоков, песка, ОПГС – от 10 до 20 тн. Т. 8-987-673-47-54.

456.Услуги КамАЗа-55102, **ф/погрузчика. Доставка** песка, щебня, кирпича, гравмассы. Сертифицированы. Т. 8-903-389-30-39.

459.Установка заборов, ворот, винтовых свай. Т. 89176500640.

460.Обшивка домов сайдингом, утепление. Т. 89022872777.

513.Чистка колодцев. Т. 8-961-342-90-59.

590.Удаление вмятин, полировка, химчистка, шумоизоляция, карбон. Т. 36-22-88.

621.Обшивка домов сайдингом, вагонкой. **Кровельные работы.** Т. 8-919-672-47-48.

639.Приглашаем в клуб ЗОЖ "Грация", Арт-студию, школу спортивного-бального танца "Анастасия". Центр физического и творческого развития для детей и взрослых. Адрес: г. Чебоксары, м/р "Рябинка", Эгерский бульвар, 49. **Тел. 8-987-576-85-73.**

КУПЛЮ

18.Бычков, тёлок, коров, лошадей. Т. 89625994706.

141.Коров, бычков и лошадей. Т.89603109878.

433.КОРОВ. Т. 89278508564.

П Р О Д А Ю

1.Качественную фабричную **МЕБЕЛЬ** по доступным ценам: стенки от 7900 р., прихожие от 3600 р., шкафы от 3300 р., комоды от 2300 р., столы от 1000 р., кровати от 4000 р. **Доставка,** сборка. Скидки, рассрочка. Салоны «Express Комфорт»: м-н «Экспресс»; вещ. рынок «Ярмарка»; МТВ-Центр – 4-й эт.; «Северная» ярмарка. **Сайт:** www.ex-comfort.ru. Т.: 46-55-44, 8-953-899-82-24.

4.ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка – бесплатно. **Т. 89875766562.**

5.Блоки керамзитобетонные 20х20х40, 12х20х40, 9х20х40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя – недорого; цемент, **песок.** Доставка. Разгрузка. Без выходных. Кассовый чек, документы. Т. 8-960-301-63-74.

8.Гравмассу, песок, щебень, **торф,** кирп. бой, **керамблок,** керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ скидки. Т. 8-905-199-01-22.

9.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **навоз, чернозём.** Дёшево. Д-ка. Т. 8-903-358-30-21, 44-30-21.

10.Сетку-рабицу от производителя – более 80 видов, сетку сварную – более 30 видов, **профнастил, гвозди,** столбы, проволоку. **Изготовление** ворот, калиток. Доставка. Выездная сварка /генератор/. Грузоперевозки. Т.: 68-05-67, 34-70-70.

11.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **чернозём.** Дёшево. Доставка. Т.: 89276689713, 38-97-13.

12.Профнастил, металлочерепицу, **оцинковку** рул., листовую, **трубы** профильные, водостоки, металлосайдинг. Т. 44-44-33.

15.Кирпич – любой, брусчатку, **кольца,** ОПГС, КБ. **Т. 8-961-339-33-63.**

16.СЕТКУ-РАБИЦУ от производителя – чёрную, зелёную, оцинкованную – около 100 видов, **сетку сварную,** столбы, скобы, проволоку, калитки. Доставка. Без выходных. Т.: 683045, 8-937-952-22-11.

19.Гравмассу, песок, керамзит, бой кирпича. Т. 8-903-322-57-66.

20.Сетку-рабицу, ворота, калитки, заборы; **кровля,** обшивка домов, навесы. Д-ка. Установка. Пенсионерам **скидки.** Т.: 8-902-288-14-47, 38-75-74, metalservis21.ru

21.Керамблоки, гравмассу, песок. Т.: 8-903-345-63-07, 8-917-675-75-28.

28.ПЛАСТИКОВЫЕ **ОКНА – немецкое качество.** Замер. Доставка – бесплатно. Скидки. Без выходных. **Т. 8-937-010-10-54.**

30.ОКНА от 4200 р.; **ДВЕРИ стальные** от 8900 р. Акция действует до конца месяца. Звоните по тел. **8-937-954-92-45.**

33.ГРАВМАССУ, песок, щебень, керамзит. Д-ка. Т. 8-905-346-56-71.

38.Брусчатку, плиты тротуарные. Огромный ассортимент. Укладка. Т. 8-967-470-27-36.

42.Керамблоки 12х20х40, 20х20х40, кольца колодезные – диам. 1,5м; 1м; 0,8м; 0,7м; 0,45м. Доставка. **Бурение.** Т.: 8-987-666-41-40, 8-937-010-01-41.

46.ПЛИТЫ тротуарные, **БРУСЧАТКУ.** Дёшево. Т. 8-967-470-68-19.

47.Керамблоки 12х20х40, 20х20х40 от производителя, **кирпич.** Д-ка. Т.: 48-92-77, 8-903-389-90-38.

48.Керамблоки, кольца колодезные; всё для **фундамента** – ФБС, бой кирп., бетона, свая, ОПГС, песок. Д-ка. Т. 89063814420.

49.Керамблоки, цемент, керамзит в мешках. Цены от производителя. Т. 89053447932.

53.ОТРУБИ, ЗЕРНО, к/корм, сахар, муку. Доставка. Т. 89373916016.

55.ПЛАСТИКОВЫЕ **ОКНА – немецкое качество.** Замер, доставка – бесплатно. Скидки. Т. 89370124111.

58.Гравмассу, щебень, песок, **керамзит,** бетон, **чернозём, навоз.** Д-ка. Недорого. Т. 89276687015.

61.БЛОКИ керамзитобетонные от производителя. Гарантируем высокое **качество.** Низкие цены. Доставка. Т. 89876734754.

71.ПИЛОМАТЕРИАЛ /хвоя, берёза, дуб, липа, осина/, **срубы, дрова,** горбыль. Т. 89033891400.

75.Дымоходные трубы из нерж. стали. **Аргонная сварка:** медь, нержавейка. Т. 44-44-33.

76.СРУБЫ с комплектацией. **Липовые срубы** – на заказ. Доставка. **Т. 89379528467,** Владимир.

77.ТЕПЛИЦЫ 3х6 – 12000 р., 3х8 – 15000 р. Т. 48-16-54.

79. Прицеп мотоблока, мини-трактора. Т. 8-905-344-47-35.

117.ОКНА ЧУВАШИИ. Пластиковые **окна,** железные **двери.** Замер. Монтаж. Скидки. Т. 89050281182.

128.Пластиковые ОКНА, деревянные. Бесплатно: замер, доставка, демонтаж. **Гарантия** 15 лет. **Скидки.** Т. 8-937-391-39-91.

П Р О Д А Ю

157.Пластиковые **ОКНА,** стальные **ДВЕРИ.** Дёшево. Т. 89276689303.

172.ГРАВМАССУ, КЕРАМБЛОК, песок, щебень. Д-ка. Т. 89023277585.

308.Гравмассу, щебень, к/б блоки. Доставка. Т. 89278462410.

317.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, навоз. Дёшево. Доставка. Т. 89278502821.

390.Блоки, кирпич красный, силикатный; **гравмассу,** песок, **керамзит,** кольца. Т. 89278629166.

450.КЕРАМБЛОКИ пропаренные, вибропрессованные – недорого. Доставка. **Т. 8-917-677-68-46.**

560.ОКНА, ДВЕРИ "БАРС". Заводское производство. Бесплатный замер. Рассрочка. Гарантия 10 лет. Скидки. Т. 8-927-668-93-03.

570.Щебень, песок, гравмассу, навоз, торф, чернозём. Доставка. **Услуги самосвала** – 15 тн. Т. 89876692941.

618.Копалки, сортировки, **плуги,** дискаторы, **разбрасыватели.** Дёшево. Доставка. Т. 8-937-955-98-02.

620.КОМНАТУ 15 кв.м. **в с. Шемурша,** ул. Космовского, д. 28. Цена договорная. Т. 8-927-841-26-96.

631.1-комн. кв-ру. Т. 89876627150.

632.Стельную первотёлку. Т. 8-937-381-70-90.

РАБОТА

110.Монолитчики, плотники, **монтажники,** шлифовщики, **каменщики,** сварщики. Питание, спецодежда. Вахта. Т. 89250022238.

604.МОНОЛИТЧИКИ в Москву. Т.: 8-966-108-22-36, 8-926-686-73-21.

636.ТРЕБУЮТСЯ в Новочебоксарск **операторы ТПА** /обучение без отрыва от производства, з/п сдельная, график работы 2/2/. Т./ф: 73-03-08, 74-11-81.

645.Организации требуются **повара, кухонные** рабочие, **упаковщики, грузчики.** Для работы в Москве и МО. Вахта. З/ п от 25000 руб. Проживание, питание за счет организации. Т. 8-926-653-72-84, Дмитрий.

647.Требуется водитель категории "Б" в ночную смену. З/п высокая. Т. 8-906-387-86-46.

Организатор торгов - конкурсный управляющий **Общества с ограниченной ответственностью "Индустриально-строительный комбинат"** (429950, Чувашская республика-Чувашия, г. Новочебоксарск, ул. Промышленная, 73 **ИНН:** 2129060730, **ОГНР:1062128180641**) Ваньев Игорь Иванович (ИНН: 2129060730, СНИЛС: 003-361-757-10, **почтовый адрес:428017,** Чувашская республика-Чувашия, г. Чебоксары, п/о №17, а/я №5, **e-mail: vanyev@mail.ru, телефон: +7(8352) 63-15-97),** член НП "СОАУ "Меркурий" (127018, Москва, ул.2-я Ямская, д.2 офис 201; ОГРН: 1037710023108; ИНН: 7710458616), действующий на основании Определения Арбитражного суда Чувашской Республики-Чувашии от 11.11.11 г. по делу №А79-4759/2009, сообщает о проведении на электронной площадке "Аукционный тендерный центр" (адрес в сети Интернет: www.atctrade.ru) открытых торгов в форме аукциона с открытой формой подачи предложений о цене по продаже имущества должника - ООО "ИСК". Предметом торгов является следующее имущество ООО "ИСК": **Лот №1:** Дебиторская задолженность (права требования) общества с ограниченной ответственностью "Индустриально-строительный комбинат" к обществу с ограниченной ответственностью "СУОР" (ИНН 2127311917). Начальная цена продажи Лота №1: 14 055 000 руб. (без учета НДС). Полный список имущества, входящего в состав лотов опубликован на сайте электронной площадки "Аукционный тендерный центр" (по адресу в сети Интернет: www.atctrade.ru.), а также размещен на официальном сайте Единого федерального реестра сведений о банкротстве (по адресу в сети Интернет: www.fedresurs.ru). Для участия в аукционе претенденты представляют заявки оператору электронной площадки по адресу: www.atctrade.ru. Дата начала приема заявок - 28.07.2014 г. с 10.00. Срок окончания приема заявок - 08.09.2014 г. в 16.00. Заявка должна содержать сведения, предусмотренные ст. 110 ФЗ "О несостоятельности (банкротстве)" и Приказом МЭР РФ от 15.02.2010 г. №54. К заявке на участие в торгах должны прилагаться следующие документы: обязательство участника открытых торгов соблюдать требования, указанные в сообщении о проведении открытых торгов; действительная на день представления заявки на участия в торгах выписка из Единого государственного реестра юридических лиц или засвидетельствованная в нотариальном порядке копия такой выписки (для юридического лица), действительная на день представления заявки на участие в торгах выписка из Единого государственного реестра индивидуальных предпринимателей или засвидетельствованная в нотариальном порядке копия такой выписки (для индивидуального предпринимателя), копии документов, удостоверяющих личность (для физического лица), надлежащим образом заверенный перевод на русский язык документов о государственной регистрации юридического лица или государственной регистрации физического лица в качестве индивидуального предпринимателя в соответствии с законодательством соответствующего государства (для иностранного лица); документы, подтверждающие полномочия руководителя юридического лица, имеющего право без доверенности действовать от имени юридического лица; копию решения об одобрении или о совершении крупной сделки, если требование о необходимости наличия такого решения для совершения крупной сделки установлено законодательством РФ и (или) учредительными документами юридического лица и если для участника открытых торгов приобретение имущества или внесение денежных средств в качестве задатка являются крупной сделкой; доверенность на лицо, уполномоченное действовать от имени заявителя при подаче заявки. Документы, прилагаемые к заявке, предоставляются в форме электронных документов, подписанных электронной цифровой подписью заявителя. Для участия в аукционе претендент вносит задаток в размере 5% от начальной стоимости лота. Подписанный ЭЦП заявителя договор о задатке представляется оператору электронной площадки в электронной форме. Заявитель вправе направить задаток на указанный счет без представления подписанного договора о задатке. Задаток вносится до 08.09.2014 г. Реквизиты для перечисления задатка: р/сч №40702810311000000438 в Чувашском РФ ОАО "Россельхозбанк" г. Чебоксары, кор.счёт 30101810600000000752, БИК 049706752, получатель - Общество с ограниченной ответственностью "Индустриально-строительный комбинат" (ИНН 2129060730, КПП 212401001). Торги состоятся **15.**09.2014 г. в 12 часов 00 минут на электронной площадке "Аукционный тендерный центр" (сайт: www.atctrade.ru). Шаг аукциона составляет 5% от начальной цены лота. Предложения о цене заявляются открыто, в ходе торгов на электронной площадке в соответствии с ее регламентом. Победителем торгов становится участник, предложивший максимальную цену за лот. Результаты торгов подводятся **15.**09.2014 г. в 17.00, по адресу: 428000, Чувашская республика-Чувашия, г. Чебоксары, ул. Текстильщиков, д.10, офис 331, а также размещаются на электронной площадке. В течение 5 дней с даты подписания протокола о результатах проведения торгов победителю торгов направляется предложение заключить договор купли-продажи предприятия с приложением проекта данного договора. В случае отказа или уклонения победителя торгов от подписания договора купли-продажи в течение 5 дней со дня получения предложения о заключении такого договора он теряет право на приобретение данного имущества без дополнительного его уведомления, внесенный задаток ему не возвращается. Ознакомиться со сведениями об имуществе, условиями участия в аукционе, положением о порядке проведения торгов, с существенными условиями договора купли-продажи, иными сведениями можно на сайте в сети Интернет по адресу: www.atctrade.ru или по адресу: 428000, Чувашская Республика-Чувашия, г. Чебоксары, ул. Текстильщиков, д.10, офис 331, понедельник - пятница, с 10 ч. 00 мин. до 15 ч. 00 мин. Телефон для справок: 8 (8352) 63-15-97. Время по тексту - московское.

Чăваш наци конгресĕ Кемĕр облаçĕнчи ЧОКЦ хастарĕ, Кузбасри чăвашсен культура центрĕн ертӳçин çумĕн мăшăрĕ, Чăваш наци радиовĕн сасă режиссерĕн, композиторсен ассоциацийĕн членĕн Виктор Николаевич Дмитриевăн аслă пиччĕшĕ

Владимир Николаевич ДМИТРИЕВ

йывăр чирленĕ хыççăн вилнĕ пирки хурланса пĕлтерет.

Çĕнтерӳçĕсен йышĕнче мар пулсан та...

Авăнăн 17-мĕшĕнче Эрĕнпур облаçĕнче иртнĕ "Атăлçи шурăм пуçĕ – 2014" çарпа спорт вăййисене пĕтĕмлетнĕ, çĕнтерӳçĕсене чысланă. 31-мĕш ракета çарĕн командующийĕ Анатолий Кулай вăййăн куçса çӳрекен ялавне пĕрремĕш вырăн йышăннă Эрĕнпур облаçĕн "Спарта" командине панă. Иккĕмĕшсем – Пушкăрт Республикин ачисем. Виççĕмĕш вырăна Пенза тата Чул хула облаçĕсен çамрăк армеецĕсем пайланă. Чăваш Ен команди – вуннăмĕш.

Кăçалхи вăйăсенче Чăваш Республикин чысне Шупашкарти 28-мĕш шкул вĕренекенĕсем хӳтĕленĕ. Уйрăм ăмăртусенче чăваш ачисем япăхах мар кăтартусемпе палăрнă. Акă Анжела Портнова 1000 метр чупса виççĕмĕш вырăн йышăннă. 60 метра иккĕмĕш чупса тухнă. Вăй гимнастикинче Даниил Егоровпа Екатерина Григорьева çĕнтернĕ. Сăмах май, Екатерина 60 метрлă дистанцие те пĕрремĕш вĕçленĕ. Эстафета ишевĕнче Анастасия Орендеева иккĕмĕш вырăн йышăннă.

Ăмăртăва хутшăннă çамрăк спортсменсене Раççей Президенчĕн Атăлçи округĕнчи полпречĕн çумĕ Олег Мельниченко саламланă: "Паян вăйăсене вĕçлетпĕр, çĕнтерӳçĕсене чыслатпăр. Пирĕн тĕллев – награда мар. Чи пĕлтерĕшли çакă: çарпа спорт вăййисене хутшăнса çĕнĕ пĕлӳ илетĕр, туслăха, юлташ пулăшăвне хаклама хăнăхатăр, пĕрле чухне кирек епле йывăрлăха та парăнтарма май пуррине куратăр". О.Мельниченко çамрăк армеецсене ырă тĕллевсене пурнăçа кĕртсе пыма, малашне те ăмăртусенче çитĕнӳсем тума суннă.

Çарпа спорт вăййисем вĕçленнине пĕлтерсе çĕнтерӳçĕ команда капитанĕ Дарья Балюбашенко ялав антарнă. Ăмăртусене хутшăннисене пурне те хаклă парнесемпе чысланă.

■ **О.ПЕТРОВ**

Гороскоп

Авăн, 22-28

Сурăх. Çын хыççăн ан кайăр. Ку тапхăрта пĕлĕшĕрсем сирĕнпе усă курма çеç тăрăшĕç. Çапла майпа вĕсем хăйсен ĕçĕсене пурнăçлĕç, сире вара тĕллевĕрсенчен пăрĕç. Савнипе /мăшăрпа/ тимлĕрех пулăр. Карьера картлашкипе хăпарма май килмĕ. Ыттисене хăвăр тĕрĕссине ĕнентерме тăрăшни кăлăхах – кăмăлăр çеç хуçăлĕ. Хăвăра алла илмесен нерв чирĕпе аптăрас хăрушлăх пур.

Вăкăр. Пĕр-пĕр ĕçе пуçăнсан ан иккĕленĕр – вĕçне çитеретĕрех. Ку эрнере савнипе /мăшăрпа/ чуна уçса калаçăр – мĕн килĕшнипе килĕшменнине пĕлтермешкĕн шăпах меллĕ вăхăт. Ĕçре пули-пулми çынран канаш ан ыйтăр – ура хума пултарĕç. Ылтăшши нумай ĕçлени организма япăх витĕм кӳрĕ, çавăнпа канмалли май тупăр.

Йĕкĕреш. Пурнăç кустăрми каялла куснăн туйăнать пулин те ку тапхăрта пуçлăхăр умĕнче хăвăра кăтартма тăрăшăр. Ан иккĕленĕр: вăл хушнă йывăр ĕçе пурнăçлаятăр. Ĕçри кăткăс лару-тăру çемьери хутшăнăва та пырса тивĕ. Анчах хăвăра алăра тытсан унран йăрăнма май пулĕ. Йывăр пулсан та кăмăла çĕклеме пĕлĕр, унсăрăн сывлăх хăйĕн пирки систерĕ.

Рак. Ку тапхăрта таврари çынсене илĕртме, вĕсем пулăшнипе пĕр-пĕр ĕçе пурнăçлама пултаратăр. Савнин /мăшăрăн/ таса туйăмĕнче ан иккĕленĕр, унсăрăн вăл та кĕвĕçмелли сăлтав тупĕ. Ĕçре çитĕнӳсем тума май килĕ. Анчах куншăн тар сахал мар тăкма тивĕ.

Арăслан. Ĕçлĕ çыхăнăва йĕркелес тесе нумай тăрăшмалла пулĕ. Ку карьера картлашкипе хăпарма та май парĕ. Савнипе /мăшăрпа/ тимлĕрех пулăр: кафене чĕнĕр, спектакль курма кайăр... Таврари çынсене ан тиркĕр – тăшмансем тупăнаççех. Вĕсене йывăр самантра канаш парсан каярахпа хăйсем те сире пулăшĕç.

Хĕр. Ĕç нумай, анчах вĕсен хушшинчи чи кирлине палăртăр та çанă тавăрса ĕçлĕр. Ку тапхăрта савнипе харкашмалли тупăнĕ. Мĕн сăлтавпа? Ĕç нумай пулнăран ун пирки маннă-çке эсир. Эппин, вăхăт тупса савнипе /мăшăрпа/ пĕрле уçăлма та пулин тухăр. Эсир ĕçле-ĕçле сывлăх пирки те маннă. Çавна пулах вĕчĕрхенетĕр.

Тараса. Ку эрнере пуçлăх хушнă ĕçе вăхăтра пурнăçлăр. Кахалланни ырри патне çитермĕ. Хушнă ĕçе пурнăçланине пуçлăх асăрхамасăр хăвармĕ. Тен, карьера картлашкипе те хăпарма май килĕ. Çынра хăвăра мĕн килĕшменнине пĕлтерме ан васкăр. Малтан тĕплĕн шухăшлăр: кирлех-и ку сире? Савнипе /мăшăрпа/ вăхăта иртерни кăмăла та çĕклĕ, хутшăнăва та çирĕплетĕ.

Скорпион. Темле пулсан та çемьепе, çывăх çынсемпе вăхăт иртерме май тупăр. Вĕсемшĕн халĕ ку питĕ пĕлтерĕшлĕ. Савнипе /мăшăрпа/ хирĕçнĕ хыççăн халĕ те пĕр чĕлхе тупаймастăр-и? Мăн кăмăллăха сирсе хăвăр пĕрремĕш утăм тăвăр: ăна парка уçălma, кафене чей ĕçме чĕнĕр. Хăвăра шанатăр пулсан та çăлтăрсем ку эрнере çĕнĕ ĕçе пуçăнма сĕнмеççĕ.

Ухăçă. Ку тапхăрта пуçа çухатасран асăрханăр. Савнирен /мăшăртан/ вăртăн айккине чупас килĕ. Тĕплĕн шухăшлăр: ултав хăçан та пулсан çиеле тухатех. Юратнă çыннăн туйăмне хаклама пĕлни ырăпа таврăнатех. Ĕçре йăлтах йăлăхтарнине пула урăх вырăн шырас шухăш çуралĕ. Хальлĕхе çăлтăрсем тăхтама сĕнеççĕ.

Ту качаки. Çула тухма май пур тăк – тархасшăн. Ку пурнăça тĕпрен улăштарма, кăмăла çĕклеме пулăшĕ. Савнипе /мăшăрпа/ ылтăшши сăмах персе ярасран сыхланăр. Карьерăра çитĕнӳсем тумалли меллĕ самант. Анчах асăрханăр: кĕвĕç туйăмлисем ура хума пултарĕç.

Шыв тăкан. Çăлтăрсем асăрханулăрах пулма сĕнеççĕ. Ку тапхăрта ăнăçу сирĕн енче пулмĕ: хăть те мĕнле тăрăшсан та çитĕнӳсем тума май килмĕ. Çапах ку сирĕн кăмăла хуçмĕ. Хăвăра çӳл тӳпери пек туятăр. Вăхăта ылтăрах тусюлташпа иртерме тăрăшатăр. Анчах савни /мăшăр/ пирки те ан манăр.

Пулăсем. Унччен опыта тĕпе хурса ĕçлени пулăшĕ. Иккĕленӳ çуратакан ĕçе кӳлĕнме ан васкăр – карьера картлашкипе анас хăрушлăх пур. Ку тапхăрта хĕрпе /каччăпа/ паллашма пултаратăр. Анчах туйăм çирĕп пуласса ан шанăр – ку вăхăтлăха çеç. Ылтăшши ывăннине туятăр, çавăнпа канмалли май тупăр.

Çанталăк

	кăнтăрла	çĕрле
20.09	+ 15	+ 9
21.09	+ 17	+ 8
22.09	+ 18	+ 6
23.09	+ 18	+ 7
24.09	+ 18	+ 8
25.09	+ 13	+10
26.09	+ 12	+ 9

чăваш халăх хаçачĕ
ХЫПАР
ЗОЛОТОЙ ФОНД ПРЕССЫ MMVIII
Учредительсем: Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕ, Чăваш Республикин Информаци политики тата массăллă коммуникацисен министерствин "Хыпар" Издательство çурчĕ" Чăваш Республикин хăй тытăмлă учрежденийĕ
Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен сферинчи надзор службин Чăваш Республикинчи управленийĕнче 2013 çулхи çу уйăхĕн 31-мĕшĕнче ПИ ТУ21-00281 №-пе регистрациленĕ
"Хыпар" индексĕ – 54800, "Хыпар"-шăмат кун"– 78353

Директор-тĕп редактор тивĕçĕсене пурнăçлакан Г.А.МАКСИМОВ
Номер редакторĕ М.М.АРЛАНОВ
РЕДКОЛЛЕГИ:
М.М.АРЛАНОВ /тĕп редактор çумĕ-коммерци директорĕ/
Г.А.МАКСИМОВ /директор-тĕп редактор тивĕçĕсене пурнăçлакан/
С.Л.ПАВЛОВ /тĕп редактор çумĕ/
Н.Г.СМИРНОВА /культурăпа чăваш диаспорин пайĕн редакторĕ/
Ф.П.ЧЕРНОВ /яваплă секретарь-техника центрĕн пуçлăхĕ/
Дежурнăй редактор И.В.ИВАНОВА

Редакципе издатель адресĕ: 428019, ШУПАШКАР, ИВАН ЯКОВЛЕВ ПРОСПЕКЧĔ, 13, ПИЧЕТ ÇУРЧĔ, III ХУТ, "Хыпар".
ТЕЛЕФОНСЕМ
Редакци телефонĕсем:
56-00-67 – директор-тĕп редактор
56-33-64 – тĕп редактор çумĕ
56-04-17 – тĕп редактор çумĕ
62-08-62 – секретариат, яваплă секретарь
пайсем:
28-85-01 – общество пурнăçĕпе политика пайĕ
56-05-21 – журналист тĕпчевĕсен тата куçару пайĕ
56-08-62 – экономика пайĕ
56-03-04, 28-85-91 – социаллă пурнăçпа вĕренӳ пайĕ
56-08-61 – культурăпа чăваш диаспорин пайĕ
56-04-26, 28-82-91 – хроникăпа хамăр корреспондентсен пайĕ
28-85-87 – корректорсем
56-45-94 – фотокорреспондент
бухгалтери – 28-83-64
коммерци дирекцийĕ,
28-83-70 – рекламăпа пĕлтерӳсен пайĕ
56-20-07 – çырăнтарупа реализаци пайĕ, hypar2008@rambler.ru
корр. пункчĕ:
Йĕпреç – /8-835-38/ 2-18-02, 2-11-95
28-85-71 – Чăваш Республикин Журналистсен союзĕн правленийĕ
Факс: (8352) 28-83-70
Электрон почта: hypar@mail.ru
Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ,13.
56-00-23 – издательство директорĕ.

РЕКЛАМĂПА ПĔЛТЕРӲСЕНЕ 316-мĕш пӳлĕмре йышăнаççĕ. Тел. 28-83-70.

Офсет пичечĕ. Калăпăшĕ 2 пичет листи.
Рекламăпа пĕлтерӳсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.
Хаçатри рекламăсăр тӳлевлĕ информаци материалĕсем "Реклама çинчен" федераци саккунĕн 2 ст. килĕшӳллĕн **"Аталану çулĕпе", "Ят-сум", "Ĕç тата çын", "Самана таппи", "Компетентлă"** рубрикăсенче пичетленеççĕ.
Номере 19.09.2014 алă пуснă.
Пичете графикпа 21 сехетре алă пусмалла, 20 сехет те 45 минутра алă пуснă.
Тираж 8598. Заказ 3570.
Ĕç кунĕ 8 сехет те 45 минутран пуçласа 17 сехет те 45 минутчен, шăмат кунпа вырсарни кунсăр пуçне.